

GEZİ PARKI EYLEMLERİ

TÜRKİYE'DE TOPLANMA
ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI ŞİDDET
KULLANILARAK ENGELLENİYOR

AMNESTY
INTERNATIONAL

Uluslararası Af Örgütü dünya çapında 150'den fazla ülke ve bölgede 3 milyon üyesi, destekçisi ve aktivisti ile insan hakları ihlallerine karşı kampanya yürüten küresel bir harekettir.

Vizyonumuz, her kişinin, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve diğer uluslararası insan hakları standartlarında belirtilen bütün insan haklarından yararlandığı bir dünyadır.

Uluslararası Af Örgütü, hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsız olup, gelirlerini üyelik aidatlarından ve bağışlardan sağlamaktadır.

AMNESTY
INTERNATIONAL

İlk baskı 2013
Uluslararası Af Örgütü Yayınları
Uluslararası Sekreteryaya
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom

© Telif Hakları Uluslararası Af Örgütü Yayınları 2013

İndeks: EUR 44/022/2013
Orjinal Dil: İngilizce
Baskı: Uluslararası Af Örgütü, Uluslararası Sekreteryaya,
Birleşik Krallık

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının telif hakları saklıdır, ancak, hak savunuculuğu, kampanya ve eğitim amacıyla telif ödenmeksizin herhangi bir yöntemle çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Telif hakları sahipleri yayının etkisini değerlendirmek amacıyla, her tür kullanımın kendilerine bildirilmesini istemektedirler. Bu durumların dışındaki her tür kopyalama, tercüme ve uyarlama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumlarda yayıncılara bir ücret ödenmesi gerekebilir. İzin istemek ya da bu konuda bilgi talep etmek için copyright@amnesty.org'a başvurunuz.

Kapak fotoğrafı: 31 Mayıs günü çevik kuvvet sabaha karşı Gezi Parkı'na müdahale ettikten sonra Taksim Meydanı'nda tramvay durağında oturma eylemi yapan yüzlerce kişiye saldırdı. İstanbul Tabipler Birliği'ne göre yaklaşık 100 kişi yaralandı.
© Eren Aytuğ/Nar Photos

amnesty.org

İÇİNDEKİLER

Giriş	5
Uluslararası Af Örgütü'nün Gezi Parkı eylemlerine tepkisi	7
Barışçıl toplanma hakkının ihlali.....	9
Uluslararası ve ulusal hukukta barışçıl toplanma hakkının korunması	9
Yetkililerin Gezi Parkı eylemlerine tepkisi	12
Barışçıl gösteri hakkının keyfi bir şekilde ihlal edilmesi.....	13
Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nda gösteri hakkının ihlal edilmesi	13
Kolluk kuvvetleri tarafından hak ihlallerine yol açan güç kullanımı	15
İşkence ve kötü muamele konusunda uluslararası ve ulusal standartlar ve kolluk kuvvetleri tarafından güç kullanımı.....	17
Tazyikli su	18
Göz yaşartıcı gaz ve biber gazı spreyi	19
Plastik ve gerçek mermi	23
Resmi olmayan gözaltı.....	24
Cinsel taciz	25
Dövülme	27
Polisin ihlallerine karşı cezasızlık.....	35
Faillerin tespit edilmesinin önündeki engeller	35
Resmi gözaltı prosedürleri dışındaki gözaltı uygulamaları	36
Etkin soruşturma ve kovuşturma eksikliği	36
Eylemlere katılan ya da eylemleri düzenleyen kişilere yönelik gözaltılar, soruşturmalar ve yargılamalar	40
Eylem alanlarındaki gözaltılar.....	41

Eylemleri düzenleyenlerin hedef alınması	42
Yargılamalar	43
Eylemlerle ilgili haber yapan, göstericilere yardım eden ya da haklarını savunanlara yönelik saldırılar.....	46
Sağlık personeli	47
Revirlere baskın yapılması	47
Revirleri yasaya aykırı gösterme çabaları	48
Avukatlar.....	48
Gazeteciler	49
Sosyal medya kullanıcıları.....	50
Sonuçlar ve tavsiyeler	51
Türkiye yetkililerine tavsiyeler.....	51
Türkiye'ye toplumsal olaylara müdahale ekipmanı sağlayan ülkelere tavsiyeler	53
Ekler	54
Ek 1: Gezi Parkı eylemlerinin kronolojisi	54
Ek 2: Türkiye'ye gösterilere müdahale ve ilgili ekipmanı sağlayan ülkeler	59
Dipnotlar	61

GİRİŞ

“Ne yazık ki, toplumun en temel demokratik ve insan hakkı olan taleplerinin barışçıl ve demokratik şekilde ortaya konmasına karşın iktidar şiddet, baskı ve yasakçı politikalarına devam etmektedir. Tek bir yurttaşımızın burnunun kanamadığı, gerilimlerin ortadan kalkarak demokratik taleplerin dillendirilebildiği bir toplumsal iklime bir an önce kavuşmak için yoğun çaba harcadığımızın bilinmesini isteriz.”

Taksim Dayanışma Platformu'nun Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ile görüştüğten sonra yaptığı açıklama, 5 Haziran 2013¹

“Biz birkaç tane çapulcunun, o insana gelip meydana gelip halkımızı tahrik etmesine seyirci kalmayız. Çünkü bu millet bize reyini verirken tarihimize sahip çık diye verdi.”

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 2 Haziran 2013²

30 Mayıs günü, polis, İstanbul'da birkaç yüz kişilik çevreci bir grubun düzenlediği küçük bir eyleme biber gazı olarak bilinen göz yaşartıcı gaz kullanarak, şiddet uygulayarak ve göstericilerin çadırlarını yakarak müdahale etti. Eylemin amacına karşın yetkililerin gösterdiği bu aşırı tepki ilk kıvılcımı yakan olay oldu. Birkaç gün içinde, Türkiye'nin başlıca şehirlerinde on binlerce kişi sokaklara çıktı. Haziran ayının ortası itibarıyla neredeyse Türkiye'nin 81 ilinin her birine yayılan “Gezi Parkı eylemleri”ne yüz binlerce kişi katıldı.³

Gezi Parkı eylemleri İstanbul'un merkezinde geriye kalan son yeşil alanlardan biri olan Gezi Parkı'nın, Taksim bölgesinde yapılması planlanan kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıkılmasına karşı uzun süredir devam eden bir kampanyanın bir parçası olarak başladı. Proje kapsamında 19. yüzyıl Osmanlı Topçu Kışlası'nın bir replikası ile Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın söylediği kadarıyla bir alışveriş merkezi ve cami yapılması planlanıyordu. Tepkinin

doğmasına neden olan sadece parkın yıkılacak olması değil aynı zamanda dönüşüm kararının şeffaf olmayan bir şekilde alınmış olması. Birçok kişiye göre bu sadece kentsel dönüşüm projelerinin değil aynı zamanda muhalif görüşleri dinlemek konusunda isteksiz ya da bunlara saygı duymayan bir hükümetin genel bir özelliğini yansıtıyor.

Yetkililerin Gezi Parkı’nda ilk toplanan grubun bütünlüğüne yönelik sert müdahalesi ve barışçıl toplanma haklarını zor kullanarak tamamen engellemesi ile eylemler hızla ülke geneline yayıldı. Genel olarak barışçıl gösterilerde polisin yaygın bir şekilde göz yaşartıcı gaz, tazyikli su, plastik mermi kullanması ve göstericileri dövmesi tepkiyi artırdı.

Polis şiddetine ve hükümetin tavrına yönelik düzenlenen gösterilerin yeniden polis şiddeti ve hükümet tarafından sert sözlerle karşılanması bu durumun birkaç hafta içinde ülke geneline yayılmasına neden oldu. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri de dahil olmak üzere birçok yetkilinin hükümeti şiddeti durdurmaya çağırmasına rağmen, Başbakan, eylemlerin devam etmesi durumunda daha sert müdahale edileceği tehdidinde bulundu.⁴ Haziran ayı boyunca ve Temmuz ayının başlarında ülke genelinde düzenlenen büyük ve kapsamlı gösteriler, Temmuz ayı ortasında ve Ağustos ayında daha seyrek ve daha az katılımı ile devam etti.

Gezi Parkı eylemlerinin en yoğun olduğu günlerde, yetkililer pasif de olsa herhangi bir gösteriye hiçbir şekilde müsamaha edilmeyeceğini gösterdi. Taksim Meydanı’nda tek başına sessiz bir şekilde eylem yapan kişiler bile “duran adam” olarak bilinen eyleme katıldıkları gerekçesiyle gözaltına alındı. Temmuz ayında Başbakan göstericilerle dayanışmak için tencere tava çalmanın da suç sayılacağını söyledi. Türkiye’de geleneksel bir eylem biçimi olan tencere tavalara vurarak ses çıkarma yöntemine başvuranlardan en az birine dava açıldığı biliniyor.⁵

Göstericilere yönelik şiddet devam ederken, haber yapmak amacıyla orada bulunan gazeteciler, yaralıları tedavi eden doktorlar ve savunma haklarını üstlenen avukatlar da gözaltına alındı ve keyfi bir şekilde kötü muamaleye maruz kaldı.⁶ Yetkililer, polisin göstericilere yönelik keyfi kötü muamelesini eleştirmek yerine, polis şiddetinden kaçan göstericilere kapılarını açan iş yeri sahiplerine tepki göstererek bunun cevapsız kalmayacağını söyledi ve Twitter ve Facebook gibi sosyal medya sitelerinin göstericiler ve onları destekleyenler tarafından mesaj iletmek için kullanıldığını söyleyerek bu siteleri kınayan açıklamalar yaptı.⁷

Anaakım ulusal medya ise gösterilerle ilgili çok az haber yaptı. Birçok durumda hiç haber yapılmazken, yapıldığı durumlarda ise göstericilerin taleplerine yer verilmedi. CNN Türk’ün Türkiye genelinde eylemlerin devam ettiği ilk hafta içinde yayınladığı penguenlerle ilgili iki saatlik belgesel, göstericilerin ve genel olarak kamunun gözünde ulusal medyanın kendini sansür edişinin sembolü haline geldi.

Gezi Parkı eylemleri ardında ağır yaralar da bıraktı. Türk Tabipler Birliği 15 Temmuz günü yaptığı açıklamada 10 Temmuz itibarıyla gösterilerde 8,000’den fazla kişinin yaralandığını bildirdi.⁸ Ağustos ayının sonu itibarıyla beş kişi ise hayatını kaybetti. Bu ölümlerin üçünün polisin aşırı güç kullanması nedeniyle yaşandığını gösteren güçlü kanıtlar mevcut.⁹

İçişleri Bakanlığı 23 Haziran günü yaptığı açıklamada yaklaşık 4,900 kişinin gözaltına alındığını bildirdi. Ağustos ayının sonu itibarıyla, polis eylemlere katıldıkları ya da eylemleri

düzenledikleri gerekçesiyle birçok kişiyi gözaltına almaya ve sorgulamaya devam ediyordu. Gösterileri düzenledikleri gerekçesiyle suçlanan diğer kişiler gibi, 100'den fazla sivil toplum kuruluşu ve meslek grubunun oluşturduğu Taksim Dayanışma'nın önde gelen üyeleri hakkında da terörle mücadele yasaları uyarınca soruşturmalar açıldı. Diğer taraftan, polisin ihlale yol açan güç kullanımı ile ilgili iddiaların soruşturulması konusunda ise çok az ilerleme kaydedildi. Yetkililer tarafından acil adımlar atılmadıkça, polisin gücünü kötüye kullanması ile ilgili iddiaların adalet önüne çıkarılması uzak bir ihtimal gibi görünüyor.

Yetkililerin bugüne kadar Gezi Parkı eylemlerine verdiği tepki birçok anlamda Türkiye'de uzun süredir devam eden insan hakları ihlallerinin bir uzantısı gibi görülebilir. Polis şiddeti kontrol edilmezken, barışçıl toplanma hakkı ihlal ediliyor, polis aşırı güç kullanımına devam ediyor ve meşru muhalif fikirlerin yargılanmasına devam ediliyor.

Gezi Parkı eylemlerinin farkı, büyüklüğü ve kapsamı. Bu eylemler, bugüne kadar katılan kişi sayısı, iki aydan fazla bir süre devam etmesi ve ülke geneline yayılmış olması anlamında ayrı bir yer tutuyor. Eylemlere katılanların çoğunluğu 20'li yaşlarında ve daha önce herhangi bir siyasi eyleme katılmamış kişilerden oluşuyor. Birçoğu toplumun görece daha zengin kesimlerinden geliyor. Bu durum daha önce Kürtlerin hakları gibi daha hassas konularda eylem yapan kişilerin maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri konusunda Türkiye'de çok daha geniş bir kesim içinde farkındalık yarattı.

Her şeyden önemlisi, Gezi Parkı eylemleri, yetkililerin barışçıl toplumsal gösteri hakkına radikal bir şekilde daha farklı bir yaklaşım benimsemesi ihtiyacını göstermekte. Mevcut hükümet sokak eylemleri yoluyla ifade edilen farklı fikirleri hoşgörü ile karşılamayı öğrenmeli ve polisin yeterli eğitim almasını ve bu tür eylemlerde hukuka uygun bir şekilde hareket etmesini sağlamalı.

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ'NÜN GEZİ PARKI EYLEMLERİNE TEPKİSİ

Uluslararası Af Örgütü, eylemlerin başladığı ilk günler boyunca, İstanbul ofisini gönüllü doktorların yaralılara ilk yardım müdahalesinde bulunabilmeleri için kullanıma açtı. Örgüt, ayrıca polis tarafından kullanılan yöntemleri ve göstericiler tarafından şiddet kullanılıp kullanılmadığını incelemek için İstanbul ve Ankara'daki eylemleri izledi. Uluslararası Af Örgütü eylemlerin başından itibaren yetkilileri hak ihlallerine son vermeye çağırın ve ayrıca göstericilere barışçıl bir şekilde devam etme çağrısında bulunan açıklamalarda bulundu. Bu rapor için yapılan araştırmalar kapsamında, eylemlere katılan aktivistlerle, sivil toplum kuruluşlarının ve meslek gruplarının temsilcileriyle ve doktor, avukat ve gazetecilerle görüşüldü. Alan araştırması, Haziran, Temmuz ve Ağustos ayları boyunca Ankara, Antakya, İstanbul ve İzmir'de gerçekleştirildi ve diğer şehirlerden kişilerle telefon görüşmeleri yapıldı. Uluslararası Af Örgütü eylemler ve yetkililerin tepkisi ile ilgili İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu ile de görüştü.

Uluslararası Af Örgütü bu raporda Türkiye yetkililerini barışçıl toplanma hakkına saygı duymaya ve göstericilere ve diğer kişilere yönelik gereksiz, aşırı, keyfi ya da hak ihlaline yol açan güç kullanılmamasını sağlamak konusunda yükümlülüklerini yerine getirmeye çağırılmaktadır. Örgüt, yetkilileri, polis tarafından her türlü kötü muamele iddiasını etkin bir şekilde soruşturmaya ve sorumluları adalet önüne getirmeye çağırılmaktadır. Uluslararası Af Örgütü ayrıca, yetkililere, eylemlere barışçıl bir şekilde katılan, barışçıl gösteri düzenleyen veya göstericilerin haklarını savunmak ya da eylemlere destek vermek için meşru eylemlerde

bulunan bireylerin yargılanmamaları çağrısında bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü sadece barışçıl bir şekilde haklarını kullandığı için cezaevine konan kişileri düşünce suçlusu olarak değerlendirecektir.

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye yetkilileri biber gazı spreyi, göz yaşartıcı gaz ve plastik mermilerin usulsüz kullanımları konusunda etkin soruşturmalar yürütünceye ve insan haklarını ihlal edecek şekilde kullanımlarını durdurmak için etkin önlemler alınmaya kadar, bütün ülkelerin Türkiye'ye bu teçhizatın satışını durdurması çağrısında bulunmaktadır.

BARIŞÇIL TOPLANMA HAKKININ İHLALİ

“Orada üç gün, dört gün, beş gün bunlar kaldı. Yurt dışından döndüm, baktım ki hala onlar orada duruyor, artık tahammül sınırlarını aşmıştı. İçişleri Bakanına şunu söyledim: 24 saat içerisinde Atatürk Kültür Merkezi’ni temizleyeceksiniz. Meydanı temizleyeceksiniz ve anıtı temizleyeceksiniz, arkasından da Gezi Parkı’nı temizleyeceksiniz dedim. Diyorlar ki, polise talimatı kim verdi? Ben verdim, ben verdim, evet. İşgal kuvvetlerini mi izleyecektik? Dünya zil takıp oynasın diye bunu mu seyredecektik?”

Başbakan'ın 24 Haziran 2013 günü Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) destekçilerine yaptığı konuşma.¹⁰

Gezi Parkı eylemleri boyunca yetkililer defalarca ve keyfi bir şekilde barışçıl toplanma hakkını ihlal etti. Çoğunda eylemlerin neden engellendiği konusunda bir açıklama yapılmadı; yapıldığında ise uluslararası insan hakları hukuku ile uyumlu olmayan açıklamalar yapıldı. Polisin hak ihlaline yol açan güç kullanımı ya da göstericiler hakkında haksız yargılamalar gibi bu raporda belgelenen insan hakları ihlallerinin çoğu yetkililerin barışçıl toplanma hakkını tanımamasından kaynaklanmaktadır.

ULUSLARARASI VE ULUSAL HUKUKTA BARIŞÇIL TOPLANMA HAKKININ KORUNMASI

Barışçıl toplanma hakkı İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ve Türkiye'nin taraf olduğu 1966 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHİUS) ve 1950 Avrupa İnsan Hakları ve Temel Haklar Sözleşmesi (AİHS) gibi birçok sözleşmede tanınmaktadır. Bu hak aynı zamanda Türkiye Anayasası tarafından da korunmaktadır.

Barışçıl toplanma hakkı demokratik toplumlarda temel -hatta böyle bir toplumun temeli olarak görülün¹¹- bir hak olarak tanınmaktadır ve diğer insan haklarının kullanılabilmesi için oldukça önemli bir yere sahiptir.¹²

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından birçok vakada dile getirildiği gibi, barışçıl toplanma hakkı hem kapalı toplantıları hem kamusal gösterileri, hem durağan toplantılar hem de yürüyüşleri kapsamaktadır ve bu hak hem gösterilere katılan bireyler hem de gösterileri düzenleyenler tarafından kullanılabilir.¹³

Uluslararası hukuk uyarınca, barışçıl toplanma hakkına olağanüstü durumlarda dahi dokunulamaz. Bu hak ancak belli koşullar altında, belli nedenlerle kısıtlanabilir.¹⁴ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi barışçıl toplanma hakkının “demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak yasayla sınırlanabileceğini” belirtmektedir.¹⁵

Barışçıl gösterilerin uluslararası standartlara uygun bir şekilde düzenlenmesi konusunda detaylı bilgiler BM Barışçıl Toplanma ve Gösteri Yapma Özgürlüğü Özel Raportörü’nün raporlarında bulunabilir. Ayrıca, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (AGİT) ve Avrupa Konseyi’nin Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) Türkiye gibi AGİT’e üye ülkeler için barışçıl toplanma özgürlüğü konusunda kapsamlı bir kılavuz yayımladı.¹⁶

Yetkililer, genellikle, göstericilerin işlediği iddia edilen şiddet içeren fiillere dikkat çekti ve önceden bildirimde bulunulmamasını, eylemlerin dağıtılmasına bir neden olarak gösterdi. Ancak, uluslararası insan hakları hukuku uyarınca bu nedenlerin hiçbiri toplanma hakkının engellenmesi için yeterli değil.

Özel Raportör’ün de vurguladığı gibi, “Devletlerin uluslararası insan hakları hukuku uyarınca sadece barışçıl gösterileri korumak değil aynı zamanda da bu hakkın kullanılabilmesini sağlamak konusunda pozitif yükümlülükleri vardır... Önceden planlanmamış şiddet içeren ve suç teşkil edebilecek diğer fiiller nedeniyle, barışçıl bir şekilde eylem yapan kişiler, barışçıl toplanma hakkından mahrum bırakılamaz.”¹⁷

Bu gereklilik AGİT Kılavuzu’nda da belirtilmektedir. Buna göre “bir gösteride küçük bir grup tarafından şiddet kullanılması (kışkırtıcı bir dil kullanılması da dahil), diğer türlü barışçıl olan bir gösteriyi doğrudan barışçıl olmayan bir gösteriye dönüştürmez ve herhangi bir müdahale tüm eylemi dağıtmaktan ziyade şiddet eyleminde bulunan kişilere yönelmelidir [...] Dolayısıyla küçük bir grup göstericinin şiddet eylemlerinde bulunması bütün eylemin dağıtılması ile sonuçlanamaz. Bu tür durumlarda, bu küçük gruba müdahale edilebilir. Aynı şekilde eğer *ajan provakatörler* barışçıl bir gösteriye sızarlarsa, yetkililer tüm eylemi dağıtmak ya da eylemin kanuna aykırı olduğunu ilan etmekten ziyade bu *ajan provakatörleri* alandan ayırmak için gerekli adımları atmalıdır.”¹⁸ Kılavuzda ayrıca şöyle denilmektedir: “Bir eyleme katılan ve şiddet içeren bir fiilde bulunmayan kişiler, diğerleri düzen boczusu ya da şiddet içeren fiillerde bulunsu bile yargılanmamalı”.¹⁹

Göstericilerin toplumsal bir gösteri düzenleme niyetleri konusunda yetkilileri bilgilendirmemesi ile ilgili olarak, bildirim gerekliliğinin, izin verme süreci ile karıştırılmaması gerektiği hatırlatılmalıdır.

Türkiye Anayasası'nın 34. Maddesi'ne göre, herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir ve toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.²⁰ Anayasa'nın 90. Maddesi temel hak ve özgürlükler konusunda uluslararası hükümlerin esas alınacağını belirtir. Bu barışçıl gösteri hakkı konusunda uluslararası hukukun doğrudan uygulanması gerekliliğini getirmektedir.²¹

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gösterilerle ilgili hem yetkililerin hem de göstericilerin uyması gereken kuralları düzenlemektedir.²² Bu yasanın kısıtlayıcı doğası ve keyfi ve temelsiz bir şekilde uygulanması (bkz. Eylemlere katılan ya da eylemleri düzenleyen kişilere yönelik gözaltılar, soruşturmalar ve yargılamalar bölümü, sayfa 40) Türkiye'de barışçıl toplanma hakkının sağlanmasının önünde büyük bir engel teşkil etmektedir.

Yasanın 3. Maddesi'nde, herkesin önceden izin almadan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı olduğu belirtilmektedir.²³ Ancak 10. Madde'ye göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen kişilerin, gösterinin amacı, zamanı ve yeri konusunda yetkilileri bilgilendirmesi gerekmektedir.²⁴ 23. Madde, toplantı ya da gösterilerin kanuna aykırı görüleceği durumları listelemektedir ve önceden bildirimde bulunulmaması durumu bu liste içinde yer almaktadır.²⁵ Kanuna aykırı toplantı ve gösteriler, topluluğa dağılımları uyarısının yapılmasının ardından gerekirse zor kullanılarak dağıtılır (24. Madde). 32. Madde'ye göre kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Toplantı ve gösteriyi düzenleyenler için ise ceza yarı oranında artırılır.

Uluslararası insan hakları hukuku, bildirim gerekliliklerine izin vermektedir ancak bu tür gereklilikler barışçıl gösteri hakkını fiilen sınırlandıracak şekilde detaylı ve külfetli gereklilikler dayatmamalı. AĞİT Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu'nda da belirtildiği gibi, ulusal mevzuatta, önceden bildirim mümkün olmadığı durumlar için, bu gerekliliğin şart koşulmadığı istisnai durumlar açık bir şekilde ifade edilmelidir. Önceden bildirim yapılmamasıyla ilgili makul nedenler sunulmamış olsa bile yetkililer barışçıl olduğu sürece kendiliğinden gelişen toplumsal gösterileri korumalı ve kolaylaştırmalı.²⁶

AİHM Türkiye'de barışçıl gösterilerin dağıtılması konusunda açılan davalarda defalarca önceden bildirim yapılmamasının, barışçıl bir gösteriyi engellemek için yeterli olmadığına kanaat getirdi. Önceden bildirim yapılmadığı bir eylem ile ilgili açılan *Oya Ataman/Türkiye* davasında, Mahkeme, "toplanma özgürlüğünün temelini korunabilmesi için, göstericilerin şiddet içeren herhangi bir fiilde bulunmadığı eylemlerde, yetkililerin barışçıl gösterilere belli bir dereceye kadar hoşgörü göstermesi gerektiğini" ifade etti. Mahkeme, "polisin eylem zor kullanarak müdahale etmesinin orantısız olduğuna ve "kamu düzeninin bozulmasını önlemek için gerekli olmadığına" karar verdi ve dolayısıyla yasaların gerektirdiği gibi önceden bildirimde bulunulmamış olmasına rağmen, eylemin dağıtılmasının toplanma özgürlüğünü ihlal ettiğine" kanaat getirdi.²⁷

YETKİLİLERİN GEZİ PARKI EYLEMLERİNE TEPKİSİ

Gezi Parkı eylemlerinin başlamasından bu yana yetkililer - münferit ya da küçük istisnalar dışında - ulusal ve uluslararası hukuk uyarınca güvence altına alınan barışçıl toplanma hakkını açık bir şekilde ihlal etti. Hükümet sıklıkla göstericilerin saiklerini, bütünlüklerini ve davranışlarını gözden düşürme arayışına girdi. Kamu görevlileri göstericileri “çapulcu” olarak niteledi ve gösterilerin arkasında marjinal ve hatta terörist grupların olduğu iddiasında bulundu. Yetkililer ayrıca sıklıkla, ağırlıklı olarak barışçıl eylem yapan ve hatta polisin gösterileri dağıtmak için kullandığı şiddet derecesi düşünüldüğünde oldukça barışçıl olan göstericileri şiddet kullanmakla suçladı.

Barışçıl toplanma hakkının uluslararası ve ulusal hukuk tarafından tanınan bir insan hakkı olmasına rağmen, yetkililer Gezi Parkı eylemlerini bir an önce durdurulması gereken ve demokrasiyi tehdit eden bir durum olarak gösterdi.²⁸ Bu iddia ülke genelinde gösterilerin dağıtılması ve yasaklanması için bir mazeret olarak kullanıldı. Aşağıda tartışıldığı gibi, Taksim Meydanı’nda yapılan eylemler dışında, yetkililer Gezi Parkı’ndaki göstericilerin toplanma haklarının engellenmesini nadiren gerekçelendirdi; uluslararası hukukta toplanma özgürlüğünün kısıtlanabileceği durumlara ise hiç referans verilmedi (bkz. bir önceki bölüm).

Bir açıklama yaptıklarında ise polis ve yerel yetkililer genellikle eylemlere “izinsiz” oldukları gerekçesiyle müdahale edildiğini belirtti. Ancak, yukarıda aktarıldığı gibi Türkiye yasalarına göre toplumsal bir gösteri düzenlemek için bildirim zorunluluğu olmakla birlikte, bir onay süreci de bulunmamaktadır. Bu gereklilik spontane bir şekilde düzenlenen gösterilerin tamamını “izinsiz” ve dolayısıyla yasa dışı gösterecek şekilde (en azından Türkiye’nin uluslararası hukuk uyarınca sahip olduğu yükümlülükleri doğrultusunda) uygulanamaz.

Gösterilerin büyük çoğunluğu barışçıl olmakla birlikte, gösterici olup olmadığı belli olmayan, ya da provokatör olması muhtemel çok küçük bir azınlık polise taş, şişe ve farklı cisimler atmak ve kamu malına zarar vermek gibi şiddet içeren eylemlerde bulundu. Bu tür eylemler toplanma özgürlüğü kapsamında değerlendirilemez ve polis, kamu güvenliğini sağlamak ve kamu malına zarar verilmesini önlemek için bu tür eylemlere müdahale edebilir. Ancak bu barışçıl çoğunluğun toplanma hakkına engel olmayacak şekilde yapılmalıdır. Gezi Parkı eylemleri boyunca, yetkililer münferit şiddet vakalarını kullanarak eylemlerin (zor kullanılarak) dağıtılmasını meşrulaştırmaya çalıştı.

Ayrıca, Uluslararası Af Örgütü hem kendi gözlemlerine hem de gösterileri takip eden farklı kişilerden aldığı bildirimlere dayanarak, şiddet içeren eylemlerin, polisin barışçıl gösterileri engellemek amacıyla müdahale etmesinin ardından yaşanan çatışmalar sonucunda yaşandığına şahit olmuştur; yani şiddetin kronolojisi polis tarafından iddia edilenin tam tersiydi; polisin barışçıl gösterileri şiddet kullanarak dağıtması münferit şiddet vakalarının yaşanmasına neden oldu. Polisin gösterilerin herhangi bir engelle karşılaşmadan devam etmesine izin verdiği az sayıda durumda ise eylemler herhangi bir şiddet olayı yaşanmadan ya da kamu malına zarar verilmeden devam etti. Bu durum da göstericilerin şiddet kullandığı ve etrafa zarar verdikleri iddialarını geçersiz kılmaktadır.

Küçük ya da kitlesel gösterileri şiddet kullanarak dağıtmaya çalışmalarının yanı sıra, yetkililer insanların en pasif eylem biçimlerinde yer alma hakkına bile engel olmaya çalıştı. Bunlar arasında “duran adam” eylemi, tencere ve tavalara vurmak ya da futbol maçlarında slogan atmak gibi eylemler bulunmaktadır.²⁹

BARIŞÇIL GÖSTERİ HAKKININ KEYFİ BİR ŞEKİLDE İHLAL EDİLMESİ

Yetkililerin Gezi Parkı eylemleri kapsamındaki barışçıl toplantıların devam etmesi ya da engellenmesi konusunda aldıkları kararlar kendi içinde tutarlı olmadığı gibi barışçıl toplanma hakkı konusunda mevcut uluslararası standartlara da uymamaktadır. Kararların zamana ve yere göre değişiklik göstermesi ve ne tür bir gösteri olduğundan bağımsız alınması yetkililerin konuya keyfi yaklaşımını göstermektedir.

Eylemlerin başladığı ilk hafta boyunca (31 Mayıs – 2 Haziran) İzmir'deki gösterileri engellemek amacıyla polis tarafından müdahale edilirken, bu tarihten sonraki eylemler Ağustos ayının sonu itibarıyla müdahale olmadan düzenlendi. Polisin İstanbul'da Taksim Meydanı'ndaki kitlesel gösterileri engellemeye çalıştığı iki günün ardından 1 Haziran günü geri çekilmesiyle, meydana 11 Haziran'a kadar barışçıl gösteriler düzenlendi. 11 Haziran akşamı polis, binlerce kişinin kamp kurduğu Taksim Meydanı'na bitişik Gezi Parkı'na müdahale etti ve 15 Haziran günü park zor kullanılarak boşaltıldı. İstanbul'da 15 Haziran ve Ağustos sonu arasında düzenlenen gösterilerin bir kısmı müdahalesiz gerçekleşirken, bazıları polis müdahalesi ile karşılaştı. Eylemlere bu şekilde farklı tepkiler verilmesi konusunda ise herhangi bir açıklama yapılmadığı gibi gerekçe de gösterilmedi.

Ankara'nın Kızılay dahil birçok semtinde Haziran ayından Temmuz ayının ortasına kadar genellikle akşam 21.00'den sonra başlayan eylemlere polis ilk günden itibaren neredeyse her gün şiddet kullanarak müdahale etti. İstanbul ve İzmir'de ise gösteriler müdahale edilmeden ara ara devam etti. Ankara'daki eylemler daha sonra Dikmen gibi şehrin diğer semtlerine yayıldı. Bu eylemlerin de devam etmesine izin verilmedi ve eylemler zor kullanılarak dağıtıldı.

Antakya'da Haziran ayından Temmuz ayının ortasına kadar neredeyse her gece sokak eylemleri düzenlendi. Eylemler Ağustos ayı boyunca daha seyrek bir şekilde devam etti. Antakya'daki gösterilerin çoğunun barışçıl bir şekilde geçtiği ancak kolluk görevlilerinin eylemlere son vermek için zor kullanmasının ardından eylemlerin polisle çatışmalara dönüştüğü bildirildi.

Aynı şekilde, Eskişehir ve Tunceli/Dersim gibi Türkiye genelinde birçok şehirde düzenlenen barışçıl gösteriler herhangi bir açıklama yapılmadan ya da gerekçe sunulmadan defalarca dağıtıldı.

TAKSİM MEYDANI VE GEZİ PARKI'NDA GÖSTERİ HAKKININ İHLAL EDİLMESİ

Göstericilerin polisin Taksim Meydanı'ndan çekilmesinin ardından meydanı 11 gün boyunca barışçıl bir şekilde işgal etmelerinin ardından, meydan 11 Haziran sabahı zor kullanılarak boşaltıldı. İstanbul'un ve ülkenin diğer bölgelerinin aksine, Taksim Meydanı'ndaki barışçıl gösterilere müdahale konusunda yetkililer tarafından çeşitli gerekçeler sunuldu, ancak bu açıklamalar müdahaleden sonra yapıldı. İstanbul Valisi tarafından yapılan açıklamalarda polisin gösterilere müdahalesinin nedeninin meydanadaki anıt heykele ve Atatürk Kültür Merkezi'nin ön duvarına asılan yasal olmayan örgütlere ait afişler olduğu belirtildi. Vali ayrıca göstericiler tarafından şiddet içeren eylemlerde bulunulduğuna dair açıklamalar yaptı.³⁰ Vali, Uluslararası Af Örgütü temsilcileriyle Gezi Eylemleri ile ilgili yaptığı görüşmede de herhangi bir kanıtı dayandırmadan benzer referanslarda bulundu.³¹ Meydanın boşaltılmasının ardından, yetkililer Taksim Meydanı'nda hiçbir eyleme izin verilmeyeceği konusunda uyarıda bulundu.³² Taksim Meydanı'nın boşaltılmasını takiben, 15 Haziran günü, Gezi Parkı da, bir kısmı eylemlerin başından bu yana parkta kamp kuran ve 30 Mayıs'ta parkın

boşaltılmasından sonra parka geri dönen göstericiler dağıtılarak boşaltıldı. Bu müdahaleden sonra Gezi Parkı 8 Temmuz'a kadar halka kapalı kaldı. O zamandan raporun yazıldığı tarihe kadar yetkililer sık sık eylemlerin devam etmesine izin vermedi ve eylemleri zor kullanarak dağıttı.

Uluslararası Af Örgütü, yetkililerin Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nı boşaltmak için gerçekleştirdiği müdahalenin gereksiz ve orantısız olduğunu ve barışçıl gösteri hakkının ihlal edildiğini düşünmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, Taksim Meydanı'nın 11 Haziran günü zor kullanarak boşaltılması ile ilgili, afişlerin tek başına ulusal güvenlik nedeniyle eyleme müdahale gerekçesi olarak kullanılamayacağını düşünmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi daha önce Türkiye yetkilileri tarafından hukuksuz olarak görülen benzer afişlerin açılmasının ifade özgürlüğü hakkı sınırları içinde olduğuna kanaat getirmişti.³³

Kamu düzenini sağlama gerekliliği iddiası ile ilgili, meydanı boşaltmak için güç kullanımının ardından az sayıdaki birkaç kişinin polis araçlarına molotof kokteyli atmak gibi şiddet içeren eylemlerde bulunduğu görülmüştür. Ancak, bu tür eylemleri gerçekleştiren kişilere yönelmek için herhangi bir çaba sarfedilmedi ve bunun yerine yetkililer tüm eylemi dağıtmaya ve meydana herhangi bir eylem girişimini engellemeye devam etti.³⁴

Taksim Meydanı'ndaki gösterilerle ilgili olarak AGİT'in toplanma özgürlüğü konusundaki kılavuzunun şu maddesine referans verilebilir: "Ticari etkinlikler ya da araç ve yaya trafiği gibi toplumsal gösteriler de kamusal alanının meşru bir kullanımıdır."³⁵ Bu ilke aynı zamanda Türkiye ile ilgili bir davada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından da dile getirildi.³⁶ Taksim Meydanı'nın coğrafi planı ve önemli bir geçiş alanı olduğu düşünüldüğünde, yetkililerin göstericilerin yolları kapatmaması, bağlı yollarda trafiğin akışının ya da meydana otobüs ya da metro duraklarına erişimin engellenmemesi gibi bazı makul koşulların yerine getirilmesini istemesi meşru olabilir, ancak Taksim Meydanı'nda gösterileri tamamen yasaklamaktansa, diğer alternatif önlemlerin alınması yetkililerin amaçları ile daha orantılı olurdu.

Uluslararası Af Örgütü, yetkililerin Gezi Parkı'nı boşaltma kararları ile ilgili, mahkemenin bu bölgedeki kentsel dönüşüm projesini durdurma kararını hatırlatmaktadır. Dolayısıyla yetkililerin boşaltma kararını, göstericilerin buradaki çalışmalara engel olduklarını söyleyerek meşrulaştırmaya çalışmaları mümkün değildir.³⁷ Uluslararası Af Örgütü parkın işgali devam ettikçe, çöp atımı ve kirlilik gibi halk sağlığı sorunları konusunda meşru sorular olabileceğinin farkındadır ancak bu tür konular yetkililer ve göstericiler arasında diyalog kurularak çözülebilir. Uluslararası Af Örgütü 14 Haziran günü yetkililerin parktaki göstericilerle görüşecekleri yönündeki açıklamaları memnuniyetle karşıladı.³⁸ Ancak, yetkililerin 15 Haziran günü herhangi bir gerekçe göstermeden ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını ihlal ederek barışçıl gösteriye müdahale etmesi üzüntü vericidir.

KOLLUK KUVVETLERİ TARAFINDAN HAK İHLALLERİNE YOL AÇAN GÜÇ KULLANIMI

“Ben özellikle bu eylemlere bugün destek veren tüm vatandaşlarımızdan rica ediyorum. Lütfen evlerine dönsünler. Şu saatten sonra orada bulunan her kişiyi devlet maalesef terör örgütünün mensubu olarak değerlendirmek zorunda kalacaktır.”

Avrupa Birliği Bakanı ve Başmüzakereci Egemen Bağış, 15 Haziran 2013³⁹

Yetkililerin Gezi Parkı eylemlerine tepkisi, eylemler boyunca kolluk kuvvetlerinin ihlallere yol açan ve keyfi güç kullanımı ile tanımlanabilir. Göstericilere yönelik polis şiddeti son bir nesil boyunca şu an olduğu kadar çok dile getirilmemişti. Türk Tabipler Birliği 10 Temmuz itibarıyla eylemlerde 8,000'den fazla kişinin yaralandığını ve bunlardan 61'inin ağır yaralı olduğunu bildirdi. 11 kişi gözünü kaybederken, 104 kişi ağır kafa travması yaşadı.⁴⁰ İçişleri Bakanlığı da eylemler boyunca 600'den fazla polisin yaralandığını belirtti.⁴¹ Eylemler sırasında biri polis olmak üzere beş kişi hayatını kaybetti ve üç göstericinin ölümüne polisin aşırı güç kullanımının neden olduğuna dair güçlü kanıtlar mevcut. Bir kişi polis tarafından sıkılan bir kurşunla hayatını kaybederken, bir başka gösterici dövülerek hayatını kaybetti. Bu kişilerin ölümü ile suçlananlar arasında polisler de bulunuyor. Üçüncü gösterici ise eylemde başına aldığı yara sonucu hayatını kaybetti. Görgü tanıkları, polis tarafından kısa mesafeden atılan göz yaşartıcı gaz kapsülünün başına isabet ettiğini söylüyor. Görgü tanıklarının ifadelerine göre diğer iki ölüm ise eylemler sırasında yaşanan kazalar sonucu gerçekleşti.⁴²

Eylemlere katılan doktorlar, avukatlar ve aktivistler, Uluslararası Af Örgütü'ne eylemlere katıldıklarının ortaya çıkacağı ve keyfi gözaltı ve yargılamalara maruz kalacakları korkusuyla yaralanan birçok kişinin hastanelere başvurmadığını söyledi (bkz. Eylemlerle ilgili haber yapan, göstericilere yardım eden ya da haklarını savunanlara yönelik saldırılar bölümü, sayfa 46). Bu raporda belgelenen polis şiddeti vakaları arasında, gazeteciler gibi işini yapan ya da eylemlere katılmayan kişilerin maruz kaldığı çok sayıda şiddet vakası bulunuyor. Daha önce siyasi eylemlere katılmamış gençlerin de aralarında olduğu birçok gösterici, Uluslararası Af Örgütü'ne polis şiddetine maruz kaldıklarının raporda geçmesini istemediklerini ve

kendilerine dava açılacağı korkusuyla şikayette bulunmadıklarını belirtti.

Eylemlerin başladığı ilk günden itibaren polis, açıkça gereksiz ve orantısız bir şekilde ve bireysel ya da kolektif şiddet içeren fiillere karşı değil, barışçıl göstericileri dağıtmak amacıyla tazyikli su, biber gazı spreyi ve göz yaşartıcı gaz kullandı. Televizyonda, internette ve sosyal medya aracılığıyla sayısız kötü muamele görüntüsü paylaşıldı.

Sivil giyimli polisler ve polisle birlikte hareket eden kişiler de dahil olmak üzere polisin göstericileri sokak aralarında dövdüğü görüntüler yayınlandı. Eylemler sırasında görevlerini yerine getiren gazeteciler, doktorlar ve avukatlar da polis tarafından şiddete maruz kalanlar arasındaydı. Polis tarafından gözaltına alınan kadınların çoğu Uluslararası Af Örgütü’ne kolluk kuvvetleri tarafından sözlü cinsel tacize maruz kaldıklarını söyledi. Hemen hemen hepsi cinsel hakarete, cinsel şiddet tehdidine (bkz. Eylem Karadağ ve Deniz Erşahin vakaları, sayfa 25 ve 26) ve bazı vakalarda ise fiziksel cinsel tacize maruz kaldıklarını bildirdi.

Mevcut video görüntülerinin ve aşağıda belgelenen vakaların birçoğu kolluk kuvvetlerinin sadece eylemi dağıtmak ya da münferit şiddet içeren fiilleri durdurmak için değil aynı zamanda cezalandırıcı bir şekilde eylem alanından kaçanlara karşı ya da eyleme katılmayan ancak o alanda sıkışıp kalmış küçük gruplara karşı da zor kullandığını gösteriyor.

Polisin yaygın ve sistematik bir şekilde şiddet uygulamasına rağmen, yetkililer polisin müdahalesini övmeye devam etti. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan uluslararası toplumun polis şiddetinin dizginlenmesi konusundaki çağrılarını kulak tıkadı. Aksine, daha cüretkar bir biçimde polisin daha fazla güç kullanacağını söyledi ve polisin gösterilere müdahalesini “destan yazmak” olarak niteledi.⁴³

Gezi Parkı eylemleri sürecinde polisin aşırı güç kullanması, yeterince eğitim almamış ve yeterince denetlenmeyen polis memurlarının güç kullanmaları yönünde talimat verildiğinde, ayırım yapmaksızın güç kullanmaya teşvik edildiklerinde ve tespit edilmeyeceklerini ya da yargılanmayacaklarını bilmeleri durumunda neler yaşanacağını gösterdi. Uluslararası Af Örgütü, yetkililere, tüm işkence ve kötü muamele ve kolluk kuvvetleri tarafından keyfi ya da hak ihlaline yol açan güç kullanıldığı iddialarının etkin bir şekilde soruşturulması ve sorumluların adil yargılanma usullerine uygun bir şekilde adalet önüne çıkarılması çağrısında bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü ayrıca yetkilileri, bundan sonra yapılacak müdahalelerde, polisin işkence ve kötü muamele konusunda mutlak yasağa uymasını ve ancak gerekli durumlarda, orantılı ve uluslararası standartlara uygun bir şekilde zor kullanmasını sağlamaya çağırılmaktadır.

Kitlesel gösterilerde kolluk kuvvetlerinin toplumsal olaylara müdahale araçlarıyla işlediği yaygın insan hakları ihlallerinden dolayı, Uluslararası Af Örgütü, başta Türkiye’ye toplumsal olaylara müdahale teçhizatı sağlayan Brezilya, Belçika, Çin, Çek Cumhuriyeti, Hong Kong, Hindistan, İsrail, Güney Kore, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri (Detaylar için Ek 2’ye bakınız) olmak üzere bütün ülkeleri Türkiye’ye toplumsal olaylara müdahale için kullanılan her türlü kimyasal madde ve kinetik etkili fırlatıcıların satışını durdurmaya çağırılmaktadır. Türkiye yetkilileri polisin hak ihlallerine yol açan ya da keyfi güç kullanımına yönelik derhal, bağımsız ve tarafsız soruşturma başlatıncaya ve toplumsal olaylara müdahale araçlarının uluslararası standartlara uygun bir şekilde kullanılmasını sağlayana kadar, bu yasak devam etmelidir.

İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE KONUSUNDA ULUSLARARASI VE ULUSAL STANDARTLAR VE KOLLUK KUVVETLERİ TARAFINDAN GÜÇ KULLANIMI

İşkence ve diğer kötü muamele uluslararası teamül hukuku tarafından yasaklanmıştır. Bu yasak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. Maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesi, BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ve Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme ve İşkence ve İnsanlık Dışı ve Küçültücü Muamele ve Cezanın Önlenmesine ilişkin Avrupa Sözleşmesi'nde de dile getirilmiştir.⁴⁴

Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri Tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler'e göre kolluk kuvvetleri yaşam hakkı ya da işkence ve kötü muameleye uğramama hakkı gibi insan haklarını ihlal etmeyecek şekilde yasalara uygun bir şekilde zor kullanabilir. Bu ilkelere göre polis zor kullanmadan önce şiddet içermeyen yollara başvurmalı ve ancak diğer yolların etkisiz kaldığı ve istenen amaca ulaşılmasını sağlayamayacağı durumlarda ve gereken en asgari düzeyde kullanılmasını gerektirmektedir. Temel İlkeler'in 13. ve 14. Maddesi şöyledir:

"Yasal olmayan ancak şiddet içermeyen gösterilerin dağıtılması sırasında, kolluk kuvvetleri güç kullanımından uzak durmalı ya da bunun yapılmadığı durumlarda ise güç kullanımını gerekli en asgari düzeyde sınırlamalıdır."

"Kolluk kuvvetleri, şiddet içeren gösterilerin dağıtılması sırasında, sadece daha az tehlikeli olan araçların kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda ve ancak gerekli en asgari düzeyde ateşli silah kullanmalı. Kolluk kuvvetleri 9. Madde'de belirtilen koşullar dışında ateşli silah kullanmamalı." (Yani ancak hayati bir riske ya da hayati tehlike içeren bir yaralanmayı önlemek için kullanılmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda).

Eğer yasal sınırlar içerisinde zor kullanmak kaçınılmaz bir hale gelmişse, BM Temel İlkeleri polisin bunu sınırlı, hedeflenen amaca uygun, zararı ve yaralanmaları asgari düzeye indirecek şekilde kullanılmasını ve yaralanan ya da etkilenen kişilere mümkün olan en kısa zamanda tıbbi yardım sunulmasını sağlamasını gerektirmektedir. Temel İlkeler'e göre ayrıca hükümetler, kolluk kuvvetlerinin keyfi ve aşırı bir şekilde güç ve ateşli silah kullanmasına ulusal yasalar uyarınca cezai yaptırımlar getirmelidir.⁴⁵

Türkiye Anayasası'nın 17. Maddesi işkenceyi yasaklamaktadır ve Türk Ceza Kanunu'nda da işkence suç sayılmaktadır. Polisin Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 16. Maddesi ise kolluk kuvvetleri tarafından güç kullanılabilecek durumları tanımlamakta ve orantılı güç kullanılması gerektiğini belirtmektedir.

“Öldürücülük düzeyi daha az” silahların kullanımı

Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri Tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeleri “öldürücülük düzeyi daha az” olarak bilinen ve ağır yaralanmalara ya da ölüme neden olan silah, cephaneye ve plastik mermi, göz yaşartıcı gaz (sıkılan ya da fırlatılan kimyasal maddeler), ses ve ışık fişegi ve cop gibi toplumsal olaylara müdahale araçlarının yasal olarak kullanımını da düzenlemektedir. Zırhlı araçların kullanımını kolaylaştırdığı bu tür silahlar göstericilere yönelik kullanıldığında oldukça tehlikeli olabilir. Dolayısıyla, toplumsal bir gösteriyi dağıtmak için kullanılan araçların çok dikkatli bir şekilde gözden geçirilmesi ve sadece gerekli, orantılı, yasal ve hesap verilebilir bir şekilde kullanılması gerekmektedir. “Öldürücülük düzeyi daha az” olan araçları kullanan polislerin, bu tür bir gücün meşru kullanımı konusunda profesyonel standartlara uygun bir şekilde özel olarak eğitim görmüş ve emir komuta zinciri altında olması gerekmektedir.

Kimyasal maddeler ve bunların kullanılacağı araçlar farklılık göstermektedir ve şiddet tehdidi oluşturan bir kalabalığı dağıtmak amacıyla hükümetler tarafından asgari düzeyde kullanılması için onaylanmaktadır. Bu tür kimyasal maddeler, sağlıklı yetişkinlerde bile, boğulma, yanma, kusma, gözde sulanmaya yol açabilmekte ve yüksek oranlarda, mevcut bir hastalığı olan kişilere yönelik kullanıldığı durumlarda ya da bir fırlatıcı ile yüksek hızda atılması sonucu kafaya isabet etmesi durumunda ağır yaralanma ve ölüme neden olabilir. Dolayısıyla, CS ya da biber gazı spreyi gibi kimyasal maddeler, insanlar bir alanda sıkıştıkları zaman ve göstericilerin ya da yoldan geçenlerin sağlığında kalıcı etki bırakacak şekilde (örneğin çok yakın mesafeden ya da göstericilerin doğrudan vücutlarını hedefleyecek şekilde) kullanılmamalı.

Çoğunlukla lastik ya da plastikten yapılan ve fırlatıldığı hız nedeniyle etki eden cisimler kolluk kuvvetlerinin ölümcül güç kullanmadan kişileri hareket edemez hale getirebilmesini ve verilen acı ile kişinin riayet etmesini amaçlamaktadır. Tıbbi çalışmalar bu tür cisimlerin başa ya da vücudun üst bölgesine isabet etmesi durumunda ölüm ya da ağır yaralanma tehlikesi barındırdığını göstermektedir. Bazı çalışmalara göre kadınların, gençlerin ve çocukların plastik ya da lastik cisimlerden özellikle kafatası, göz, beyin, akciğer, karaciğer ya da dalak gibi bölgelerden zarar görme riskleri erkeklere göre daha yüksektir. Bu tür cisimlerin yaralanmalara neden olma ihtimali piyasada olan silahların doğru ya da güvenilir olmaması nedeniyle daha yüksektir.⁴⁶ Kolluk kuvvetleri nefsi müdafa ya da diğerlerini savunma durumlarında sadece onaylanmış müdahale araçlarını kullanmalı.⁴⁷ Yakın mesafede ölüm ya da yaralanma riskini azaltmak için, kolluk kuvvetleri bu araçları kılavuzlarda belirtilen asgari en güvenli mesafeden kullanmalı. Kılavuzlar, daha az tehlikeli diğer alternatiflerde önlenemeyecek doğrudan hayati bir tehlike olmadığı sürece, bu tür araçların bundan daha yakın bir mesafede kullanımını ya da belden yukarı sıkılmasını yasaklamalı.

TAZYİKLİ SU

Tazyikli su, Gezi Parkı eylemlerinin başlangıcından bu yana eylemleri dağıtmak için en çok kullanılan araçlardan biri oldu. TOMA (Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı) olarak bilinen araçlar en fazla kullanılanlar arasındaydı. Bu araçları üreten şirket, araçların su, kimyasal gaz, boya, köpük ya da bunların karışımını sıkma için kullanılabildiğini belirtiyor.⁴⁸ 13 Ağustos

günü 60 tazyikli su fıskırtma aracının daha sipariş verildiği bildirildi.⁴⁹ "Akrep" olarak bilinen daha küçük araçlar da tazyikli su sıkılmak için kullanılabilir ve bu araçlar da Gezi Parkı eylemleri boyunca polis tarafından yoğun olarak kullanıldı.

Uluslararası Af Örgütü'nün takip ettiği eylemlerde, barışçıl göstericilere yönelik sıklıkla ve gereksiz bir şekilde saatlerce tazyikli su sıkıldığı görüldü. Bunun dışında polisten kaçan göstericilerin yanı sıra, eylem alanına yakın ya da kenarda duran kişilere yönelik de tazyikli suyun cezalandırıcı bir şekilde kullanıldığı görüldü.

Tazyikli suyun binaların içine saklanan kişilere yönelik doğrudan kullanıldığı, kapı ve pencere aralarından ve revirlere sıkıldığı görüldü. Tazyikli suyun bu şekilde kullanıldığı vakalar arasında 15 Haziran günü Taksim Meydanı'na yakın Alman Hastanesi, 16 Haziran günü Harbiye'de bulunan doktorların revirlerde yaralı göstericileri tedavi ettiği Divan Oteli ve 16 Haziran günü Point Oteli'ne yapılan müdahaleler bulunmaktadır.⁵⁰

Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü doktorlar tazyikli suyun neden olduğu yaralanmaların sudan kaynaklandığını ve düşme ya da deride yanıklara neden olduğunu söyledi. Ayrıca, Gezi Parkı eylemleri sırasında kullanılan tazyikli suya kimyasal madde katıldığına dair de güçlü kanıtlar mevcut. Bu durum tazyikli suyun keyfi kullanımından kaynaklanan yaralanmaları daha da artırdı. Doktorlar TOMA'lardan sıkılan suyun derinin tahriş olmasına ve birinci derece yanığa neden olduğunu söyledi. İstanbul Valisi ise suya "ilaç" katıldığını kabul ederken, kimyasal madde katıldığı iddialarını reddetti.⁵¹ Suya karıştırılacak kimyasal madde üreten bir şirket, yanıkların suya fazla miktarda kimyasal madde karıştırılmasından kaynaklanmış olabileceğini söyledi.⁵²

Divan Oteli'nde tazyikli suya maruz kalan kişiler Uluslararası Af Örgütü'ne yaptıkları açıklamada suya maruz kaldıkları sırada hemen yanma hissi duyduklarını ve ardından saatler boyunca derilerinde kızarıklık kaldığını belirtti. Yabancı bir gazeteci Uluslararası Af Örgütü'ne daha önce göz yaşartıcı gaza maruz kalmadığı halde, Divan Oteli'nde tazyikli su sıkıldıktan sonra vücudunda yanıklar oluştuğunu aktardı. Ayrı bir vakada, Point Otel'deki bir kişi Uluslararası Af Örgütü ile yaptığı görüşmede otelin kapısında tazyikli su sıkılmasının hemen ardından, lobideki kişilerin öksürmeye başladıklarını ve nefessiz kaldıklarını söyledi.

GÖZ YAŞARTICI GAZ VE BİBER GAZI SPREYİ

Tazyikli su gibi, göz yaşartıcı gaz da Gezi Parkı eylemlerinin başladığı ilk günlerden itibaren barışçıl göstericilere yönelik defalarca ve gereksiz bir şekilde kullanıldı. Hükümet eylemlerin ilk 20 günü boyunca bir yıllık stok olan 130,000 gaz kapsülünün kullanıldığını ve stokların yenilenmesi için sipariş verileceğini söyledi.⁵³ 13 Ağustos günü 400,000 gaz kapsülü siparişi verildiği haberleri yayımlandı.⁵⁴ Daha önceki yıllık tedarik oranı ise 150,000 kapsül ile sınırlıydı.⁵⁵

Haziran ayının sonunda İçişleri Bakanlığı gösterilerde göz yaşartıcı gazın kullanılmasına ilişkin açıklama içeren bir genelge yayımladı. Valiliklere gönderilen genelge hakkında detaylı haberler çıktı ancak genelge kamuya açıklanmadı.⁵⁶ Genelgede Gezi Parkı eylemleri sırasında göz yaşartıcı gazın kullanımından kaynaklı ihlallere de değinildi. Ancak alınan bilgilere göre, genelge göz yaşartıcı gazın kapalı alanlarda kullanımı ya da göz yaşartıcı gaz kapsüllerinin silah gibi kullanılması ile ilgili herhangi bir yönlendirme içermemektedir. Uluslararası Af Örgütü polisin genelge yayımlandıktan sonra da göz yaşartıcı gazı daha önceki eylemlerde

kullandığı gibi kullandığına tanık olmuştur.

Alınan bilgilere göre genelge şu gereklilikleri içermektedir: Göz yaşartıcı gaz kullanılmadan önce yüksek sesle uyarı yapılacak, ayrılmak isteyenlerin uzaklaşmasına fırsat verilecek, gazlı müdahaleden önce tazyikli su sıkılacak ve gazın etki alanı dâhilinde kreş, hastane ve huzurevi gibi kurumlar bulunup bulunmadığına dikkat edilecek. Genelgede ayrıca kullanılan gaz türünün ve miktarının belirlenmesinde, olay yerindeki en üst rütbeli amirin yetkili ve sorumlu olacağı, kontrolsüz ve gereksiz kullanıma izin verilmeyeceği ve müdahale edilecek olan gruptaki “yaşlı, kadın ve engelli” profili dikkate alınarak strateji belirleneceği belirtilmektedir. Diğer maddelerde polise direnmeye son vermiş kişi veya gruplara yönelik kesinlikle gaz kullanılmayacağı ve grubu tedirgin etmek için gaz fişeği yerine ses ve ışık fişeği ya da yüksek ses çıkartan diğer mühimmat kullanılacağı belirtilmektedir. Genelgede ayrıca müdahale ve gözaltı işlemlerinin kamera ile kayıt altına alınacağı belirtilmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, genelgenin yayınlanmasından önce ve sonra, göz yaşartıcı gazın barışçıl göstericilere yönelik defalarca, uygun olmayan ve aşırı bir şekilde ve göstericilerin haklarını ihlal edecek şekilde kullanıldığına şahit oldu. Ayrıca, polisten kaçanlara, muhtemelen gösterici olduğu düşünülen kişilere ve eylem alanına yakın yerlerde yoldan geçenlere (bkz. Deniz Erşahin vakası, sayfa 26), göstericilerin sığındığı ev ya da işyerleri gibi binalara ve yaralıların tedavi edildiği revirlere göz yaşartıcı gaz atıldığına dair çok sayıda haber, fotoğraf ve video bulunmaktadır.

Polisin göz yaşartıcı gaz kapsüllerini defalarca göstericilere doğru silah gibi yatay bir şekilde sıktığı görüldü. Eylemlerde yaralananların büyük bir kısmı yakın mesafeden fırlatılan gaz kapsüllerinden dolayı yaralandı. Türkiye İnsan Hakları Vakfı Uluslararası Af Örgütü’ne, vakıfa yapılan rehabilitasyon başvurularının yüzde 60’ının gaz kapsüllerinden kaynaklı yaralanmalar olduğunu ve bunun diğer eylemlerle kıyaslandığında çok yüksek bir oran olduğunu belirtti.⁵⁷

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye’de daha önceki eylemlerde polisin göz yaşartıcı gaz kullanımının aşırı olduğuna kanaat getirdi. *Yaşa v. Türkiye* davasında, Mahkeme Diyarbakır’da 2006 yılında düzenlenen gösteriler sırasında polis tarafından doğrudan kafasına göz yaşartıcı gaz kapsülü fırlatılan bir kişinin davasını inceledi. Mahkeme polisin yeterli eğitim almadığını ve eylemlerde göz yaşartıcı gazın nasıl kullanılacağına dair yeterli yasal düzenlemeler olmadığına kanaat getirdi. Mahkeme, polisin eyleminin AİHS’in 3. Maddesi’ni (işkence ve diğer kötü muamele yasağı) ihlal ettiğine karar verdi.⁵⁸ AİHM göz yaşartıcı gaz ve biber gazı spreyi kullanımının daha önce başka vakalarda da insan hakları ihlallerine neden olduğuna kanaat getirmişti. Örneğin *Ali Güneş v. Türkiye* davasında Mahkeme başvuruyu yapan kişinin yüzüne biber gazı sıkılmasının AİHS’in 3. Maddesi’ni ihlal ettiğine kanaat getirmişti.⁵⁹ Buna benzer vakalar Gezi Parkı eylemlerinde de yaygın olarak yaşandı.

Biber gazı sıkmak için kullanılan araçlar barışçıl göstericilere yönelik aşırı ve uygun olmayan şekillerde kullanıldı. Uluslararası Af Örgütü’nün görüştüğü kişiler polisin biber gazını eylem alanında yakaladıkları göstericilerin gözlerine sıktığını belirtti (bkz. Deniz Erşahin ve Massimiliano Goitom vakaları, sayfa 26 ve 23). 28 Mayıs günü Gezi Parkı’nın boşaltılması için yapılan ilk müdahale sırasında çekilen bir fotoğraf polisin parkta duran ve polise yönelik herhangi bir tehdit teşkil etmeyen bir kadının yüzüne biber gazı sıktığını gösteriyor. Bu kişi daha sonra polis şiddetinin bir sembolü haline geldi.

Göz yaşartıcı gazın aşırı kullanımının içerdiği ciddi tehlikeler Abdullah Cömert vakasında açık bir şekilde görülebilir.

Abdullah Cömert 3 Haziran günü Antakya'da bir eylemde kendisine fırlatılan bir gaz kapsülü sonucu yaralandı ve 4 Haziran'da hayatını kaybetti. Görgü tanıklarına göre Cömert, bir polisin yakın mesafeden attığı göz yaşartıcı gaz kapsülü ile başından vuruldu. Devran Demircioğlu eyleme kardeşi Erdoğan Demircioğlu ve Abdullah Cömert ile birlikte gitmişti. Olayı şöyle aktardı:

"O gün mitinge üç kişi gittik, Abdullah Cömert, ben ve Erdoğan kardeşimle oradaydık. Erdoğan yarım saat bizimle kaldıktan sonra bizden ayrılmak sureti ile eve doğru yola çıktı. Olaylar başlamamıştı, herkesin bildiği jandarma sosyal tesislerinin önünde kaldırımda göstericilerden uzak bir yerde oturuyorduk. Birden gaz bombalarının sesi gelmeye başladı.

Hemen caddenin aşağısında barikat kurmuş polisler bizim tarafa doğru gaz bombaları atmaya başladı. Oradan hızla Armutlu Camisi'nin arka kapısının açıldığı yoldan doğruca Uğur Mumcu Bulvarı'na doğru hızla koşmaya başladık ve olayın yaşandığı sokağa geçtik. Burada beklemeye başladık ve sokağın köşesinden caddeyi izliyorduk.

TOMA aracı cadde üzerinde gidip geliyordu. Bir ara durup bizim tarafa doğru su sıkı ama etkilenmedik. Cadde üzerinde seyir halinde olan akrepler her sokağın önüne geldiğinde gaz bombası atıyorlardı. Kısa bir süre sonra koyu renkli bir akrep sokağın başında durdu. Abdullah ve ben sokağın köşesinden sadece ne yaptığını merakla izliyorduk.

Birden akrepten tam olarak tanımlayamadığım ama silah sesine benzer ve biber gazının ateş seslerini duydum. Bir biber gazı başımın 20-25 cm yakınından geçti. O anda kaçmak için kafamı çevirdim ve Abdullah kardeşimin yere düştüğünü gördüm. Bir anda bütün yer kan gölüne döndü. Hızla üstümüze atılan gaz bombaları devam ederken bir an bile beklemeden müdahale edip başına tanpon yapmaya çalıştım ve çevredeki insanlardan yardım istedim."

Ağustos itibariyle Abdullah Cömert'in ölümü ile ilgili açılan adli soruşturma devam ediyordu. Ancak olayın üzerinden üç ay geçmesine rağmen, o gün olay yerinde olan polislerin ifadesi hala alınmadı.

Aşağıda belgelenen vakalar göz yaşartıcı gaz kapsüllerinin ne şekilde fırlatıldığını ve yakın mesafeden isteyerek ya da istemeyerek baş hizasında atılan kapsüllerin ağır yaralanmalara yol açtığını gösteriyor.

Gazeteci **Ahmet Şık** Gezi Parkı eylemleri ile ilgili haber yaptığı sırada polisin attığı gaz kapsülleri nedeniyle iki defa başından yaralandı. Uluslararası Af Örgütü'ne, 31 Mayıs günü sabah saat 09.00 gibi bilgi toplamak için kurulan bir heyetin parçası olarak Gezi Parkı'na girmeye çalışan üç milletvekilinin yanında durduğunu söyledi. Üniformalı bir polis tarafından gaz kapsülünün 10 metre uzaklıktan fırlatıldığını ve başına isabet ettiğini aktardı. Ahmet Şık'ın başından kan aktığı sırada çekilen fotoğrafları sosyal medyada yaygın bir şekilde paylaşıldı.⁶⁰ Ahmet Şık Uluslararası Af Örgütü'ne,

vurulduktan sonra bayıldığını ve Taksim İlk Yardım Hastanesi'nde tedavi edildiğini, bir buçuk gün sonra taburcu edildiğini anlattı. Ahmet Şık, ayrıca 16 Haziran günü Taksim Meydanı'nda yaşanan olayların fotoğraflarını çektiği sırada ikinci defa vurulduğunu anlattı. Şık, Uluslararası Af Örgütü'ne alanın kalabalık olmadığını ve doğrudan hedef alındığını düşündüğünü söyledi. Vurulduğu sırada boynunda asılı olan ve gazeteci olduğunun kolaylıkla anlaşılmasına sağlayan iki büyük fotoğraf makinesi taşıdığını belirtti. Yaklaşık 20 metre öteden fırlatılan bir gaz kapsülü ile başının arkasından vurulduğunu söyledi. Şık, gaz kapsülünün isabet ettiği savaş gazetecilerinin taktığı türdeki kaskında bulunan kapsül izini Uluslararası Af Örgütü'ne gösterdi. Ahmet Şık, taktığı kask sayesinde ciddi bir şekilde yaralanmaktan ya da ölmekten kurtuldu.

İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi'nde araştırmacı olarak görev yapan **Burak Ünveren** Uluslararası Af Örgütü'ne 1 Haziran günü Beşiktaş'ta evinin yakınındaki bir eylemde olduğu sırada polisin attığı bir gaz kapsülü ile yaralandığını anlattı.⁶¹ Burak Ünveren, eylem sesleri geldiğini ve birkaç saat sonra ne olduğuna bakmak için seslerin geldiği yere doğru gittiğini söyledi. Gece yaklaşık 22.00 gibi 50 ila 100 göstericinin polise direndiğini ve polisin tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz ile karşılık verdiğini belirtti. Göstericilerin polise küfür ettiklerini ancak herhangi şiddet içeren bir fiile şahit olmadığını belirtti. Yaklaşık 10 dakika sonra polisin hiçbir uyarı yapmadan göstericilere doğru ilerlediğini söyledi. Ünveren, Uluslararası Af Örgütü'ne, polisten uzaklaşmak için döndüğünü, ancak o sırada sol gözüne gaz kapsülü isabet ettiğini ve yere düştüğünü anlattı. Tanımadığı dört kişinin onu Şişli Etfal Devlet Hastanesi'ne götürdüğünü ve aceleyle ameliyata alındığını aktardı. Bir hafta sonra doktorların sol gözünü kaybettiğini söylediklerini anlattı. İki hafta sonra hastaneden taburcu edildiğini ancak tedavisinin hala devam ettiğini aktaran Ünveren, polisin gaz kapsülünü bilerek yüzüne attığını düşündüğünü söyledi. Burak Ünveren Uluslararası Af Örgütü'ne, suç duyurusunda bulunduğunu ancak Ağustos ayı itibariyle savcılıktan soruşturma açılıp açılmadığına dair herhangi bir haber gelmediğini ve ifade vermeye de çağırılmadığını söyledi.

İstanbul'da dans öğretmeni olan **Umur Can Erşahin**, 1 Haziran akşamı Beşiktaş'ta başının sol tarafından gaz kapsülü ile vuruldu. Umur Can Erşahin Uluslararası Af Örgütü'ne babası ile birlikte Taksim Meydanı'nda olduğunu, o sırada Beşiktaş'ta polis müdahalesinin olduğunu duyduklarını ve ne olduğunu görmek için oraya gitmeye karar verdiğini söyledi. Beşiktaş'a vardığında, kendisine üç metre uzaklıktan tazyikli su sıkıldığını ve 150-200 kadar polisin göstericilere göz yaşartıcı gaz sıkıtlarını belirtti. Her yerde göz yaşartıcı gaz olduğunu aktaran Erşahin kaçmaya çalıştığını ancak 20 metre uzaklıktan başına göz yaşartıcı gaz kapsülü isabet ettiğini söyledi. Erşahin yere düştüğünü ve iki dakika boyunca etrafındaki gaz nedeniyle yerde kaldığını söyledi. Daha sonra birinin gelip onu kaldırdığını ve altı-yedi metre sürüklediğini söyleyen Erşahin, bir süre sonra bacaklarını hareket ettirecek gibi hissettiğinde bir otele doğru koştuğunu aktardı. Doktorlar daha sonra Erşahin'e beyin kanaması ve kafa travması geçirdiğini söyledi. Kafatasında yaklaşık beş ya da altı çatlak bulunuyordu. O gece yoğun bakımda tutuldu. Uluslararası Af Örgütü ile görüştüğü sırada, olayın üzerinden dört hafta geçmişti ancak Erşahin'in baş ağrısı ve denge sorunu devam ediyordu.

Ankara'da Çankaya Belediyesi'nde temizlik görevlisi olarak çalışan **Muharrem Dalsüren**'in başına 3 Haziran günü gaz kapsülü isabet etti. Dalsüren Uluslararası Af Örgütü'ne Belediye'den temizlik aletlerini almak için çıktığını ve Kızılay Meydanı'na yakın Ziya

Gökalp Caddesi ile Selanik Caddesi'nin köşesinde bulunduğunu ve o sırada eylemin devam ettiğini söyledi. Akrep'teki bir polisin doğrudan kendisini hedefleyerek 20 metre öteden gaz kapsülü fırlattığını belirten Dalsüren başka yöne baktığını ancak kapsülün gözüne isabet ettiğini söyledi. Dalsüren, yakındaki Hacettepe Üniversitesi Hastanesi'ne kaldırıldı ve orada bir ameliyat geçirdi. Ancak doktorlar Dalsüren'in görme yetisini kaybetmesine engel olamadı. Dalsüren olayın ardından 38 gün boyunca işe gidemedi. Uluslararası Af Örgütü ile 31 Temmuz günü görüştüğü sırada tedavisi hala devam ediyordu ve protez göz takılacaktı. 4 Temmuz günü suç duyurusunda bulundu ancak Ağustos ayının sonu itibarıyla savcılıktan henüz bir cevap çıkmamıştı.

14 yaşındaki **Berkin Elvan**, 16 Haziran günü İstanbul'da Okmeydanı'ndaki evinin yakınında polisin attığı bir gaz kapsülü ile yaralandı. Elvan saat 07.00-07.30 arası evinden çıkmıştı. Sabahın o erken saatinde bile dışarıda eylemler sürüyordu ve çok sayıda çevik kuvvet polisi ve TOMA bulunuyordu.

Babası Uluslararası Af Örgütü'ne Berkin Elvan'ın ara sokaktan eylemin yapıldığı ana caddeye çıktığını ve o sırada 20-25 metre uzaklıktan başına gaz kapsülü isabet ettiğini söyledi. Ailesinin olaydan saat 07.30 civarı haberi oldu. Elvan, Okmeydanı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'ne götürüldü ve orada acil beyin ameliyatına alındı. Aynı gün beyin kanamasını önlemek için ikinci bir ameliyata alındı ancak Berkin Elvan 16 Haziran'dan bu yana komada.

27 yaşındaki **Massimiliano Goitom**, Uluslararası Af Örgütü'ne 12 Haziran günü sabaha karşı 02.00 sularında Taksim civarında polis saldırısına uğradığını anlattı. "İki İtalyan arkadaşımın birlikte Gezi Parkı'ndan ayrılmıştık, İstiklal Caddesi yakınlarındaydık. Bir grup polis yanımıza geldi, göstericileri arıyor gibilerdi. Onlara yabancı olduğumu ve bağımsız bir medya kuruluşu için çalıştığımı söyledim. Arkadaşlarımdan biri kaçtı, polis ona gaz kapsülü fırlattı ama değmedi. Polis sonra gitmemize izin verdi. İkimiz kaldığımız hostele doğru yürümeye devam ettik. Daha sonra ikinci bir grup polis bizi gördü ve beş ya da altı metre uzaklıktan biber gazı kapsülü fırlattı. 20-30 cm başımın üzerinden geçti. Ara bir sokağa doğru kaçmaya başladık. Ellerim havada "turist, İtalyan, basın" diye bağıryordum. Başka bir grup polis bizi yakaladı, anlamadığım bir şeyler bağırıyormuştu. Başladı ve ikimizi yere fırlattı. Arkadaşım dizlerinin üzerindeydi, suratına tekme attılar ve gözlerinin içine biber gazı sıktılar. Ben kalkmayı başardım ama bana da yüzümden 10 cm uzaklıktan doğrudan gözlerime doğru biber gazı sıktılar. Daha sonra bizi bırakıp gittiler. Hiçbir şey göremiyordum, daha sonra başka bir grup arkadaşla buluştuk ve birlikte hostele gittik. Birkaç gün geçtikten sonra bile görüşümde hala sorunlar vardı. Beyoğlu Göz Hastanesi'ne gittim. Göz damlası ve antibiyotik verdiler." Massimiliano Goitom 16 Ağustos günü Uluslararası Af Örgütü ile görüştüğü sırada gözlerinden birinin hala kötü olduğunu ve eskisi gibi göremediğini söyledi.

PLASTİK VE GERÇEK MERMİ

Uluslararası Af Örgütü'ne hem barışçıl gösterilerde, hem de polis ve göstericiler arasında çatışma yaşanan durumlarda plastik mermi kullanıldığına dair çok sayıda bildirimde bulunuldu. Diğer taraftan, Gezi Parkı eylemleri boyunca polisler tarafından çok az vakada gerçek mermi kullanıldığı bildirildi (ancak Ethem Sarısülük polis tarafından gerçek mermi kullanılarak vurulmuştu. Bkz. sayfa 37). Doktorlar plastik mermilerin eylem alanlarındaki yaralanmaların temel nedenlerinden biri olduğunu belirtiyor. Endişe veren diğer bir nokta da

aşağıda Hülya Arslan vakasında olduğu gibi plastik mermilerin yakın mesafeden baş ve vücudun üst noktalarını hedef alarak sıkılması.

Üniversiteden yeni mezun olan **Hülya Arslan**, parka müdahalenin olduğu 11 Haziran günü annesi ile Gezi Parkı’ndaydı. Polis müdahalesi sırasında maruz kaldığı şiddetten dolayı sağ gözünü kaybetti. Ayrıca burnu kırıldı. Doktorlar Hülya Arslan’ın yüzündeki yaraların plastik mermi kullanımı ile uyumlu olduğunu söyledi.

Hülya Arslan Uluslararası Af Örgütü’ne annesi ile birkaç gün parkta kaldıklarını ama o gün sadece parkı ziyaret ettiklerini söyledi. Koç Finans şirketinde ilk iş gününün ardından akşam saat 19.00 gibi annesi ile buluşmuştu.

Hülya Arslan parktaki polis müdahalesini şöyle anlattı: “Akşam saat 21.00 gibi elektrikler kesildi. Sağdan soldan parka biber gazı atılıyordu. Her taraftan patlama sesi geliyordu. Hiçbir uyarı yapılmamıştı. Annemin kalp rahatsızlığı var. Kalp krizi geçirdiğini sandı. Parkın merkezinde çok sayıda insan vardı. Biz de daha güvenli olacağı düşüncesiyle oraya gittik. İki erkek kardeşim de parkın diğer tarafındaydık.”

Hülya vurulma anını şöyle anlatıyor:

“Arkamda çöp kutusu vardı. Biber gazından dolayı kendimi çok kötü hissediyordum, kutunun arkasına geçtim. Sanırım yaklaşık 10-15 metre öteden iki kez ateş edildi. Karanlıkta o yüzden sadece silahtan çıkan ateşi gördüm. Yanımdaki bir arkadaşım etrafta ateş eden sivil giyimli kişiler olduğunu söyledi. Plastik mermi ile sağ gözümden vuruldum, burnum da kırıldı. Çok fazla kan kaybettim. Parktaki revire götürüldüm. Bilincimi kaybetmemek için uğraştım ve sürekli annemin adını ve telefon numarasını tekrarladım. Bir ambulans çağrıldı ve Şişli Etfal Hastanesi’ne götürüldüm.” Hülya Arslan’ın tedavisi 28 Haziran günü Uluslararası Af Örgütü ile görüştüğü sırada hala devam ediyordu ve kendisine protez bir göz takılacaktı.

RESMİ OLMAYAN GÖZALTI

Uluslararası Af Örgütü, polis tarafından yakalandıktan sonra eylem alanında göstericilere ve diğerlerine yönelik dayak ya da cinsel taciz gibi birçok ihlalin yaşanmasından endişe duymaktadır. Birçok vakada göstericiler sokakta gözaltına alınmış ve saatler sonra, bazı durumlarda kimlik tespiti yapıldıktan sonra serbest bırakılmıştır. Uluslararası Af Örgütü’ne bazı diğer vakalarda gözaltına alınanların saatlerce polis ya da belediye otobüslerinde bekletildiğini ve ardından ya serbest bırakıldığını ya da resmi olarak gözaltına alındığı bildirilmiştir (bkz. Gökhan Biçici ve Eylem Karadağ vakaları, sayfa 31 ve 25). Görece daha az sayıda vakada ise polis tarafından yakalanan kişiler resmi gözaltı yeri olmayan binalarda ya da gözaltı kaydı yapılmadan resmi gözaltı merkezlerinde tutulmuşlardır.

Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı eylemleri boyunca Türkiye genelinde birçok şehirde polisin yakaladığı kişilerin resmi olmayan bir şekilde gözaltında tutulmasının oldukça yaygın olmasından kaygı duymaktadır. Bazı durumlarda resmi olmayan gözaltı uygulamasına çok sayıda gözaltı olduğu için lojistik nedenlerle başvurulduğu görülmektedir. Ancak bu tür gözaltılar, aynı zamanda gözdağı verme, keyfi gözaltı ya da gözaltına alınanların avukatlara, aile üyelerine ya da zorunlu sağlık kontrolü gibi yasalar tarafından korunan haklarına erişememesi için kullanılmaktadır.

Uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca, özgürlüğünden mahrum bırakılan herkesin, ailesine ve hukuki danışmanlık hizmetine derhal erişim hakkı vardır. Gözaltına alınan kişiler sadece resmi gözaltı yerlerinde tutulmalıdır. Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı araştırma gösteriyor ki gözaltına alınan kişiler gizli ya da hiçkimseye görüştürülmeden gözaltı yerlerinde tutulduğunda işkence ve diğer kötü muamele gibi ihlallerin yaşanma ihtimali daha da artmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü, Türkiye yetkililerini eylemler sırasında gözaltına alınan herkesin ya serbest bırakılması ya da resmi bir gözaltı merkezine alınmasını, avukata erişimini, ailelerinin haberdar edilmesini ve gözaltına alındıktan hemen sonra bağımsız sağlık kontrolüne tabi tutulmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Bu raporda belgelenen gayri resmi gözaltında tutulan kişilerin vakalarına ek olarak, Deniz Kaptan'ın yaşadıkları İstanbul ve diğer şehirlerde yaşanan kötü muamele ve aşırı güç kullanımını örneklendiren önemli bir vaka.

Deniz Kaptan gözaltına alındığı sırada kendisine yardımcı olan avukat, Uluslararası Af Örgütü'ne 15 Haziran akşamı Kaptan'ın Gezi Parkı yakınlarında sivil giyimli polisler tarafından yakalandığını ve yaklaşık bir, bir-bir buçuk saat boyunca tutulduğunu anlattı. Avukat Uluslararası Af Örgütü'ne akşam saat 22.00 sularında sivil giyimli polislerin Kaptan'ın ellerini plastik kelepçelerle arkadan bağladığını ve "Sizi fişledik, bittiniz" dediğini aktardı. Sivil giyimli olan polis Kaptan'a konuşmamasını ve etrafa bakmamasını söyledi. Avukat, Kaptan'ın Taksim Meydanı'ndaki Atatürk Kültür Merkezi'nin yakınında kimsenin göremeyeceği panellerin arkasına götürüldüğünü ve plastik kelepçelerin izinin aradan üç gün geçmesine rağmen görülebildiğini belirtti. Sivil giyimli olan polis cebinden kimlik kartını alarak genel bilgi toplama (GBT) yaptırdı.⁶² Sivil giyimli olanlardan birinin "Master da yapmış pezevenk!" dediğini aktardı. Yaklaşık 20 dakika sonra sivil giyimli polis meyve bıçağı ile kelepçeyi kesti ama onu bir saat daha orada beklettiler. Ardından sivil giyimli polis cep telefonu ile fotoğrafını çekti ve onu kestirme sokaktan Gümüşsuyu'na doğru götürdü ve gitmesini söyledi. Avukat Uluslararası Af Örgütü'ne sivil giyimli polislerin kimlik kartını vermediklerini ve kayıp ilanı vermesini söylediklerini aktardı.

CİNSEL TACİZ

Uluslararası Af Örgütü, gözaltına alınan birçok kadının yakalandıkları sırada erkek polisler tarafından cinsel tacizle tehdit edildiklerine dair ve iki cinsel taciz iddiası konusunda bildirimler aldı. Aşağıda aktarılan iki vakanın mağdurları bu iddiaları polise de bildirerek suç duyurusunda bulundu. En az bir vakanın, Eylem Karadağ'ın şikayetinin şu aşamada polis tarafından olmasa da yetkililerce dikkate alındığı görülüyor. Her iki vakada da polis ya iddiayı yazmayı reddetti ya da şikayette bulunan kişinin karakterine hakaret etti. Hem fiziksel hem de sözlü cinsel taciz vakalarının çok az bildirimde bulunulması muhtemel.

Eylem Karadağ Uluslararası Af Örgütü'ne 26 Haziran günü Ankara'nın Dikmen semtinde eylem alanında birkaç erkek polis tarafından nasıl gözaltına alındığını, dövüldüğünü ve cinsel tacize uğradığını anlattı.

"İlkadam Parkı'nda bir kahvenin yanında 17 yaşındaki arkadaşım D.K. ile buluştum. Çok fazla biber gazı vardı ve eylemden döndüğümüz için dinlenecek bir yer arıyorduk. Sabaha

karşı saat 01.30 gibiydi. Sekiz sivil giyimli ama polis yeleği giyen polis bize doğru geldi ve kollarımızdan yakaladı. Bizi akrebin olduğu tarafa doğru götürdü. Benim başıma, D.K.’nın da sırtına vurdular. Neyle vurduklarını tam olarak bilmiyorum. Sürekli küfrediyorlardı. Polislerden birinin elini göğüsümde hissettim, bilerek yaptığı çok açıktı. Daha sonra kalçamda ve cinsel organımın üzerinde bir el hissettim. Beni zırlı araca bu şekilde koydular. Dışarıda böyle yapıyorlarsa içerde bana neler yapabileceklerini düşünerek çok korktum. Amirleri geldi ve ‘Onları ezin’ dedi. Polislerden biri neredeyse üzerimde oturuyordu. Hiçbir şey söylemedim. Polis karakolu gözaltına alındığımız yerden 10 dakika uzaklıktaydı ama bizi bir saat boyunca zırlı araçta tuttular. Araçtan dışarıya gaz kapsülleri fırlatıyorlardı.

Sonra bizi normal polis araçlarına götürdüler, D.K.’yı birine, beni başka bir tanesine. Yanımda gözaltına alınan başka bir kadın daha vardı. Otobüste yaklaşık yarım saat bekledik. Bizi daha sonra Ankara İl Emniyet Güvenlik Şubesi’ne götürdüler. Polis karakoluna vardığımızda bize yeniden küfretmeye başladılar, ‘Hain, şerefsiz’ diyorlardı. Beni sağlık kontrolüne götürdüler. Doktora bana vurduklarını söyledim ama herhangi bir iz olmadığı için bunu yazamayacağını söyledi. Yaşadığım cinsel taciz ile ilgili bir şey söylemek istemedim. Polise ifademi verirken bana vurulduğunu ve cinsel tacize uğradığımı anlattım.

İki gün sonra ayrı bir suç duyurusunda bulundum. Savcılıkta ifade verdim. Polis daha sonra benimle ilgili bir basın açıklaması yaparak, üç defa gözaltına alındığımı ve her defasında cinsel taciz iddiasında bulunduğumu söylediler. Gerçekten üç defa gözaltına alındım ancak daha önce cinsel taciz yaşadığıma dair bir iddiada bulunmamıştım. Daha sonra Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı’ndan destek verebileceklerini söyledikleri bir telefon aldım. İçişleri Bakanlığı’ndan da konuyu soruşturmak için müffettişlerin görevlendirildiğini ve 19 Ağustos’ta onlara ifade vermem gerektiğini söylediler.”

Deniz Erşahin Uluslararası Af Örgütü’ne 16 Haziran günü Kızılay’da polis tarafından nasıl cinsel tacize uğradığını anlattı.

“16 Haziran günü Ethem Sarısülük’ün (1 Haziran günü polis tarafından vurularak öldürülen gösterici) cenazesinin yapılacağı gün akşam saat 18.00 gibiydi. Polis cenazenin yapılmasına izin vermedi, buna karşı bir eylem yapılıyordu. Eylemin içinde değildim, uzaktan izliyordum.

GİMA alışveriş merkezinin yanında iki kız arkadaşımınla birlikte duruyorduk. Orada tanımadığımız başka kişiler de vardı, toplam sayımız 20’yi geçmiyordu. Eylem, Güven Park ve Sakarya Caddesi’nde devam ediyordu. Bizim bulunduğumuz yerde herhangi bir şey yoktu. Polis zırlı aracı ile gelerek, hiç uyarı yapmadan bize doğru biber gazı kapsülü fırlatmaya başladı. Yüksel Caddesi’ne doğru koştuk ama orada da çevik kuvvet polisi vardı. Koşarken yere düştüm. Polisin biri beni yakaladı ve çantamı açmamı söyledi. Arkadaşıma copla vurdu. Üçümüz bir aradaydık. Çevik kuvvet polisi ayağımızın dibine biber gazı bombası attı ve gözlerimize biber gazı sıktı. Kaçmaya başladık. Ben tek başımaydım, arkadaşlarımın ne yöne gittiğini göremedim ama ben Karanfil Caddesi’ne doğru kaçtım. Önümde, arkamda her yerde polis vardı. Biber gazı bombası ve ses bombası sesleri geliyordu. Bir çevik kuvvet polisi çantamı aldı ve açtı. İçinde beyaz toz maskesi, Talcid solüsyonu (göz yaşartıcı gazın etkisini gidermek için) ve bir Türk bayrağı

vardı. Bunları görünce eylemde olduğumu anladılar. Güven Park'ın arkasında gözaltına alınanları tuttukları yere götürdüler beni. 'Orospu', 'Domaltıp sikecek bütün polis seni' gibi küfürler ediyorlardı. Fotoğraf çeken gazeteciler vardı ama polis yine de bana küfretmeye devam etti. Bir polis kalçama dokundu. Yüzüne baktım, gaz maskesi takıyordu. 'Ne yapıyorsun' diye sordum ancak devam etti. Fotoğrafımı çektiler, hiçbir şey söylemedim. Polislerden biri 'Bu orospu niye konuşmuyor' dedi. Ben 'Ne diyorsun' dedim, 'Kes sesini' diye cevap verdi. Kadın bir polis beni polis arabasına dayamış ararken, polislerden biri bacaklarıma tekme attı, kafamı iki defa cama vurdular. Gözaltına alınan dört kişiyle birlikte beni otobüse bindirdiler. Saat akşam 18.30-19.00 gibiydi. Bizi AnkaMall'un yakınındaki Emniyet Genel Müdürlüğü'ne götürdüler. Oraya gittiğimizde bana vurduklarını, tacize uğradığımı söyledim. Ama sadece gülüp dalga geçtiler. 17'si kadın 118 kişiydik. Erkekler bizden çok daha kötü durumdaydı, kıyafetleri yırtılmış, yüzleri kan içinde. Polis bana atfedilen suçlamaların yazılı olduğu bir kağıt imzalatmaya çalıştı. Her şey yazıyordu, 'hükümeti yıkmak, polise mukavemet, terör örgütüne üye olmak, kamu malına zarar vermek, molotof atmak'. Kağıdı imzalamayı reddettim.

Sağlık kontrolü olmam için götürdüler beni. Doktora tekmelendiğimi söyledim. Bana hiç bakımdan, bir şeyimin olmadığını söyledi. 24 saatten fazla gözaltında tutuldum, daha sonra uzatıldı. İçtiğimiz her su ve yediğimiz her şey için bir kağıda imza atmamızı istediler. Kağıtta ayrıca bir eylemde gözaltında alındığımız yazıyordu. Polise ifade verdim ve suç duyurusunda bulundum. Bana küfredildiğini ve cinsel tacize uğradığımı söyledim. Polis başta bunu yazmadı. Avukatım kendisi ile tartışınca sonunda yazdı."

DÖVÜLME

Uluslararası Af Örgütü'nün alan araştırması yaptığı Ankara, Antakya, İstanbul ve İzmir'de ve eylemlerin yapıldığı diğer illerde çok sayıda kötü muamele vakası bildirildi. Uluslararası Af Örgütü'ne bildirilen kötü muamele vakaları neredeyse tüm eylem alanlarında, polislin yakalama anlarında, resmi olmayan gözaltı yerlerinde ve resmi gözaltı yerlerine götürüldükleri sırada yaşandı. Uluslararası Af Örgütü'ne resmi gözaltı yerlerinde çok az sayıda kötü muamele vakası iletili.

Birçok vakada, polis dayaktan önce çantalarında afiş, gaz maskesi gibi şeyler ararken gösterici olduğundan şüphelendikleri kişilere kötü muamele uyguladı (bkz. Deniz Erşahin vakası sayfa 26). Ancak birçok vakada eylem alanlarında göstericilerin yanı sıra sokaktan geçenlerin de rastgele dayak yediği belirtildi. Gazeteciler, avukatlar ya da doktorlar gibi görevlerini yapmak için eylem alanlarında bulunan kişiler de dövülenler arasındaydı. Bazı vakalarda sadece görevlerini yaptıkları için hedeflendiklerine dair kanıtlar mevcut (bkz. Eylemlerle ilgili haber yapan, göstericilere yardım eden ya da haklarını savunanlara yönelik saldırılar bölümü, sayfa 46). Uluslararası Af Örgütü'nün görüştüğü kişiler gösterici olduğundan şüphelenilen kişilerin ağırlıklı olarak çevik kuvvet polisi tarafından dövüldüğünü ancak sivil polisler (ellerindeki polis telsizi ve coplardan anlaşılın) tarafından da dayak yediklerini aktardı. Polis cop, yumruk, tekme ile ya da diğer şekillerde dövdü. Kelepçeler de kötü muamele uygulamak için kullanıldı. Bazı vakalarda, polis olup olmadığı belli olmayan sivil giyimli kişiler de göstericileri dövenler arasındaydı (bkz. Eskişehir'de dövülen Ali İsmail Korkmaz vakası, sayfa 38. Korkmaz'ın ölümünden sorumlu tutulanlar arasında hem siviller hem de bir polis var).

Doktorlar ve avukatlar Uluslararası Af Örgütü’ne çok sayıda kişinin dayak yediğini ancak eylemlere katıldıkları ortaya çıkar, gözaltına alınırlar ya da karşı suçlamalara maruz kalırlar korkusuyla suç duyurusunda bulunmadıklarını belirtti. Uluslararası Af Örgütü’ne açıklama yapan çok sayıda kişi suç duyurusunda bulunmamlarının bir diğer nedeninin sorumluların adalet önüne getirilmesi konusunda hiçbir umutlarının olmaması olduğunu belirtti (bkz. Polisin ihlallerine karşı cezasızlık bölümü, sayfa 35).

37 yaşındaki iki çocuk babası **Hakan Yaman**, 3 Haziran günü İstanbul’da evinin bulunduğu Sarıgazi semtinde polis tarafından dövüldü.

Akşam saat 22.30-23.00 gibi minibüs şoförü olan Hakan Yaman mesaisini bitirmiş evine dönüyordu. Arabasını evinden birkaç sokak öteye park etti ve eve yürümeye başladı. O sırada Demokrasi Caddesi’nin yakınında bir eylem yapılıyordu. Yaman Uluslararası Af Örgütü’ne olayı şöyle anlattı:

“Birkaç yüz metre ötede çevik kuvvet polisini gördüm. İlk başta tazyikli su sıktılar. Sonra karnıma bir biber gazı kapsülü geldi ama yere düşmedim. Yaklaşık beş polis gelip bana vurmaya başladı. Bir tanesi gözümüne bir şey sokup gözümü çıkardı. O sırada yerde hareket etmeden yatıyordum. Bir tanesinin ‘Bu gitti, tamamen bitirelim’ dediğini duydum. Beni 10-20 metre kadar sürükleyerek bir ateşe attılar. Sonra gittiler. Ateşten sürüklenerek çıktım. Daha sonra hastaneye kaldırıldım.”

Adli tıp raporuna göre Hakan Yaman başından ve yüzünden ciddi şekilde yaralandı. Burnu, elmacık kemiği ve çenesi kırıldı. Bir gözünü tamamen kaybetti ve diğer gözünde yüzde 80 görüş kaybı vardı. Kafatasından çenesine kadar bir kırık ve ateşe atıldığı için sırtında ikinci derece yanık vardı. Saldırı sırasında bilincini kaybetti.

Bir görgü tanığı saldırıyı cep telefonu ile kaydetti. Videoda iki çevik kuvvet polisi TOMA’nın yakınında, dört polis de bir kişiyi ateşe sürüklerken görülüyor.

Hakan Yaman şöyle dedi: “Beni öldürmeye çalıştılar. Gösterici olduğumu düşündüler ve beni öldürmeye çalıştılar.” Hakan Yaman cinayete teşebbüsten dava açtı. Ağustos sonu itibarıyla Hakan Yaman ve üç polis savcılığa ifade vermek üzere çağırıldı.

Alper Merdoğlu, Taksim Dayanışma Platformu’nda aktif bir rol üstelenen Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’ne (TMMOB) bağlı Fizik Mühendisleri Odası İstanbul Şube yönetim kurulu üyesi.

Gezi Parkı’nın boşaltılmasının ardından, Taksim Dayanışma 16 Haziran günü akşam 19.00’da basın açıklaması çağrısında bulundu. TMMOB’a bağlı Fizik Mühendisleri Odası’ndan Alper Merdoğlu ve diğer birkaç kişi basın açıklamasına katılmak üzere yola çıktılar ve Siraselviler Caddesi’nde 60 kadar polisle karşılaştılar. Alper Merdoğlu Uluslararası Af Örgütü’ne yaptığı açıklamada polisin çevredeki herkese saldırdığını söyledi. Alper Merdoğlu bazıları sivil giyimli yaklaşık beş polis tarafından cop, tekme ve yumruklarla dövüldü. Çevik kuvvet polisi ellerini arkadan metal kelepçelerle bağladı ve suratına biber gazı [spreyi] sıktı. Yere düştüğü sırada tekmelendi ve yumruklandı.

Alper Merdoğlu Taksim Meydanı'nda çevik kuvvet polisinin kullandığı otobüslerin park ettiği yere götürüldü. Orada daha fazla dövüldüğünü ve biber gazına maruz kaldığını söyledi. Uluslararası Af Örgütü'ne: "Ellerimi hissetmeyene kadar kelepçeleri sıktılar. Dışarda otobüslerin arkasında dövdükten sonra tekrar otobüsün önüne götürüp orada da dövdüler. Sonra beni otobüse bindirip arka tarafta dövmeye devam ettiler. Sonra dışarı çıkarıp, başka bir otobüse bindirdiler ve orada da dövdüler. Yaklaşık bir saat boyunca otobüslerde tutuldum. Sürekli dövüp aileme tecavüz tehdidi de dahil küfür ediyorlardı."

Alper Merdoğlu, 10-15 kişi ile birlikte gözaltına alınan kişilerin tabi tutulduğu rutin sağlık kontrolü için Haseki Hastanesi'ne götürüldü. Alper Merdoğlu Uluslararası Af Örgütü'ne muayene sırasında bir polisin de yanında olduğunu söyledi. Sağlık raporunda basit darpa maruz kaldığı belirtildi. Doktor bir kulak zarının patladığını söyledi ancak sağlık raporunda buna yer verilmemiş. Raporda "kulağında duyma zorluğu, burun köprüsünde morarma, ayağında ve dizlerinde yüzeysel incinme, sol kolunda, omzunda ve sırtında morarma olduğu" yazılı. Sırt ve kafa tomografisi çekildi. Merdoğlu, muayenenin ardından herhangi bir tedavi yapılmadığını ya da önerilmediğini söyledi. Doktor ağrı kesici ilaç da yazmadı.

Merdoğlu daha sonra Fatih'te Vatan Caddesi'ndeki Emniyet Genel Müdürlüğü'ne götürüldü. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı hareket ettiği gerekçesiyle 36 saat boyunca gözaltında tutuldu. Uluslararası Af Örgütü'ne yaptığı açıklamada hastaneye sağlık kontrolüne götürüldüğünde, 17 Haziran akşamı gözaltına alındığında takılan kelepçelerden dolayı parmaklarını hissedemez hale geldiğini söyledi. 18 Haziran sabahı sağlık kontrolünün ardından, Çağlayan Adliyesi'ne götürüldü, akşam 21.00 gibi serbest bırakıldı.

Al Jazeera'da çalışan iki gazeteci **Kemal Soğukdere** ve **Alper Çakıcı**, Uluslararası Af Örgütü'ne 17 Haziran günü akşam saat 22.30 civarı polis tarafından dövüldüklerini anlattı.

"Eşimle buluştuk, Sütüş Café'ye çay içmeye gidecektik. İstiklal Caddesi'nin aşağı tarafından bağırma sesleri geldiğini duyduk. O taraftan bir grup polisin bağırarak bize doğru yaklaştıklarını farkettilik. Fotoğraf makinamı çıkarıp fotoğraf çekmek istedim. İki polisin bana doğru koştuğunu gördüm. Hemen arkalarında elinde kalkanı ile başka bir polis daha vardı. Yakamda Al Jazeera kartı vardı. Kartımı göstererek basından olduğumu söyledim. Elinde kalkan olan bana onunla vurdu ve duvara doğru itti. Üç-dört defa vurdu. Daha sonra saçımdan tutarak beni sokağın ortasına doğru çekti [Kemal Soğukdere'nin uzun saçları var]. Onlara sürekli basından olduğumu söylüyordum. İki polis iki taraftan kollarımı tutarak beni eğilmeye zorladılar, diğerleri de coplarla vuruyordu ve sürekli küfrediyorlardı, orospu çocuğu falan diyorlardı. Saçımı çeken polis bir avuç saç kökünden kopardı. Bize medyadan olduğumuz için saldırdıklarını düşünüyorum. Sanki 'Basındanım' dedikten sonra daha çok vurmaya başladılar."

Alper Çakıcı Uluslararası Af Örgütü'ne şunları anlattı: "Beni Kemal kadar kötü dövmediler. Önce bizi ayırdılar. Bir polis elime vurdu ve fotoğraf makinam bozuldu. Daha sonra makineyi onlara vermeme istediler. İçindeki kartı onlara vereceğimi söyleyerek sakinleştirmeye çalıştım. Onlara kartı verdikten sonra bir tanesi 'Tamam, kartı aldım,

şimdi devam edebilirsiniz' dedi. Yani bizi daha çok dövebileceklerini söyledi.”

Kemal Soğukdere ve Alper Çakıcı İstanbul Savcılığı'nda suç duyurusunda bulundu ve kendilerini döven dört polisin tespit edilmesi için başvuru yaptılar. Ağustos ayı sonu itibariyle savcılıktan hala bir haber çıkmamıştı.

43 yaşında bir spor salonunda eğitmenlik yapan **K.O.** Uluslararası Af Örgütü'ne İstanbul'da eylem yapılan bir bölgede olduğu sırada polis tarafından dövüldüğünü anlattı.

K.O., 16 Haziran 2013 günü öğlen saat 14.30 gibi arkadaşları ile buluşmak için Sıraselviler Caddesi üzerindeydi. Yaklaşık 1,000 kadar gösterici Taksim Meydanı'na ulaşmak için yürüyüş yapıyordu. Polis göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su ile grubu dağıtmaya çalışıyordu.

K.O. caddenin Taksim Meydanı'na yakın kısmında ciddi bir karışıklık olduğunu, polis ve göstericiler arasında bir çatışma çıkmış olduğunu gördü ve ters tarafa Firuzzağa'ya doğru yürümeye başladı. Sivil giyimli bir polis birden suratına yumruk attı.

K.O. başından geçenleri şöyle anlattı: “Direnmiyorum, vurmayın' dedim. Beş altı polis daha üzerime çullandı ve beni dövmeye başladı. Yere düştüm ve kendimi korumak için cenin pozisyonu aldım. 10 cm uzaklıktan yüzüme biber gazı sıktılar. Hala yerde olduğum sırada ellerimi arkadan plastik kelepçeyle bağladılar ve Taksim Meydanı'na götürdüler. Tam olarak kaç kişi olduklarını hatırlamıyorum ama çok sayıda çevik kuvvet polisi vardı. Tekmeleyip, yumrukladılar ve küfrettiler. Bir noktada jenital bölgede kan olduğunu farkettim. Penisimden kan geliyordu.”

K.O. Uluslararası Af Örgütü'ne akşam saat 17.00 civarı bir polis otobüsüne konduğunu anlattı. “Otobüste 19 kişi daha vardı, bazıları otobüste dövülmeye devam ediyordu. Orada yaklaşık iki saat bekletildik. Sağlık kontrolü için hastaneye götürülmeden önce Vatan Caddesi'ndeki Emniyet Genel Müdürlüğü'ne götürüldük. Emniyet Müdürlüğü'nde bilincimi kaybetmeye başladım. Uzun bir süre sonra Haseki Hastanesi'ne götürüldüm. Doktor bana sivil bir polisin yanında baktı. Hiç muayene etmeden, hiçbir sorununun olmadığını söyledi.”

K.O. Uluslararası Af Örgütü'ne yeniden Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüğünü ancak kanama devam ettiği için tekrar hastaneye götürüldüğünü söyledi. Akşam 18.00 civarı, “darbe nedeniyle idrar yolunda ödem” teşhisi ile idrar torbasından bir ameliyat yapıldı. 18 gün boyunca stent takıldığını ve bu nedenle çalışmadığını aktardı. Uluslararası Af Örgütü ile görüştüğü sırada uzun vadeli bir sağlık sorunu yaşayıp yaşamayacağı henüz belli değildi.

26 yaşında mimarlık öğrencisi olan **M.E.**, Uluslararası Af Örgütü'ne Beşiktaş'ta bir revire malzeme götürmeye çalıştığı sırada eylem alanına yakın bir yerde polis tarafından nasıl dövüldüğünü anlattı.

2 Haziran akşamı M.E. evi yaralı göstericilerin tedavisi için revire çevrilen Beşiktaş'taki bir arkadaşını aradı ve ona bir şeye ihtiyaçları olup olmadığını sordu. Gece saat 23.30 gibi onlara yemek götürmek için Üsküdar-Beşiktaş vapuruna bindi.

M.E. başından geçenleri şöyle anlatıyor:

“Etrafta çok az insan vardı ama her taraf gaz içindeydi. Vapurdan indiğim gibi biber gazından çok etkilendim, o yüzden Bahçeşehir Üniversitesi’ndeki revire gittim. Orada öğrenciler ilk yardımda bulundular, gözlerim için losyon verdiler. Oradan arkadaşımın evine doğru yola çıktım. Polisin kapatmadığı bir sokak arıyordum. Pazardan biber gazı bombası sesleri geliyordu ama ortalıkta hiç gösterici yoktu. Beşiktaş bomboştu. Yürüdüğüm sırada yol kenarında dinlenen dokuz ya da on çevik kuvvet polisi vardı, bana eve gitmemi söylediler. Sanırım gösterici olduğumu sandılar. Yürümeye devam ettim. Sonra bana küfretmeye başladılar. Yaklaşık yedi polis birden üzerime atladı. Dizlerimin üzerine çöktürüp, ellerimi arkadan plastik kelepçe ile bağladılar. Yüzüme yumruk atıp, sürekli bacaklarımı tekmelediler. Sonra beni kaldırıp, ite kaka Kadıköy’e giden vapurların olduğu, önünde bir polis otobüsünün olduğu iskeleyle doğru götürdüler. Etrafta hiç kamera yoktu. Oraya vardığımızda beni yumruklamaya devam ettiler.

Beni altı yedi kişinin daha olduğu bir otobüse koyduklarına saat 00.05 civarıydı. Birinin burnu kırılmıştı. Benim de gözüm şişmiş gibiydi. Gözaltında olan başka biri tişörtünü çıkarıp başıma basınç uygulamak için kullandı. Polisler başımın kanadığını söyledi. Başka bir kadın da doktora gitmem gerektiğini söyledi. Ancak polisler hiçbir şey yapmadı. Bizi dövdükleri sırada plastik kelepçeler kopmuştu, yerine otobüste metal kelepçe taktılar. Orada iki saat tutuldum. Gözlerim sürekli sulanıyordu. Tamamen kanlanmış gibi hissediyordum. Daha sonra beşimizi vapurla Balat’a sonra da İstinye Devlet Hastanesi’ne götürdüler. Doktorla tek başıma görüşmeme izin verilmedi, odada iki polis daha vardı. Doktor beni muayene etmedi. Dayak yediğimi söyledim. Gözümün beyaz kısmı tamamen kanlanmıştı. Bir hemşire dizlerimi ve başımı sargıya aldı. Sabah saat 05.20 gibi barodan gönüllü bir avukatla görüştüm. Polis avukatın yaralarımın fotoğrafını çekmesine izin vermedi. Diğer gözaltında tutulanlarla birlikte tekrar vapura bindirildik ve Beşiktaş’a götürüldük, daha sonra da minibüsle Beşiktaş İlçe Emniyet Müdürlüğü’ne. Orada da iki saat bekletildik. İfademiz sabah saat 07.00’de alındı. 07.30’da da serbest bırakıldım.”

Gazeteci **Gökhan Bıçıcı** Uluslararası Af Örgütü’ne 16 Haziran günü İstanbul’da bir eylem sırasında dövüldüğünü söyledi ve resmi olarak gözaltına alınmadan önce saatlerce gayri resmi bir şekilde gözaltında tutuldu.⁶³

“Saat yaklaşık 16.00 gibi Şişli civarındaydım. Gezi Parkı’nın boşaltılmasının ardından henüz bir gün geçmişti ve göstericilerin yeniden Taksim’e çıkması çağrıları yapılıyordu. Rumeli Caddesi ve Halaskargazi Caddesi’nin köşesinde, polisin yanında duruyordum. Her üç tarafta da göstericiler vardı. Elimdeki kamerayla IMC TV için çekim yapıyordum. Boynumda IMC basın kartı asılıydı. Saat yaklaşık 17.30 gibi Şube Müdür Yardımcısı olan bir polis yanıma geldi ve ‘Sikerim seni basın’ dedi. Boynumdaki basın kartını yırttı. Gaz maskemi, kaskımı ve iPad’imi aldı. Kaskımın ve maskemin üzerine basarak ezdi. Çantamı açıp içindeki biber gazına karşı kullanılan solüsyonu yere döktü. Tam o sırada bir gazeteci yanıma gelip fotoğraflarını çekti ve beni basından tanıdığını söyledi. O sırada ben de kanalı aradım ve sokakta gözaltına alındığımı söyledim ve beni Taksim’de polis karakoluna götürebileceklerini söyledim. Polis o sırada göstericilere gaz sıkarak yeniden müdahale etmeye başlamıştı. Hepsinin maskesi vardı, ancak benimkini almıştı. Her taraf gaz içindeydi. İki tanesi beni yanlarında 500 metre kadar sürüklediler.

Durdukları sırada cep telefonumdan gözaltına alındığıma dair bir tweet attım. Kanal beni aradı ve o sırada başıma gelenleri canlı yayında anlattım. Beni tutan çevik kuvvet polisleri beni neden tuttuklarını bilmediklerini ancak amirlerinin öyle istediğini söylediler. O sırada saat 18.30-19.00 olmuştu. Avukatım ve kanaldan bir arkadaşı yanıma gelmek için yola çıkmışlardı. Ben ve serbest çalışan başka bir fotoğrafçı orada gözaltında tutuluyorduk.

Polis göstericilere yeniden müdahale etmeye başladı ve bana da bir gaz maskesi verdi. O sırada bir polis amiri geldi. Beni cep telefonumla fotoğraf çekerken gördüğünü ve çekemeyeceğimi söyledi. Ben de ‘Gözaltında mıyım? Beni iki saattir burada tutuyorsunuz’ diye sordum. O da ‘Götüne sokarım telefonu’ diye karşılık verdi. Başka bir polise ‘Apartmana götürün, işini bitirin’ dedi. Polis amiri bana vurmaya başladı, iki polis de onunla birlikte yumruklarla, coplarla ve tekmelerle beni dövmeye başladılar. O sırada gerçekten çok korktum. Beni sokaktan bir apartmana götürürlerse dayak yiyeceğimi biliyordum. Elimden geldiğince kendimi korumaya çalıştım. Başımı ve kasıklarımı korumaya çalışıyordum. ‘Ben gazeteciyim, işkence yapıyorlar, bana yardım edin’ diye bağırdım. Etraftaki apartmanlardan beni duyanlar pencerelerinden bir şeyler atmaya başladılar. Apartmanlardan birinde birisi polisler beni dövdüğü sırada görüntüleri kaydetti.⁶⁴ Daha sonra dövmeyi bıraktılar ve plastik bir kelepçe ile ellerimi arkadan bağladılar. Polislerden birisi ‘Seni öldürmek istiyorum ama burası yeri değil’ dedi. Daha sonra beni Ramada Otel’inin dışarısına götürdüler ve polis otobüsüne bindirdiler. Bir tanesi ellerim arkada bağlı olduğu sırada suratıma yumruk attı. Otobüste 12 kişiydik. Herkes dayak yemişti, suratlarında kan vardı. Bir polis otobüse gelerek bizi coplarla dövmeye başladı. Herkesin elleri arkadan kelepçelenmişti. Ben ‘Gazeteciyim, bunu yapamazsınız’ diye bağırdım. O sırada saat yaklaşık 20.00-20.30 gibiydi. Otobüstekiler ben alınmadan önce polislerin arabaya gelip herkesi dövdüğünü söyledi.

Otobüste olanlardan birinin astımı vardı ve çok kötü durumdaydı. Ambulans oradaydı ve ambulansın birisi bana baktı. Başımdaya yara vardı ve kasiğimden kan geliyordu. Bana şanslı olduğumu ve eğer birkaç santimetre daha yakından vursalardı gözümü kaybedeceğimi söyledi, aynı şekilde daha ağır yaralansaydım testislerimin de patlayabileceğini söyledi. Polis elimdeki plastik kelepçeleri metal olanlarla değiştirdi ve otobüs yola çıktı. Önce Talimhane’de Point Otel’in önüne içinde gözaltına alınan insanların olduğu diğer polis otobüslerinin bulunduğu yere gittik. Bizi daha sonra Taksim Meydanı’nda Atatürk Kültür Merkezi’nin oraya, oradan da Karaköy’e götürdüler. Orada otobüsten birini çıkardılar. Polislerden birinin şoföre ‘İn aşağıya, gaz atalım, gebersinler’ dedi. Ama yapmadılar. Oradan Dolmabahçe’ye ve daha sonra Vatan Caddesi Emniyet Genel Müdürlüğü’ne gittik. O sırada saat 00.00-00.30 sularıydı. Orada o sırada gözaltına alınan insanların içinde olduğu üç-dört otobüs daha bulunuyordu.

Oraya gittiğimizde sivil giyimli bir polis otobüse geldi ve ‘Gökhan Bıçıcı burada mı?’ diye sordu. Daha sonra kanalın bir milletvekili ile iletişime geçtiğini ve konunun İçişleri Bakanı’na intikal ettirildiğini öğrendim. Anlaşılan o ki İçişleri Bakanı da ‘İlgileniyorum’ demiş. Durum İçişleri Bakanı’na saat 21.00 gibi bildirilmiş ancak üç saat boyunca nerede olduğumu bulamamışlar.

O sırada beni otobüsten indirdiler ve ellerimdeki kelepçeleri çözdüler. Gözaltına alınan çok sayıda kişi vardı, aralarından biri Cihangir’deki Alman Hastanesi’nden gözaltına

alınmıştı. Suratı mosmordu ve şişmişti. Bana polislin elleri kelepçeliyken suratını tekmelediğini söyledi. Sağlık kontrolü için beni götürdüler, oradan döndüğümde diğer prosedürleri tamamlayarak hücreye koydular. Tüm nezarethaneler dolu olduğu için beni Terörle Mücadele Şubesi'ne koydular. Pazartesi sabahı saat yaklaşık 03.00 civarıydı. Salı sabahı savcılığa ifademi vermem için beni Çağlayan Adliyesi'ne götürdüler. Uzun süre orada bekletildim, ifadesini vermek için bekleyen çok sayıda insan vardı. Sıra bana geldiğinde, savcı hazır. Dayak yediğim anın görüntülerini izlemişti. Şikayette bulunmak istediğimi söyledim. Ben ve diğer birçok kişi gazeteci olduğumuz için dayak yedik. Bu sistematik bir uygulama.”

Gökhan Biçici Uluslararası Af Örgütü'ne ayrı bir suç duyurusunda bulunduğunu ancak Ağustos sonu itibariyle savcılıktan henüz bir haber çıkmadığını söyledi.

Eylem Düzyol ve Fulya Atalay, Uluslararası Af Örgütü'ne İstanbul'da eylem alanından haber yaptıkları sırada polis tarafından dövüldüklerini söyledi. Her ikisi de gazeteci Gökhan Biçici ile aynı gün ve aynı yerde dövüldüler. Uluslararası Af Örgütü'ne polislin bulunduğu taraftan fotoğraf çektikten sonra, göstericilerin bulunduğu yere geçtiklerini söylediler.

“Saat yaklaşık 16.30 civarıydı, polis tazyikli su ve biber gazı kullanarak barikatları yıkmaya başladı. Gazdan dolayı hiçbir şey göremiyorduk, beyaz bir bulut gibiydi. Göstericiler kaçıyor, biz de onlarla birlikte kaçmaya başladık. İkimiz ve tanımadığımız bir başka kişi bir apartmana sığındık. Üç ya da dört çevik kuvvet polisi bizim arkamızdan girdi, yanımızdaki kişiyi coplarla, tekmeler ve yumruklarla dövmeye başladılar. En fazla 20 yaşlarında bir erkekti. Polise sarı basın kartlarımızı gösterdik. Kartlara baktılar ve sonra bizi de dövmeye başladılar. Bir tanesi saçlarımızı [Eylem'in] çekti, bizi tekmeleyerek dövdüler, sonra da apartmandan sokağa attılar. Polislerden biri Fulya'nın maskesini aldı. Her yerde gaz vardı. Sürekli 'gazeteciyiz' diyip durduk ama bizi dövmeye devam ettiler. Beş-on dakika boyunca dayak yedik sanırım. Daha sonra polis geri çekildi ve bizi dövenler de onlarla birlikte geri çekildiler. Biber gazından kaçmak için elimizden geleni yaptık, eylemler devam ediyordu ve sokakta yürümek çok zordu. Önce başka bir apartmana sığındık ve orada 20-30 dakika kadar dinlendik. Benim evim yakındaydı, saat 18.00 gibi eve varabildik. Sonraki gün vücudumuzdaki morluklar daha kötü olmuştu. Hastaneye gittik ve darp raporu aldık. Yaklaşık 10 gün sonra suç duyurusunda bulduk. Savcılıktan hala bir haber çıkmadı.”⁶⁵

Radikal gazetesinde muhabir olarak çalışan **Alp Buğra Bahadır Gültekin** Uluslararası Af Örgütü'ne yaptığı açıklamada İstanbul'un Taksim semtindeki olaylarla ilgili haber yaptığı sırada polis tarafından nasıl dövüldüğünü anlattı.

“23 Haziran günü sabah saat 01.00 civarıydı. İstiklal Caddesi'ne çıkan ara sokaklardan birindeydim. Polis biber gazı sıktı, ben de göstericilerin yanında kaçmaya çalışıyordum – yüzümde gaz maskesi yoktu. Polis arkamızdan geliyordu. Ben 'Basınım' dedim. Polis 'Sikerim basını' diye karşılık verdi ve copla vurup tekmelemeye başladı. Yere düştüm, o diğerlerinin arkasından gitti. Yanımdan geçen diğer polisler de vurmaya devam etti. Toplam yedi ya da sekiz polisten dayak yedim. Vücudumda dokuz ya da on dayak izi vardı. Polis gittikten sonra yerden kalktım yakındaki bir lokantaya gidip masaya çöktüm. Arkadaşlarımı aradım ve gelip beni oradan aldılar. Sonraki gün Bağcılar Medipol Hastanesi'ne gidip darp raporu aldım. Sonra polislerin beni dövdüğü sokağa gittim.

34 GEZİ PARKI EYLEMLERİ
Türkiye'de toplanma özgürlüğü hakkı şiddet kullanılarak engelleniyor

Orada bir esnafla görüştüm ve polisin beni ve diğer birkaç kişiyi döverken gösteren kapalı devre kamera görüntülerini aldım.⁶⁶ Polise karşı suç duyurusunda bulundum ve hala haber bekliyorum.”

Alp Buğra Bahadır Gültekin 3 Ağustos günü Taksim'de başka bir olayda polis tarafından bir saat alıkondu.⁶⁷

POLİSİN İHLALLERİNE KARŞI CEZASIZLIK

Polisin gücünü kötüye kullanması genel olarak belgelendirilmiş olsa da bu ihlallerden sorumlu kişilerin adalet önüne çıkarılması düşük bir ihtimal olarak görülmektedir. Türkiye'deki polis memurları uzun süredir, özellikle gösteriler söz konusu olduğunda, kovuşturmalara karşı uygulamada cezasızlıktan faydalanmıştır.⁶⁸ Kolluk kuvvetlerinin gerçekleştirdikleri ihlallere yönelik etkin soruşturma ve kovuşturmaların ve gerçekten bağımsız şikayet mekanizmaların eksikliğine son yıllarda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu ve İşkenceye Karşı Komite tarafından da dikkat çekilmiştir.⁶⁹

Şikayetlerin ciddi şekilde soruşturulmayacağı ve etkin bir şekilde kovuşturulmayacağına dair uzun bir süredir var olan algılar ve şikayet edenlere yönelik karşı davalar açılmasına dair yüksek olasılıklı risk birçok mağduru ihlalleri yetkililere bildirmekten alıkoymaktadır. Gezi Parkı eylemleri konusundaki soruşturmalar görünüşte devam etmektedir fakat soruşturmaların seyri konusunda gözlenen bazı erken işaretler bilinen cezasızlığın devam edeceğine işaret etmektedir.

Az sayıda bazı istisnalar haricinde, resmi açıklamalarda polise övgüler düzölmüş ve polis memurlarının yanlış yapmaktan muaf oldukları ifade edilmiştir.⁷⁰ Özellikle Başbakan polisin yaptıklarını coşkulu bir şekilde savunmuş ve "destan" olarak nitelemiş, polisin şiddet mağduru olduğunu belirtmiştir.⁷¹ Gayri resmi gözaltı ve polis memurlarının yaygın bir şekilde kimliklerinin tespit edilmesini sağlayan kask numaralarını gizlemeleri gibi polis taktikleri de kovuşturmaların başarılı bir şekilde tamamlanması ihtimalini daha da zorlaştıran nedenlerdendir.⁷²

Ağustos ayı sonu itibariyle, bu raporda belgelenen vakalarda mağdur olan ve şikayette bulunan kişilerden yalnızca biri savcılık tarafından ifade vermeye çağırılmıştır. Başvuruda bulunanların büyük çoğunluğu, müracaatlarının ardından herhangi bir haber almamıştır.

İstanbul'daki savcılar 11 Haziran'da kentteki polis şiddetine yönelik resmi bir soruşturma başlattıklarını açıkladı. Ancak, aradan üç ay geçmesine rağmen, ortada soruşturmanın ilerlediğine dair bir herhangi bir işaret ya da polislerin ifade vermek üzere çağırıldıklarına dair bir bilgi bulunmamaktadır.⁷³

Türkiye'deki kolluk kuvvetleri görevlilerinin uzun süredir yararlandığı cezasızlık, zor kullanılması konusunda en üst düzeylerde aldıkları destek ve aşırı güç kullanıldığında kendileri adına önerilen bahaneler, şüphesiz ki Gezi Parkı protestoları sırasında yaşanan polis ihlallerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.

FAİLLERİN TESPİT EDİLMESİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Avrupa Polis Etiği Yönetmeliği gibi uluslararası standartlar, polis memurlarının, görev başındayken, polis olduklarını gösteren ve bir çeşit kimlik tespitine imkan veren şekilde giyinmeleri gerektiğini belirtmektedir.⁷⁴ Türkiye yasaları görev başındaki polis memurlarına

böyle bir yükümlülük getirmemekte, ancak çevik kuvvet polislerinin üzerine numaralar olan kasklar giymelerini gerekli kılmaktadır. Ancak bu gereklilik, sık sık ihmal edilmiştir. Çevik kuvvet polislerinin kask giyerken bile, sık sık bu numaraları etiketlerle kapattıkları ya da üzerinde numara olmayan kaskları giydikleri görülmüştür.

Polis memurları sıklıkla gaz maskeleri taktıklarından, video ve fotoğraf delilleri üzerinden kimlik tespitlerinin yapılması da çoğu zaman oldukça zor olmaktadır. Kimlik tespitine imkan veren işaretlerin yokluğu ile birleştiğinde bu durum, polis memurlarının, diğer polis memurlarının aleyhte ifade vermeleri haricinde, kovuşturmaya uğramasını pratik olarak imkansız kılmaktadır.

Polis memurlarının gösterilere sık sık sivil kıyafetler giyerek⁷⁵ ya da yalnızca polis yeleği giyerek müdahale ettikleri de gözlenmiştir. Sivil polislere ek olarak, birçok durumda sivillerin de göstericilere yönelik şiddete katıldıkları, bunu yaparken polis tarafından engellenmedikleri ve bazen de polis memurlarıyla birlikte hareket ettikleri görülmüştür (bkz. Ali İsmail Korkmaz vakası, sayfa 38).

RESMİ GÖZALTI PROSEDÜRLERİ DIŞINDAKİ GÖZALTI UYGULAMALARI

Kolluk kuvvetlerinin güçlerini kötüye kullanmaları ile ilgili yukarıdaki bölümde de belirtildiği gibi, gözaltına alınanların birçoğu serbest bırakılmadan önce sokakta ya da polis araçlarında tutulmuşlardır. Bu tür durumlarda, resmi gözaltına alınan kişilere uygulanabilecek bir yakına haber verilmesi, avukata ve tıbbi muayeneye erişim ve gözaltı merkezlerinin video kaydı altında olması gibi koruma önlemleri söz konusu olmamakta ve bu da görevi kötüye kullanma ihtimalini artırarak bu durumların tespitini daha da zorlaştırmaktadır. Bir dizi vakada, polis memurlarının, gayri resmi gözaltına, özellikle protestoculara yönelik kötü muamelede bulunma amacıyla başvurdukları görülmektedir (bkz. Gökhan Biçici sayfa 31, M.E sayfa 30 ve Alper Merdoğlu sayfa 28).

Gözaltına alınan kişilerle ilgili diğer önlemler de gözardı edilmiştir. Gözaltına alınan kişilerin tıbbi muayeneden geçirilmesi genel olarak riayet edilen bir kural olmuştur. Ancak, Uluslararası Af Örgütü'ne bilgi veren kişiler, birçok vakada muayene sırasında polislerin de odada bulduklarını ve doktorların kötü muameleden şikayet eden kişilerin durumlarını incelemedikleri ve bu tür yaralanmaları tıbbi raporlara geçirmediğini söylemiştir (bkz. M.E. sayfa 30, Deniz Erşahin sayfa 26, Alper Merdoğlu, sayfa 28).

ETKİN SORUŞTURMA VE KOVUŞTURMA EKSİKLİĞİ

Uluslararası insan hakları standartlarına göre, kolluk kuvvetlerinin insan hakları ihlalleri işlediklerine dair tüm iddialar, derhal, kapsamlı, tarafsız ve etkin bir şekilde soruşturulmalıdır. Gezi Parkı eylemleri kapsamında polis ihlallerine yönelik açılan soruşturmalarla ilgili bir sonuca varmak için henüz çok erken olsa da, mevcut belirtiler durumun pek umut verici olmadığını gösteriyor.

Yukarıda, kolluk kuvvetleri tarafından aşırı güç kullanılması ile ilgili bölümde aktarılan ölümcül olmayan 20 yaralanma vakasının, 16'sında suç duyurusunda bulunuldu. Ağustos sonu itibarıyla savcılık sadece bir tanesi ile ilgili işlem yapmıştı. Savcılıktan herhangi bir cevabın alınmadığı vakalarda, suç duyurusunu yapan kişilerin avukatları, savcılık tarafından tek bir görgü tanığının ya da polis memurunun bile tespit edilmediğini söyledi.

Buna karşın, Uluslararası Af Örgütü mevcut kanıtlar doğru düzgün incelenmeden bazı soruşturmaların kapandığı bilgisini edindi.

Örneğin, **E.O.**'nun avukatı Uluslararası Af Örgütü'ne 1 Haziran günü İzmir'in Basmane semtinde polisin aşırı güç kullanması sonucu yaralanan müvekkili adına yaptığı ayrıntılı suç duyurusunu gösterdi. E.O., bulunduğu yerin yakınına atılan bir gaz kapsülü sonucu başından yaralandığını söyledi. Yaralanmanın doktorlar tarafından belgelenmiş ve olayın yaşandığı yer ve zamanın dosyada belirtilmiş olmasına rağmen, avukat Uluslararası Af Örgütü'ne savcının müvekkilinin ifadesini almadan takipsizlik kararı verdiğini söyledi.

Polisin aşırı güç kullanmasından kaynaklanan üç ölüm vakasındaki soruşturmalar ile ilgili durum ise daha karmaşık.

3 Haziran günü Antakya'da bir eylemde başından yaralanan ve 4 Haziran'da hayatını kaybeden Abdullah Cömert vakası (bkz. sayfa 21) yukarıda ifade edilen gecikmelere bir örnek teşkil ediyor: Ağustos sonu itibarıyla olayın ardından üç ay geçmiş olmasına rağmen, olay yerindeki hiçbir polis memuru ifade vermek üzere savcılığa çağrılmadı.

Aşağıda aktarılan **Ethem Sarısülük** vakasında ise bir polis memuru hakkında olası en düşük cezalar istenerek dava açıldı. Ayrıca Ethem Sarısülük'ün ailesinin ve muhtemel görgü tanıklarının üzerinde baskı kurulduğuna dair endişe verici belirtiler mevcut.

Ethem Sarısülük 1 Haziran günü bir polis memuru tarafından sıkılan gerçek mermi ile başından vuruldu. 14 Haziran'da ise hayatını kaybetti. Ethem Sarısülük'ün polis tarafından vurulduğu anın görüntüleri mevcut ve Sarısülük'ü vuran polis memurunun kask numarasının görüldüğü video sosyal medya sitelerinde yaygın olarak paylaşıldı.⁷⁶ Video polis memurunun diğer çevik kuvvet polislerinden ayrılarak ilerlediğini, yerdeki bir göstericiye tekme attığını ve etrafında polise doğru taş atan göstericilere karşı silahını çıkararak ateş ettiğini gösteriyor. Videoda polisin üç el ateş ettiği, iki kurşunu havaya birisini ise yere paralel bir şekilde sıktığı görülüyor. Ateş ettiği sırada polis memurundan beş metre uzaklıkta duran Ethem Sarısülük, bu üçüncü kurşun ile vuruldu.

Savcılar olay yerinde ilk incelemelerini ancak 7 Haziran gününde gerçekleştirdi. Ateş eden polisin kimlik tespiti ile ilgili herhangi bir sorun bulunmazken, olaydan ancak iki hafta sonra 14 Haziran günü gözaltına alındı ve ifadesinin alınmasının ardından aynı gün serbest bırakıldı.

Savcılık polisin, göstericiler kendisine taş attığı sırada içinde bulunduğu durumdan dolayı yanlışlıkla ateş ettiğini iddia etti. Polis, Türk Ceza Kanunu'nun 27. Maddesi olan "meşru savunmada sınırın aşılması suretiye öldürmek" suçundan yargılanıyor (Türk Ceza Kanunu'nun 81. ve 27/1 Maddesi).

Duruşma hakimi, bir kamu görevlisinin görevini yaptığı sırada işlediği bir fiille ilgili yargılanabilmesi için yetkililerden izin alınması gerektiğini söyleyerek yargılamayı durdurdu. Karar yüksek mahkeme tarafından geri çevrildi. Ağustos sonu itibarıyla dava henüz başlamamıştı.

Ethem Sarısülük'ün ailesinin avukatı Uluslararası Af Örgütü'ne, bulduğu üç görgü

tanığının biri hakkında eylemler sırasında işledikleri iddia edilen suçlarla ilişkili olarak yakalama emri çıkarıldığını, diğerinin ise önce gözaltına alındığını ve tutuklandığını, sonradan serbest bırakıldığını söyledi.

Ethem Sarısülük’ün erkek ve kız kardeşi Uluslararası Af Örgütü’ne, Ethem Sarısülük’ün komada olduğu sırada hastanede sivil polisler tarafından tehdit edildiklerini söyledi. Ayrıca kardeşlerinin ölümünün ardından tanımadıkları kişilerden tehdit telefonları aldıklarını belirttiler. Avukatları tanık olmak isteyen bir başka kişinin de tehdit içeren telefonlar almaya başladığını söyledi.

Ethem Sarısülük’ün ailesi Uluslararası Af Örgütü’ne, Ethem Sarısülük hastanede komada olduğu sırada yazdığı iki duvar yazısı nedeniyle Saisülük’ün babası hakkında kamu malına zarar vermektan dava açıldığını belirtti.

Bir Gezi Parkı eyleminde dövülerek öldürülen **Ali İsmail Korkmaz** vakası göstericilere şiddet uygulamakla suçlanan polis memurlarının tespit edilmesinin önündeki engeller konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Polis memurlarının, sivil kıyafetlerle ve üzerlerinde polis olduklarını gösteren hiçbir işaret olmadan göstericilere şiddet uyguladıkları iddia edilmektedir. Polis, ayrıca, sivil kişileri yönlendirmek ve onlarla birlikte hareket etmekle de suçlanmaktadır. Korkmaz’ın ölümünün ardından, yetkililer hiçbir polis memurunun saldırıda bir rolü olmadığını söyledi. Saldırığı gösteren video görüntüleri ise yok edildi.

Sorumluların tespit edilmesinin önündeki engellere rağmen, olayla ilgili çok sayıda kanıt toplandı ve soruşturma ve yargılama sürecinde ilerleme kaydedildi. Şüphelilerin tespit edilmesi daha çok Korkmaz’ın ailesinin ve avukatlarının yürüttüğü kampanya ve vakanın medyada geniş yer bulması ile görgü tanıklarının ortaya çıkması sayesinde oldu. Soruşturmada görevli savcının da saldırının kanıtlarını toplamada büyük bir etkisi oldu.

Eskişehir’de yaşayan Ali İsmail Korkmaz, 2 Haziran günü saat 23.00’ten sonra bir Gezi Parkı eylemi sırasında aldığı darbeler nedeniyle hayatını kaybetti. Görgü tanıkları Korkmaz’ın elleri sopalı bir grup sivil giyimli kişi tarafından dövüldüğünü söyledi.

Ali İsmail Korkmaz’ı dövenler arasında sivil giyimli polis memurlarının da olduğuna dair çok sayıda iddiaya rağmen Eskişehir Valisi’nin polisin olayda bir rolü olmadığını dair açıklama yapması, polisin yetkililerden nasıl destek aldığını gösteriyor.⁷⁷

Olayla ilgili kapalı devre kamera görüntülerinin bulunmasında çok sayıda engel ile karşılaşıldı. Olayın gerçekleştiği yerdeki iki kameranın çektiği görüntüler, bozuk oldukları ya da o sırada kayıta olmadıkları iddiasıyla savcılara başta verilmedi. Daha sonra, fırıncıda bulunan kamera kolluk kuvvetleri tarafından savcılara verildi ancak görüntüler zarar görmüştü ve saldırığı gösteren en önemli dakikalar silinmişti. Savcı, polisin delilleri yok etme olasılığı ile ilgili bir soruşturma başlattı ancak daha sonra yaptığı bir açıklamada görüntülerin silinmesinden polisin değil sivillerin sorumlu olduğunu söyledi.⁷⁸ Savcının talebi üzerine, jandarma silinen görüntüleri kurtarmayı başardı. Saldırının gerçekleştiği yerdeki otele ait ikinci kameranın görüntülerine de erişilemedi. Ali İsmail Korkmaz’ın dövüldüğü gece, bir sivil polisin otel müdürüne kamerayı kapatmasını söylediği ve ardından görüntülerin silindiği iddia edildi.⁷⁹ Bu kameradaki görüntüler ise hala kurtarılamadı.

Elde edilen görüntüler ve olayın medyada geniş yer bulmasının ardından ortaya çıkan görgü tanıklarının ifadelerine dayanarak, 7 Ağustos günü Ali İsmail Korkmaz'ı kasten öldürmek suçlamasıyla dört kişi hakkında dava açıldı ve tutuklu yargılanıyorlar. Dört şüpheli arasında Terörle Mücadele Şubesi'nde görevli bir polis memuru ve fırının sahibi bulunuyor.⁸⁰ Polis ve sivillerden alınan ifadelerin ardından soruşturma devam etti. 24 Eylül günü Eskişehir'de bir mahkeme savcının iddianamesini kabul etti. Ali İsmail Korkmaz'ın ölümünde rolü olan sekiz kişi yargılanma olasılığı ile karşı karşıya. Şüphelilerin dördü Terörle Mücadele Şubesi'nde görevli sivil polis memuru, dördü ise onlarla birlikte hareket eden sivillerden oluşuyor.

EYLEMLERE KATILAN YA DA EYLEMLERİ DÜZENLEYEN KİŞİLERE YÖNELİK GÖZALTILAR, SORUŞTIRMALAR VE YARGILAMALAR

“Bu eylemleri başlatıp yönlendirenlerin hükümeti devirmeyi ve görevden uzaklaştırmayı amaçladıklarını düşünüyorum. Ancak, devletin güvenlik güçleri ve hükümetin basiretli davranışı bu heves içinde olanların amacına ulaşmasını engellemiştir.”

Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Başkan Yardımcısı ve eski Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, göstericilerin ömür boyu hapis cezası öngören “hükümeti devirmeye çalışmak” suçundan yargılanmaları çağrısında bulundu, 31 Temmuz 2013.⁸¹

Gezi Parkı eylemleri başladıktan sonraki aylarda, polis ve savcılar göstericilere soruşturma açmak ve suçlamak konusunda, kolluk kuvvetlerinin görevini kötüye kullanmasını önlemeye çalışmaktan daha fazla gayret gösterdi.

Binlerce kişi eylem alanlarında, çok sayıda kişi de ülke genelinde polisin gösterilerin ardından evlere düzenledikleri baskınlarda gözaltına alındı. Her iki durumda da, gözaltına alınanların polise ya da savcıya ifade vermeleri gerekti ve Gezi Parkı eylemlerine katılmakla, eylemleri düzenlemekle ya da gösteriler sırasında şiddet içeren fiillerde bulunmakla suçlandılar.

Uluslararası Af Örgütü, bu gözaltıların birçoğunun ve bu kapsamda açılan soruşturmaların barışçıl toplanma hakkını kullanan kişileri hukuka aykırı bir şekilde hedef aldığını düşünmektedir.

Uluslararası Af Örgütü, özellikle, eylemlere katılan sıradan birçok kişinin, katıldıkları eylem uluslararası hukuk uyarınca barışçıl ve meşru olmasına rağmen, kanuna aykırı bir eyleme katılanların ihtardan sonra kendiliğinden dağılmayıp hükümet kuvvetleri tarafından zor kullanılarak dağıtılmasını suç sayan yasa uyarınca yargılanma riski altında olmasından endişe duymaktadır (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 32. Maddesi).

Uluslararası Af Örgütü ayrıca eylemleri düzenlemekle suçlanan birçok kişi hakkındaki soruşturmanın terörle mücadele yasaları ve Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi olan "yasa dışı örgüt üyeliği", 220/6. Maddesi olan "yasa dışı örgüt adına suç işlemek" gibi ilgili suçlamalar uyarınca yapılmasından kaygı duymaktadır. Ağır cezaları olan bu maddeler devletin politikalarını eleştiren kişileri ve ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü hakları kapsamındaki fikirlerin ifade edilmesini yargılamak için kullanılmaktadır.⁸² Şimdiye kadarki mevcut belirtiler Gezi Parkı eylemleri kapsamında terörle mücadele yasalarının keyfi bir şekilde kullanıldığını göstermektedir.

Ağustos sonu itibariyle, vakaların çoğunda soruşturmalar devam ediyordu ve kaçının yargılama ile sonuçlanacağı henüz belli değildi. Ancak, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun ihlal edildiği iddiasıyla birçok dava açıldı.⁸³ Açılması muhtemel diğer davalar için kötü bir örnek teşkil eden bu mevcut durumda, Uluslararası Af Örgütü'nün de incelediği iddianamelerde sunulan kanıtlar, sadece birkaç vaka hariç, eylemlere katılım ötesindeki fiillerden bahsetmemektedir.

EYLEM ALANLARINDAKİ GÖZALTILAR

İçişleri Bakanlığı'nın istatistiklerine göre 24 Haziran itibariyle Türkiye genelinde Gezi Parkı eylemlerinde yaklaşık 4,900 kişi gözaltına alındı. Bu gözaltıların 3,400'ü eylemlerin başladığı ilk hafta olan 31 Mayıs ve 2 Haziran arasında gerçekleşti.⁸⁴ Ankara Barosu, Uluslararası Af Örgütü'ne eylemler sırasında gözaltına alınan 950 kişiye adli yardımda bulduklarını söyledi. Bu kişilerin 700'ü eylemlerin ilk haftasında gözaltına alınanlardan oluşurken, 585'i sadece 2 Haziran günü yapılan gözaltılardan oluşuyor. Baro, kendi avukatı olan ya da baro avukatı istemeyen kişiler de dahil toplam gözaltı sayısının 1,200 ila 1,500 arasında olabileceğini söylüyor.⁸⁵ İstanbul Barosu 1,200 kişiye adli yardımda bulunduğunu belirtirken, İzmir Barosu 538 kişiye adli yardım verdiğini söylemektedir.

Uluslararası Af Örgütü bu gözaltıların çoğunun keyfi ve sadece barışçıl toplanma hakkını kullanan kişilere yönelik olabileceğinden endişe duymaktadır. Örneğin, Uluslararası Af Örgütü, 16 Haziran günü Sıraselviler'de ve Taksim Meydanı'na yakın ara sokaklarda çok sayıda gözaltı vakasının yaşandığını gözlemledi. Bu vakaların hiçbirinde, gözaltına alınan kişilerin şiddet içeren bir fiilde bulunmadığı, ancak polislerin eylemlere katılan kişileri rastgele gözaltına aldığı görüldü. 16 Haziran günü bu bölgede yakalanan K.O.'nun gözaltına alınması bu örneklerden sadece biri (bkz. sayfa 30). Uluslararası Af Örgütü'ne, barışçıl bir şekilde eylemlere katılan ya da sadece eylem alanında bulunduğu için polisin gösterici sandığı birçok kişinin keyfi bir şekilde gözaltına alındığına dair sayısız bildirimde bulunuldu (bkz. M.E. vakası sayfa 30, Deniz Kaptan, sayfa 25, Eylem Karadağ, sayfa 25 ve Deniz Erşahin, sayfa 26).

Uluslararası Af Örgütü'ne verilen bilgiye göre gözaltına alınan kişiler "izinsiz gösteriye katılmak"la ve "polise görevini yaptırmamak için direnmek"le suçlandı. Diğer bazı vakalarda gözaltına alınanlar iddiaları temellendirecek herhangi bir kanıt olmaksızın taş atmak, molotof

kokteyli atmak gibi şiddet içeren fiillerde bulunmakla suçlanıyordu (bkz. Deniz Erşahin vakası, sayfa 26). Ne kadar barışçıl olursa olsun bir eyleme katılmanın gözaltıyla sonuçlanabileceğini gösteren bir örnek de, polisin 17 Haziran günü Taksim Meydanı’nda “duran adam” eylemine katıldığı için, sessiz ve tek başına durmak gibi bireysel eylemlerde bulunan en az 16 kişiyi gözaltına almış olması.⁸⁶

Ankara, Antakya, İstanbul ve İzmir’deki avukatlar, Uluslararası Af Örgütü’ne, polisin gözaltına alınan kişileri yanlarında bir avukat bulunmaksızın ifade vermeye zorladığını ve bazı durumlarda avukata erişimlerini saatlerce geciktirdiklerini, yemek, su ve tuvalet ihtiyaçlarını karşılamadan saatlerce tuttuklarını söyledi.

EYLEMLERİ DÜZENLEYENLERİN HEDEF ALINMASI

Ağustos sonu itibariyle, terörle mücadele yasaları ve ilgili maddeler uyarınca birçok soruşturma açılmıştı. Suçlanan kişilere karşı herhangi bir kanıt gösterilmezken, sorgulanan kişilere yöneltilen suçlamalar, eylemlere katıldıkları ya da eylemleri düzenledikleri iddia edilen kişilere karşı terörle mücadele yasalarının keyfi kullanımının bir devamı niteliğindedir.

Gezi Parkı eylemlerinin ülke geneline yayılmasından bu yana, eylemleri düzenleyen ya da düzenlediği iddia edilen çok sayıda kişi birçok şehirde yapılan baskınlar ve polis operasyonları ile gözaltına alındı. Gözaltına alınanların bazıları Ağustos ayı sonu itibariyle hala tutuklu durumdaydı. Eylemleri düzenleyenler terörle ilgili suçlar da dahil olmak üzere en ağır suçlarla cezalandırılma riski altında. Gözaltına alınanların ya da hakkında soruşturma açılanların kaçınının mahkeme önüne çıkacağı belli değil. Ancak yetkililerin Gezi Parkı eylemlerinin hoşgörüsü ile karşılanmayacağı konusunda ve eylemleri düzenleyenlerin ciddi bir risk altında olduğuna dair verdiği mesaj oldukça açık.

Ankara Barosu, Uluslararası Af Örgütü’ne 1 Ağustos günü Ankara’daki eylemlerin ardından 50 kişinin evlerinden gözaltına alındığını ve bu kişilerin 35’inin tutuklu yargılandığını söyledi. Ağustos sonu itibariyle, altı kişi hala tutuklu yargılanmaktaydı. Avukatların Uluslararası Af Örgütü’ne verdiği bilgiye göre gözaltına alınanlar ve hakkında soruşturma açılanlar “yasa dışı örgüte üye olmak” (314. Madde), “yasa dışı örgüt adına suç işlemek” (220/6. Madde), “şiddet kullanarak hükümeti devirmeye çalışmak” (312. Madde), ve “kamu malına zarar vermek” (152. Madde) ile suçlanıyor. Ağustos sonu itibariyle, herhangi bir dava açılmadı ve çıkarılan gizlilik kararları nedeniyle avukatlar müvekkillerine yönelik suçlamalara dair kanıtları inceleyemedi.⁸⁷ Avukatlar Uluslararası Af Örgütü’ne gözaltına alınanların Gezi Parkı eylemlerine katılmaları ve daha önce katıldıkları eylemlerle ilgili sorgulandıklarını söyledi.

Antakya’da avukatlar Uluslararası Af Örgütü’ne polisin Temmuz ayında gerçekleştirdiği iki operasyonla birçok kişiyi evlerinden gözaltına aldığını söyledi. 30 kişi gözaltına alınırken, bunların 13’ü Ağustos sonu itibariyle tutuklu bulunuyordu. Hakkında soruşturma açılanların bazılarının avukatı Uluslararası Af Örgütü’ne müvekkillerinin “yasa dışı örgüt üyesi” (314. Madde) ile suçlandıklarını söyledi. Avukatın verdiği bilgiye göre soruşturmada sunulan kanıtlar arasında Facebook gibi sosyal medya sitelerinde yapılan paylaşımlar, evlerde yapılan aramalarda bulunan sol görüşlü dergiler, eylemlerde taş attıklarını gösterdiği iddia edilen görüntüler ve fotoğraflar ve suçlanan kişilerin kayıtlı siyasi partiler ve derneklerle ilişkisi bulunuyor. Avukat, Uluslararası Af Örgütü’ne savcılarının müvekkillerini eylemlerdeki rolleri ile ilgili sorguladığını söyledi.

İstanbul'da Gezi Parkı eylemlerinin ardından bir dizi gözaltı yapıldı. Gözaltı operasyonlarının birinde Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP)'nin üyeleri ve destekçileri hedef alındı. Gözaltına alınanların avukatları Uluslararası Af Örgütü'ne bu operasyon kapsamında 69 kişinin gözaltına alındığını ve 27'sinin hala tutuklu bulunduğunu ve 21 kişi hakkında da tutuklama emri çıkarıldığını söyledi. Gezi Parkı eylemlerine ek olarak, 2012 yılında yaşanan açlık grevi ile ilgili eylemler, 2013 yılında İstanbul'da yapılan 1 Mayıs eylemleri ve bu süre içinde yapılan basın açıklamaları ile ilgili de sorgulandılar. Tutuklu olanlar da dahil gözaltına alınanlar, Türkiye'de yasaklanmış olan sol silahlı örgüt, Marksist Leninist Komünist Parti (MKP)'ye üye olmakla suçlanıyor. Avukatların Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre gözaltına alınan kişilere eylem alanında olduklarını gösteren telefon kayıtları ve fotoğraflar gösterildi. Yetkililer ayrıca silah ve patlayıcı madde de bulduklarını iddia ediyor ancak bu iddialar suçlanan kişiler tarafından reddediliyor.

Başka bir gözaltı dalgası Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) üyelerini ve destekçilerini hedef aldı. Avukatların Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre 11 Haziran günü parti binasında ve çevre yerlere yapılan baskınlarda 72 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların dördü tutuklandı. Avukatlar, sorgulamaya alınan kişilerin “zor kullanarak anayasal düzeni değiştirmek” (TCK 309. Madde), “zor kullanmak hükümeti devirmek” (312. Madde) ile suçlandığını söyledi. Tutuklanan dört kişiden biri Türk Ceza Kanunu'nun 314. Maddesi olan “yasa dışı örgüt üyeliği” ile, diğer üçü ise “yasa dışı bir örgüt adına suç işlemek” ile suçlanıyor (TCK 220/6. Madde). Yetkililer, gözaltına alınanlardan birinin Taksim Meydanı'nda polise molotof kokteyli atarken fotoğrafının çekildiğini belirtiyor.

Taksim Dayanışma'nın üyeleri de hedef alınan gruplar arasında. Taksim Dayanışma, Gezi Parkı'nın yeniden yapılandırma planlarına karşı muhalefeti organize eden ve 150 siyasi parti, sivil toplum kuruluşu ve meslek kuruluşunu temsil eden bir platform. Polis, 8 Temmuz günü - parkın 15 Haziran'da polis tarafından boşaltıldıktan sonra kısa bir süre kamuya açıldığı gün - Taksim Dayanışma Platformu'nun 48 üyesini, destekçilerini Gezi Parkı'na çağırmasının ardından gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar arasında İstanbul Tabipler Odası Başkanı Ali Çerkezoğlu ve Mimarlar Odası Başkanı Mücella Yapıcı da bulunmaktadır. Mahkeme, Ali Çerkezoğlu, Mücella Yapıcı ve diğer 10 kişinin tutuklanması talebini reddetti. Taksim Dayanışma'nın üyeleri Uluslararası Af Örgütü'ne eylemleri düzenlemeleri ile ilgili sorgulandıklarını ve “suç örgütü kurmak”la suçlandıklarını söyledi (TCK 220. Madde).

İzmir'deki avukatlar Uluslararası Af Örgütü'ne dört polis operasyonu sonucunda 65 kişinin gözaltına alındığını, bunların 49'unun Ağustos sonu itibariyle hala tutuklu olduğunu belirtti. Tutuklu yargılananların 25'i üniversite öğrencisi. Gözaltına alınıp bırakılanlar Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı davranmak ve “görevli memura mukavemet etmek”le (TCK 265. Madde) suçlanıyor. Hala tutuklu olanlar hakkında ayrıca “yasa dışı örgüt adına suç işlemek” (TCK 220/6. Madde) suçlaması getiriliyor.

YARGILAMALAR

Gezi Parkı eylemlerine katıldıkları iddiasıyla birçok kişiye dava açılması, yetkililerin şiddet içeren bir eyleme katılıp katılmadıklarına dair herhangi bir kanıt olmaksızın kişileri sadece eyleme katıldıkları için yargılama isteğini gösteriyor. Geçmişte hakkında dava açılan birçok kişi sadece eylemlere katılmakla suçlanmıştı. ve şiddet içeren fiillerde bulunduğu iddia edilen kişiler hakkında da çoğunlukla herhangi bir kanıt bulunmamaktaydı.

İstanbul’da Gezi Parkı eylemlerine katıldıkları iddia edilen kişilere yönelik birçok dava açıldı. Uluslararası Af Örgütü’nün incelediği davalardan biri, 29 Haziran’da Taksim’de bir Gezi Parkı eylemine katılan yedi kişiye açıldı. Çoğu 20’li yaşlarının başlarında olan sanıklar, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 32/1. Maddesi uyarınca “kanuna aykırı bir toplantı veya yürüyüşten emir ve ihtardan sonra dağılmamak” ve TCK 265. Madde uyarınca “kamu görevlisinin görevini yapmasını engellemek”le ve TCK 125. Madde uyarınca “kamu görevlisine hakaret etmek”le suçlanıyor.⁸⁸

Savcıya göre, polis, (sayısı belirtilmeyen) bir grup göstericinin dağılması için birçok defa ihtarda bulundu ve daha sonra polise ve yüksek rütbeli devlet görevlilerine hakaret eden ve taş atan göstericilere yönelik güç kullandı.

Savcıya göre, kişiler hakkında sunulan kanıtlar, üzerlerinde eldiven, toz maskesi, beyaz kask, siyah sprey boya, Taksim Dayanışma yazılı bir bez parçası, gaz maskesi, deniz gözlüğü ve kask olduğunu gösteren, ya eylem alanında çekilmiş ya da arama ve gözaltı sırasında elde edilen fotoğraflar. İki kişi ayrıca sapan ve ekmek bıçağı bulundurmakla suçlanıyor ancak kendileri bu suçlamaları reddediyor.

Savcı sanıkların hepsinin polise mukavemet ettiğini, saldırdığını, Başbakan’a ve İstanbul’daki kamu görevlilerine hakaret ettiğini iddia ediyor ancak bu iddialarla ilgili bir kanıt sunulmadı. Savcı ayrıca fotoğrafların incelenmesi sonucu sanıkların Gezi Parkı eylemlerine düzenli olarak katıldıklarının ortaya çıktığını iddia etmektedir.⁸⁹

Ankara’daki Gezi Parkı göstericilerine karşı açılan ilk dava da benzer sorunlar barındırmaktadır. Ankara’da bir Gezi Parkı eylemi sırasında polis tarafından vurulan Ethem Sarısülük’ün cenazesine katıldıkları gerekçesiyle 73 kişiye dava açıldı (bkz. sayfa 37).

Uluslararası Af Örgütü, göstericilere karşı açılan bu davanın, şiddet içeren ya da suç teşkil eden herhangi bir eyleme katıldıklarına dair bir kanıtla dayandırılmadan, sadece cenaze yürüyüşüne katıldıkları için açılmasından kaygı duymaktadır. Göstericiler, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 32. Maddesi uyarınca “yasal olmayan bir eyleme katılmakla” ve “ihtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi” ile suçlanmaktadır. Yasaya göre bu suç üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.⁹⁰

Sarısülük’ün cenaze yürüyüşünün 16 Haziran günü Ankara’da Cemevi⁹¹’nden başlayıp Kızılay merkezinden geçerek Sıhhiye’ye doğru yapılması planlanıyordu. İddianameye göre, cenaze yürüyüşüne, “provokasyonları ve istenmeyen olayların yaşanmasını önlemek” amacıyla izin verilmedi.⁹² İddianamede ayrıca cenaze günü saat 12.15 civarı sesli uyarı yapıldığı, yürüyüşün Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na aykırı olduğu ve sayısı 1,500 olarak belirtilen grubun dağılması aksi takdirde zor kullanılacağı uyarısı yapıldığı belirtilmekteydi.

İddianamede barışçıl toplanma hakkı konusundaki uluslararası insan hakları standartlarına referans verilmekte ancak saldırı ya da şiddet içeren bir gösterinin bu hak kapsamında değerlendirilmeyeceği belirtilmektedir.⁹³ Bu “kendiliğinden gelişen şiddet içeren fiillerin ya da bazı göstericilerin suç sayılan fiillerde bulunmasının barışçıl göstericileri barışçıl toplanma hakkından mahrum bırakamayacağı” yönündeki uluslararası standartlarla çelişmektedir.⁹⁴

Eylemleri dağıtmak için tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz kullanıldı ve hakkında dava açılan 73 kişi gözaltına alındı. İddianameye göre göstericilerden üçünün taş atarken çekilen video görüntüleri bulunuyor. Başka bir göstericinin ise elinde taşla görüntülediği iddia ediliyor. Geri kalanı ise eylem alanında göz altına alındıkları ve o sırada yapılan aramada üzerlerinde eylemin bir parçası olduklarını gösteren malzemeler bulunduğu için yargılanıyor. İddianameye göre bu malzemeler arasında taş, gaz maskesi, deniz gözlüğü, losyon (muhtemelen göz yaşartıcı gazın etkisini gidermek için kullanılan), limon, süt ve sirke (göz yaşartıcı gazın etkisini gidermek için kullanılan diğer sıvılar) bulunuyor.

Davanın ilk duruşması 1 Kasım 2013 tarihinde yapılacak.

EYLEMLERLE İLGİLİ HABER YAPAN, GÖSTERİCİLERE YARDIM EDEN YA DA HAKLARINI SAVUNANLARA YÖNELİK SALDIRILAR

Üst düzey hükümet yetkilileri ve diğer kamu görevlileri göstericileri desteklediğini düşündükleri kişilere yönelik hakaret, eleştiri ve tehditte bulundu. Eleştiriye hedef olanlar arasında göstericilere lojistik destek vermekle, olayları medyada yanlış yansıtmakla ve hatta eylemleri düzenlemekle suçlanan farklı grup ve mesleklere mensup kişiler vardı. Ankara’da savcılığa gönderilen ve yasal ve yasa dışı örgütlerin halkı “suç işlemeye [...] ve hükümete karşı ayaklanmaya teşvik ettikleri”ni iddia eden bir fezleke yetkililerin bakış açısını yansıtan önemli bir örnek. Raporda “eylemlere katılan şahısların çoğunluğunun örgütsel bir yapı içerisinde olmamasından dolayı, hükümet karşıtı basın-yayın kuruluşları, gazeteciler, sivil toplum örgütleri, taraftar grupları ile sanat camiası mensupları ve marjinal gruplar tarafından eyleme katılan şahıslar kışkırtılmış ve yönlendirilmiştir” denilmektedir. Polis ayrıca bu grupların “yasa dışı eylemleri” demokratik bir hak gibi yansıttıklarını öne sürmektedir. Bu gruplar arasında Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB), Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Ankara Barosu, İnsan Hakları Derneği (İHD), Ankara Tabipler Odası (ATO) gibi sivil toplum kuruluşları sıralanmakta ve bu kuruluşların eylemci gruplara kamuoyu desteği sağladıkları, yargı ve Ankara Emniyet Teşkilatı üzerinde psikolojik baskı oluşturmaya çalıştıkları, göstericileri polisin aşırı güç kullanımı ile ilgili suç duyurusunda bulunmaya teşvik ettikleri iddia edilmiştir. Rapor ayrıca CNN, BBC, Economist, Al Jazeera gibi uluslararası yayın kuruluşlarını eylemleri abartmak ya da çarpıtmakla ve yanlış haber yapmakla suçlamaktadır.⁹⁵

Hükümetin eleştirisinin hedefinde olan grupların temsilcileri ayrıca polis tarafından eylem alanlarında sözlü taciz, fiziksel şiddet ve diğer tür tehditlere maruz kalmışlardır. Bu gruplar arasında uluslararası medya ya da Türkiye’de muhalif yayın kuruluşları için çalışan gazeteciler, sosyal medya kullanıcıları, eylem alanlarında yaralanan göstericilere ilk yardım hizmeti veren doktorlar ve hukuki danışmanlık yapan ve gözaltına alınan kişileri temsil eden avukatlar bulunmaktadır.

Kaçan göstericilere kapılarını açan iş yerleri de hükümet yetkilileri tarafından hedef alındı. Gezi Parkı’na yakın olan Divan Oteli bunların başında geliyor. Başbakan göstericilere bedava yiyecek verdiği iddia edilen iş yerlerinin yanı sıra, otel sahiplerini de “suçlulara yataklık etmekle” suçladı.⁹⁶ Bunun hemen ardından Divan Oteli’nin sahibi olan Koç Holding’e ait üç şirketin Temmuz ayında vergi denetimine tabi tutulması ve hisselerinin bir milyar dolardan fazla değer kaybetmesi, hükümetin, Gezi Parkı eylemlerini desteklediğini düşündüğü için şirkete verdiği bir tepki olduğu düşünülmektedir ancak hükümet bu iddiayı reddetmektedir.⁹⁷

SAĞLIK PERSONELİ

Gönüllü sağlık personelinin çalıştığı revirler eylem alanlarında gerek hafif gerek ağır yaralanan göstericilere ilk yardım hizmeti sunmada kilit bir rol oynadı. Polisin kullandığı kimyasal maddeler, hızla fırlatılan cisimler ya da diğer tehlikeli araçlar düşünüldüğünde revirler ayrı bir önem kazandı. Polisin uluslararası standartlarda da belirtilen, yaralılara sağlık hizmetinin mümkün olan en kısa zamanda ulaştırılmasını engellemesi nedeniyle revirlerin önemi daha da arttı.⁹⁸ Ankara ve İzmir'de doktorlar Uluslararası Af Örgütü'ne ambulansların "güvenlik nedeniyle" eylem alanlarına gitmediğini söyledi. Birçok gösterici Uluslararası Af Örgütü'ne eylemlere katıldıklarının ortaya çıkması durumunda gözaltına alınmaktan ya da haklarında dava açılmasından korktukları için tedavi olmak amacıyla hastaneye gidemediğini söyledi. Tüm bunlar nedeniyle revirlere olan ihtiyaç daha da arttı.

Ankara, İstanbul ve İzmir'de doktorlar, polisin revirleri bastığını ve göstericilerin tıbbi yardıma erişmelerini engellemek ve sağlık personelinin yıldırım amacıyla tehdit ettiğini ve şiddet uyguladığını söyledi. Eylem alanlarında acil tıbbi yardım veren sağlık personeli de gözaltına alındı.

REVİRLERE BASKIN YAPILMASI

İzmir'de doktorlar İzmir Tabipler Odası binasındaki revirin 2 Haziran gecesi polis tarafından basıldığını bildirdi. Revirde çalışan doktor **Dr. Özlem Aydın**'ın yapılan baskına tepki vermesi üzerine polisin başına copla vurduğu ve başından yaralandığı bildirildi.⁹⁹

Aynı gün Ankara'daki çeşitli revirlere de üç polis baskını yapıldı. Bir doktor Uluslararası Af Örgütü'ne "O haftasonu kim beyaz önlük giymişse hedef alındı. Biz de beyaz önlük giymeme kararı aldık" dedi.

Doktorlar, Uluslararası Af Örgütü'ne, ilk baskının 2 Haziran günü saat 20.00 sularında yapıldığını söyledi. Kızılay Alışveriş Merkezi'nin giriş katındaki revirin çevik kuvvet tarafından hedef alındığını ve sivil polislerin bina içerisinde göz yaşartıcı gaz sıkıldığını aktardılar. Üç doktor görevlerini yaptıkları sırada polis tarafından saldırıya uğradı ve revirdeki beş tıp öğrencisi gözaltına alındı. Doktorların Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre polis baskını sırasında revire sığınan ya da tedavi gören yaklaşık 100 kişi vardı ve çoğu polis tarafından dövüldü. Tam da istendiği gibi polis baskınının ardından revir kapatıldı.

Uluslararası Af Örgütü ayrıca aynı gün saat 21.00 sularında Mülkiyeliler Birliği'nin giriş katındaki revire yapılan polis saldırısının ardından verilen zararı inceledi. Yaklaşık 40 sağlık personelinin hemen hemen aynı sayıda yaralıyı tedavi ettiği ve aralarında kanamalı ya da dikiş gerektiren yarası olan ağır yaralı hastaların olduğu belirtildi. Doktorların Uluslararası Af Örgütü'ne verdiği bilgiye göre polis revirin penceresini kırarak içeri göz yaşartıcı gaz attı. İçerisinin göz yaşartıcı gaz ile dolması nedeniyle binadan dışarı kaçan kişilerin de polis tarafından dövüldüğü belirtildi. Doktorlar ayrıca polis baskını sırasında binanın elektriklerinin de kesildiğini ifade etti.

Doktorlar, Uluslararası Af Örgütü'ne, aynı akşam saat 22.00 sularında Nazım Hikmet Kültür Merkezi'ndeki revirin aynı şekilde polis baskınına uğradığını söyledi. Elektriklerin kesildiğini, revirin kapısının camı kırılarak içeri iki göz yaşartıcı gaz kapsülü atıldığı belirtildi. O sırada revirde görev yapan yaklaşık 20 sağlık personeli ve benzer sayıda yaralı bulunmaktaydı. Polisin içerdeki kişileri ve gaz nedeniyle dışarı kaçanları dövdüğü bildirildi. Doktorlar

bitişikteki kafede aralarında revirde tedavi görenlerin de bulunduğu yaklaşık 100 kişi olduğunu ve onların da polis tarafından dövüldüğünü anlattı.

İstanbul'da da revirlerin girişinde ya da içinde göz yaşartıcı gaz kullanıldığı ve bunun yaralıların tedavisine engel olduğu bildirildi. Haberler ve video görüntüleri 15 Haziran günü polisin Divan Otelindeki revirin girişinde göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullandığını, içerideki kişilerin yüzlerindeki maskeleri çıkardığını ve göz yaşartıcı gazın etkisini gidermek için kullanılan losyonlara el koyduğunu gösteriyor.¹⁰⁰ Makine Mühendisleri Odası Uluslararası Af Örgütü'ne polisin 2 Haziran günü revir olarak kullanılan binalarının içerisine göz yaşartıcı gaz attığını söyledi. Çevik kuvvet polislerinin içeriye göz yaşartıcı gaz kapsülü atarken görüntülediği video görüntüleri mevcut.¹⁰¹ İstanbul Tabipler Odası Uluslararası Af Örgütü'ne 15 Haziran günü Harbiye'deki Ramada Otelindeki revirinin polis tarafından hedef alındığını ve oradaki sağlık personelinin görevlerini yapmasına engel olduğunu söyledi. Beyaz önlük giyen iki kişi gözaltına alındı ancak daha sonra alınan bilgilere göre bu kişilerin sağlık çalışanı olmadığı ortaya çıktı. O esnada orada bulunan ve polisin saldırısına uğrayan avukatlardan biri de Burcu Öztoprak (bkz., Aşağıdaki Avukatlar bölümü, sayfa 48). Polisin Taksim Meydanı'na yakın Alman Hastanesi'nin girişinde de tazyikli su kullandığı kayıt altına alındı.¹⁰² İstanbul Tabipler Odası ayrıca Uluslararası Af Örgütü'ne üç doktor, bir diş doktoru ve bir hemşirenin tıbbi malzeme taşıırken gözaltına alındığını söyledi.¹⁰³

REVİRLERİ YASAYA AYKIRI GÖSTERME ÇABALARI

14 Haziran günü, Sağlık Bakanı revirlerin yasa dışı olduğu ve revirlerde acil sağlık yardımında bulunan sağlık personeli hakkında soruşturma açılabilirliğini söyledi.¹⁰⁴ Türk Tabipler Birliği, Sağlık Bakanı'na ihtiyacı olan kişilere ilk yardım hizmeti vermemenin yasalar uyarınca cezai yaptırımları olduğunu hatırlatan sert bir cevap verdi.¹⁰⁵ Bakanlık daha sonra Türk Tabipler Birliği'ne yazılı olarak çalışma saatleri içinde revirlerde çalışan doktorlar hakkında soruşturma açılabilirliğini bildirdi.¹⁰⁶ Ağustos itibarıyla revir açmak için resmi izin koşulu getiren yasal değişiklikler Meclis'in onayına sunulmuştu.¹⁰⁷

AVUKATLAR

Avukatlar, Gezi Parkı eylemleri boyunca gözaltına alınan ve şiddete maruz kalan kişilere ücretsiz danışmanlık sağlamada önemli bir rol üstlendi. Göstericilerin haklarını savunmak için gösterdikleri çabalar yetkililer tarafından çeşitli şekillerde engellendi. Ankara, Antakya, İstanbul ve İzmir'deki avukatlar polisin uzun süreler boyunca gözaltına alınan kişilere ulaşmalarına engel olmaya çalıştığını bildirdi. Avukatlar ayrıca Uluslararası Af Örgütü'ne polis tarafından sözlü tacize uğradıklarını söyledi. Ankara ve İstanbul'daki avukatlar polisin hukuki danışmanlık sağlamak ve gözaltıları takip edebilmek için kurduğu kriz masalarının bulunduğu baro binalarına girmeye çalıştığını ancak bu konuda başarısız olduğunu aktardı. Avukat **Burcu Öztoprak** Uluslararası Af Örgütü'ne, 15 Haziran günü Ramada Otel'de İstanbul Barosu adına gözaltıları takip ettiği sırada, polisin kendisini yasa dışı bir örgüt adına hareket etmekle suçladığını, hakaret ve saldırıda bulunduğunu söyledi.

11 Haziran günü, İstanbul'da Çağlayan Adliyesi'nde Gezi Parkı eylemleri boyunca yaşanan polis şiddetini kınamak amacıyla basın açıklaması yapmaya çalışan küçük bir grubun içinde olan iki avukat gözaltına alındı. Adliyedeki gözaltıları protesto eden çok daha fazla sayıda bir grup avukat da gözaltına alındı ve Fatih'te Vatan Caddesi üzerindeki Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldü. Toplam 49 avukat gözaltına alındı, bazıları polis tarafından adliyeden sürüklenerek çıkarıldı. Grup resmi gözaltı prosedürleri henüz tamamlanmadan, resmi gözaltı kaydı

yapılmadan ve avukatların gözetimine alınması konusundaki yasal gereklilikler yerine getirilmeden 11 saat sonra serbest bırakıldı.

GAZETECİLER

Eylemlerle ilgili bağımsız bir şekilde haber yapılmasında gazetecilerin önemli bir rolü bulunuyor. AGİT Kılavuzu'nda da belirtildiği gibi "Medya görüntüleri hem eylemleri düzenleyenler hem de kolluk kuvvetlerinin hesap verebilirliği açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle medyanın eylemlere erişimi olmalı ve polis operasyonlarının da bunu kolaylaştırması gerekmektedir".¹⁰⁸

Ancak bırakın işlerini yapmayı, gazetecilerin hakaretlere, engellemelere ve hatta fiziksel şiddete maruz kaldıkları ve ellerindeki görüntülerin yok edildiği bildirildi. Çok sayıda gazeteci Uluslararası Af Örgütü'ne eylemler sırasında görevlerini yaptıkları için polis tarafından dövüldüğünü söyledi (bkz: Gökhan Biçici vakası, sayfa 31, Kemal Soğukdere ve Alper Çakıcı vakaları, sayfa 29, Alp Buğra Bahadır Gültekin vakası, sayfa 33, Eylem Düzyol ve Fulya Atalay vakaları, sayfa 33). 8 Temmuz günü, Sınır Tanımayan Gazeteciler örgütü Gezi Parkı eylemleri boyunca 54 gazetecinin kötü muameleye maruz kaldığını ve 34 gazetecinin de gözetimine alındığını bildirdi. Örgüt, gözetimine alınanlar ve kötü muameleye uğrayanlar arasında uluslararası gazetecilerin de bulunduğunu aktardı. Gözetimine alınan gazetecilerden biri olan İtalya vatandaşı **Mattia Cacciatori**, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı davranmakla ve polise mukavemet etmekle suçlanıyor.¹⁰⁹ Cacciatori iki suçtan da suçlu bulunduğu takdirde, yedi yıl hapis cezası ile karşı karşıya. Davanın ilk duruşmasının 1 Kasım 2013 tarihinde yapılması bekleniyor.

Gezi Parkı eylemleri boyunca hükümet medyaya yönelik şimdiye dek görülmemiş düzeyde saldırıda bulundu. Hükümet özellikle uluslararası medyayı hedef aldı ve olayları çarpıtmakla ve gerginliği yükseltmekle suçladı.¹¹⁰ Uluslararası yaygın kuruluşları için çalışan bazı gazeteciler kimliği belirsiz kişilerden tehditler aldıklarını söyledi. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı İbrahim Melih Gökçek'in, BBC Türkçe'de çalışan bir gazeteciye karşı başlattığı Twitter kampanyasının ardından, BBC, güvenilirliğine darbe vurulması ve gazetecilerine göz dağı verilmesi çabaları ile ilgili kaygılarını dile getirdi.¹¹¹

Ulusal medya kuruluşları için çalışan gazeteciler, hükümetin Gezi Parkı eylemlerine tepkisi ile ilgili eleştirel habercilik yapmaktan kaçınmaları için editörlerinden ve ticari çıkarları nedeniyle hükümet ile ilişkileri olan medya patronlarından baskı gördü. Türkiye Gazeteciler Sendikası 22 Temmuz günü yaptığı açıklamada Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yaptıkları haberler nedeniyle 59 gazetecinin işini kaybettiğini, bunlardan 22'sinin işten çıkarıldığını ve 37'sinin ise istifa etmek zorunda kaldığını söyledi.¹¹² Sonraki gün 23 Temmuz'da, **Yavuz Baydar**, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili medyanın oto sansür uygulaması konusunda yaptığı eleştiri nedeniyle, hükümet yanlısı *Sabah* gazetesindeki ombudsmanlık (okur temsilciliği) pozisyonundan çıkarıldı.¹¹³ Bir hafta sonra, Türkiye'nin en iyi bilinen köşe yazarlarından **Can Dündar** *Milliyet* gazetesindeki işinden çıkarıldı ve işten çıkarılan gazetecilerin sayısının 81'e ulaştığı bildirildi.¹¹⁴ Bu durum, Türkiye'nin en iyi bilinen ve muhalif gazetecilerinin birçoğunun hükümet ile iyi ilişkiler kurmak isteyen medya patronları tarafından işten çıkarılmış olduğu bir dönemde yaşandı.

SOSYAL MEDYA KULLANICILARI

Türkiye’de anaakım medyanın büyük bir kısmı tarafından oto sansür uygulanması nedeniyle, sosyal medya eylemlerde yaşanan gelişmelerle ilgili bilgi vermek ve eylemleri desteklemek isteyen kişiler için önemli bir rol oynadı. Hükümet sosyal medya şirketlerine ve kullanıcılarına saldırırken, Başbakan da “Twitter denen bir bela var” dedi.¹¹⁵ Hükümet tarafından yapılan açıklamalar Facebook’tan kullanıcı bilgilerinin alındığını ancak Twitter’dan alınmadığını gösterdi. Bu durum Facebook’u Türkiye yetkilileri ile işbirliği yapmadıklarına dair bir açıklama yapmaya itti.¹¹⁶ Hükümet daha sonra bir açıklama yaparak Twitter’ın Türkiye’de bir ofis açması gerektiğini söyledi ve hakaret gibi “evrensel suçlara” karşı yetkililerle işbirliği yapmaya çağırdı.¹¹⁷ Hükümet daha sonra sosyal medyaya yönelik ve sosyal medya aracılığıyla “hakaret” edilmesi konusunda yasal düzenleme yapmayı düşündüğünü açıkladı.¹¹⁸

Ağustos sonu itibariyle 4 Haziran’da İzmir’de gözaltına alınan 38 Twitter kullanıcısına yönelik açılan soruşturma devam etmekteydi. Hakkında soruşturma açılanların çoğunluğu 18-27 yaşları arasında. Avukatların Uluslararası Af Örgütü’ne verdiği bilgiye göre birçoğu, 36 saat boyunca gözaltında tutulduğunu ve TCK’nın 214. Maddesi uyarınca “suç işlemek için tahrikte bulunmak”la ve 217. Maddesi “halkı kanunlara uymamaya alenen tahrik etmek”le suçlanıyor. Soruşturma eylemlere destek niteliğinde olan ve polisin göstericilere nerede müdahale ettiği, yaralılar, tıbbi ihtiyaçlar ve eylem için nerelerin güvenli olduğu gibi bilgileri içeren tweet’lere yönelik açıldı. Hakkında soruşturma açılanların bazıları sadece bir ya da iki tweet nedeniyle suçlanıyor. Polisin soruşturma kapsamında şimdiye kadar referans verdiği tweetlerin hiçbirinde şiddete teşvik ya da yasaklanmış bir söylem bulunmamakta. Hatta tweet’lerden biri açıkça göstericilere taş atmamaları çağrısında bulunmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü Antakya’da sosyal medya kullanıcılarına yönelik açılan başka bir soruşturmada daha haberdar oldu. Avukatların Uluslararası Af Örgütü’ne verdiği bilgiye göre İzmir’de atılan tweet’lere benzer Facebook paylaşımları nedeniyle yaklaşık 50 kişiye karşı açılan soruşturmanın devam ettiğini söyledi. Uluslararası Af Örgütü, sadece internet üzerinden ifade özgürlüğünü barışçıl bir şekilde kullandığı için tutuklanan herkesi düşünce suçlusu olarak değerlendirecektir.

SONUÇLAR VE TAVSİYELER

Türkiye yetkililerinin Gezi Parkı eylemlerine gösterdiği aşırı tepki, hem Türkiye içinde hem de ülke dışındaki birçok kişiyi şoka uğrattı. Bu durum, Adalet ve Kalkınma Partisi hükümetinin sorumluluk sahibi ve insan haklarına saygılı bir hükümet olma iddialarını zayıflattı ve muhalif fikirlere karşı ne kadar hoşgörüsüz olduğunu gösterdi.

Gezi Parkı eylem hareketinin bastırılması sürecinde büyük bir kısmı kapsamlı olmak üzere çok sayıda insan hakları ihlalleri işlendi. Bunlar arasında barışçıl toplanma hakkının toptan ihlali ve yaşam, özgürlük ve işkence ve kötü muameleye uğramama haklarının ihlali bulunmaktadır.

Polis ihlallerinin çok büyük bir kısmı şimdiden cezasız kalacak gibi görünüyor. Buna karşın eylemlere katılmakla ya da eylemleri düzenlemekle suçlanan kişiler karalamalara ve kötü muameleye maruz kaldı ve şimdi de haksız ya da abartılı suçlamalarla yargılanma riski ile karşı karşıya bulunuyor. Doktorlar, avukatlar ve hatta işyeri sahipleri gibi göstericilere yardım eden kişiler de tehdit ve tacize maruz kaldı.

Türkiye yetkilileri farklı bir yaklaşım izlemelidir. Barışçıl toplumsal gösteri hakkına saygı duymalı ve kolluk kuvvetlerinin gösterilerde hukuka uygun bir şekilde hareket etmelerini sağlamalıdır.

Bu bağlamda, Uluslararası Af Örgütü Türkiye yetkililerine aşağıdaki tavsiyelerde bulunmaktadır.

TÜRKİYE YETKİLİLERİNE TAVSİYELER

Uluslararası insan hakları hukuku uyarınca, Türkiye'nin yetki alanı içinde görüşlerini barışçıl bir şekilde ifade etmek isteyen herkesin barışçıl toplanma hakkını güvence altına alın

■ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nu ve uygulamasını kapsamlı bir şekilde gözden geçirin. AĞİT Barışçıl Toplanma Özgürlüğü Kılavuzu gibi uluslararası hukuk ve standartlar uyarınca gerekli değişiklikleri yapın;

■ Terörle mücadele yasaları da dahil diğer yasaların barışçıl gösteri düzenleme ya da barışçıl gösterilere katılım haklarını kullanan kişilere karşı kullanılmamasını sağlayın.

Hiç kimsenin barışçıl toplanma özgürlüğü hakkı kapsamında olan eylemler nedeniyle gözaltına alınmamasını ya da yargılanmamasını sağlayın

■ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda, ihtar üzerine dağılmamak gibi (32. Madde), barışçıl bir gösteriye katılımı suç sayan maddeleri kaldırın;

- Gösteriye katılan bazı kişiler şiddet içeren ya da düzen bozan fiillerde bulunsa bile, şiddet içeren bir fiilde bulunmayan ya da bu tür bir fiili teşvik etmeyen diğer kişilerin gözaltına alınmaması ya da yargılanmamasını sağlayın.

Gösteriler sırasında kolluk kuvvetlerinin tutumu

- Polis, olası çatışma ihtimalini hafifletmek ya da gerginliğin tırmanmasını önlemek için, gösterileri planlayan ya da düzenleyen kişilerle aktif iletişim halinde olmalı;
- Polisin gösterilere vereceği tepki, herhangi bir müdahalenin çatışmayı artırma riski varsa müdahale etmeme ihtimali de dahil olmak üzere bir dizi seçeneği içermektedir. Şiddet içeren gösterilerin dağıtılması durumunda sınırlı oranda güç kullanılmalı ve sadece diğer yöntemlerin etkisiz kaldığı ya da istenen amacın başarılmasının mümkün olmadığı durumlarda kullanılmalı;
- Polis, güç kullanmadan önce çatışmayı önlemek için arabuluculuk ve müzakere yollarını kullanmalı;
- Eğer başkalarının güvenliğini sağlamak gibi durumlar nedeniyle güç kullanmak kaçınılmazsa, Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri Tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler’e uygun bir şekilde gerekli en asgari oranda kullanılmasını sağlayın;
- Uzman kurumlarla işbirliği halinde, gösterilere müdahale ve gösterileri sınırlama araçlarının kullanımı ile ilgili ayrıntılı bir kılavuz hazırlayın ve kılavuz hazırlanır hazırlanmaz yayımlayın;
- Ciddi yaralanma ya da ölümlerle sonuçlanabilecek plastik mermi, göz yaşartıcı gaz (sıkılan ya da fırlatılan kimyasal maddeler), ses ve ışık fişeği olarak da bilinen ses bombası, cop, tazyikli su ve zırhlı araçların, sadece eğitim almış ve BM ve AGİT gibi uluslararası kurumların meşru güç kullanımı konusundaki ilkelerine uyumlu profesyonel standartlar uyarınca emir komuta zinciri altındaki ve ciddi eğitimden geçmiş kolluk kuvvetleri tarafından kullanılmasına izin verilmeli;
- Bir gösterinin dağıtılması amacıyla kullanılan araçlar dikkatli bir şekilde seçilmeli ve sadece gerekli, orantılı ve hesap verilebilir bir şekilde kullanılmalı;
- Yetkililer bu tür araçların kullanıldığı her durumda, kullanımlarının uluslararası hukukun gerektirdiği gereklilik ve orantılılık ilkelerine uygun olup olmadığını incelemeli;
- Yaralı ya da müdahaleden etkilenmiş kişilere mümkün olan en kısa zamanda destek ve tıbbi yardımının ulaşmasını sağlayın;
- Gazetecilerin haber amacıyla eylem alanlarında buldukları sırada herhangi bir engelle karşılaşmadan ve güvenli bir şekilde görevlerini yapmalarını sağlayın;
- Resmi olmayan gözaltı uygulamasına son verin ve gözaltına alınan herkesin gecikmeksizin resmi bir gözaltı merkezine gönderilmesini ve avukatlara erişimlerini sağlayın;

- Toplumsal olaylarda polis memurlarının, kolluk görevlerini yerine getirirken, üniformalarının üzerindeki kimlik kartları, koruyucu kıyafetleri de dahil olmak üzere özel zırhları ve kasklarının üzerindeki numaralarla tanınabilir halde olmalarını sağlayın;
- Yakalama vekimlik kontrolü yapma gibi kolluk görevlerini gerçekleştiren sivil giyimli polis memurları muhatap oldukları kişilere ve gerekirse olaya şahit olan kişilere kendilerini tanıtmalı.

Kolluk kuvvetleri tarafından işlenen insan hakları ihlalleri ile mücadele edin

- Devlet yetkilileri tarafından işlendiği iddia edilen tüm kötü muamele vakalarını etkili ve tarafsız bir şekilde soruşturun; sorumluları adalet önüne getirin;
- Tüm gözaltı merkezlerine düzenli, önceden planlanmayan ve habersiz ziyaretler gerçekleştiren bağımsız bir izleme mekanizması oluşturarak İşkenceye Karşı Sözleşme'ye Ek İhtiyari Protokol'ü uygulayın;
- Tamamen bağımsız ve etkili bir polis şikayet mekanizması oluşturun. Bu mekanizma, özellikle, şu özellikleri barındırmalı:
 - Uzmanlaşmış Polis Ombudsmanı veya Bağımsız Polis Şikayet Kurumu gibi kurum bünyesinde olmayan ve polis ile hiçbir yapısal ve örgütsel bağı olmayan bir kamu kurumu olmalı,
 - Kurumun yeterli sayıda çalışanı olmalı ve kurum, kolluk kuvvetleri teşkilatına üye olmayan, yeterliği, tarafsızlığı, uzmanlığı, bağımsızlığı ve dürüstlüğü kabul gören uzmanlar tarafından yönetilmeli. Şikayetleri incelemek üzere kendi bağımsız uzman araştırmacıları olmalı.

TÜRKİYE'YE TOPLUMSAL OLAYLARA MÜDAHALE EKİPMANI SAĞLAYAN ÜLKELERE TAVSİYELER:

- Türkiye yetkilileri polisin keyfi ve aşırı güç kullanımına yönelik derhal, bağımsız ve tarafsız soruşturma açınca kadar ve toplumsal olaylara müdahale araçlarını uluslararası hukuka uygun bir şekilde kullanacağını gösterinceye kadar, Türkiye'ye, kolluk kuvvetlerinin toplumsal olaylara müdahale için kullandığı kimyasal madde ve hız yoluyla etki eden cisimlerin satışını durdurun.

EKLER

EK 1: GEZİ PARKI EYLEMLERİNİN KRONOLOJİSİ

27 Mayıs Pazartesi

Sivil toplum kuruluşları, siyasi gruplar ve meslek gruplarının oluşturduğu bir koalisyon olan ve Taksim'deki kentsel dönüşüm planlarına karşı aktif bir şekilde kampanya yürüten Taksim Dayanışma Platformu, buldozerlerin gelmesinin ardından Gezi Parkı'nda toplanmaya başladı.

28 Mayıs Salı

Bir grup çevreci gösterici Gezi Parkı'nda barışçıl bir oturma eylemi gerçekleştirdi. Polis parkı boşaltmak için aşırı güç (göz yaşartıcı gaz ve biber gazı spreyi) kullandı.

29 Mayıs Çarşamba

Gezi Parkı'ndaki göstericilere yönelik polisin aşırı güç kullanmasına duyulan tepkinin ardından, İstanbul'da göstericilerin sayısı hızla artmaya başladı.

30 Mayıs Perşembe

Sosyal medya ve haber sitelerinde, sabahın erken saatlerinde polisin Gezi Parkı'nda kamp kuran göstericilerin çadırlarını yaktığını gösteren görüntüler paylaşıldı. Polis göstericileri dağıtmak için biber gazı ve tazyikli su kullandı. Akşam saatlerinde göstericilerin sayısı ciddi oranda artmıştı.

31 Mayıs Cuma

Polis sabah erken saatlerde barışçıl göstericileri Gezi Parkı'ndan çıkarmak için göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su dahil olmak üzere aşırı güç kullanarak müdahale etti. Polisin sert müdahalesi İstanbul'un merkezinde de akşama kadar devam etti. Kitlesel gösteriler Ankara ve İzmir'in yanı sıra, Antakya, Eskişehir, Edirne, Bursa, Kocaeli, Samsun ve Adana gibi diğer şehirlere de yayıldı.

1 Haziran Cumartesi

Polis saat 17.00 sularında Taksim Meydanı'ndan çekildi ancak şehrin diğer taraflarında polis müdahalesi devam etti.

Eylemler diğer şehirlere yayıldıkça, polis barışçıl göstericilere yönelik aşırı güç kullanmaya devam etti. Ankara, İzmir ve Eskişehir'de onbinlerce, Adana, Edirne, Samsun, Antakya, Trabzon, Bursa ve Kocaeli gibi diğer şehirlerde binlerce gösterici ve polis arasında çatışmalar çıktı.

2 Haziran Pazar

Türkiye genelinde polisin aşırı güç kullanımı devam etti. Polis Ankara ve İzmir'de barışçıl göstericilere göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su ile müdahale etti. Ankara ve İzmir'de polisin yaralı göstericilerin tedavi edildiği revirlere saldırdığı bildirildi.

İçişleri Bakanı Muammer Güler yaptığı açıklamada ülke genelinde 67 ilde altı gündür süren 235 eylemde 1,730 kişinin gözaltına alındığını söyledi.

4 Haziran Salı

22 yaşındaki Abdullah Cömert 3 Haziran'da Antakya'daki bir eyleme polisin müdahale etmesinin ardından başından yaralanarak hayatını kaybetti. Görgü şahitleri Cömert'in polisin attığı gaz kapsülünün başına isabet etmesi sonucu hayatını kaybettiğini söyledi.

İzmir'de 38 kişi Twitter'da eylemlerle ilgili mesajlar paylaştığı için gözaltına alındı.

5 Haziran Çarşamba

Türk Tabipler Birliği, başta İstanbul, Ankara, İzmir ve Eskişehir olmak üzere, ülke genelinde 12 şehirde 4,355 kişinin yaralandığını bildirdi.

7 Haziran Cuma

Dört günlük Kuzey Afrika ziyaretinden dönen Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul'da destekçilerine bir konuşma yaptı. Başbakan konuşmasında eylemlerin yasa dışı olduğunu, çoğu polis olmak üzere yaklaşık 1,000 kişinin yaralandığını ve eylemlere son verilmesi gerektiğini söyledi. Erdoğan ayrıca polisin aşırı güç kullandığı durumlar olmuş olabileceğini de dile getirdi.

11 Haziran Salı

Sabah polis Taksim Meydanı'ndaki eyleme göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullanarak müdahale etti ve Taksim Meydanı'nda 11 gün süren barışçıl işgal eylemine son verdi. Polis ve göstericiler arasındaki çatışmalar gün ve gece boyunca devam etti.

Öğleden sonra İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu Taksim Meydanı'na yapılan polis müdahalesini meydanadaki anıt heykelin ve civardaki binaların üzerindeki "terörist örgütlere ait afişleri" gerekçe göstererek savundu. Gezi Parkı'nda ise polis müdahalesi olmayacağına dair söz verdi.

Akşamın erken saatlerinde polis göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermilerle Gezi Parkı'na müdahale etti.

Bir grup avukatın İstanbul Çağlayan Adliyesi'nde Gezi Parkı eylemlerinde polis şiddetini kınamak için basın açıklaması yaparken gözaltına alınmasını protesto eden 45 avukat gözaltına alındı.

12 Haziran Çarşamba

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan göstericilerin Gezi Parkı’nı boşaltmaları için “son bir uyarı” yaptığını söyledi.

Sabahın erken saatlerinde polis Taksim Gezi Parkı revirine ve çevresine göz yaşartıcı gaz ile müdahale etti.

14 Haziran Cuma

Ankara’da 1 Haziran günü yapılan eylemlerde bir polis tarafından sıkılan kurşun ile başından vurulan Ethem Sarısülük hayatını kaybetti.

15 Haziran Cumartesi

Polis Gezi Parkı’nda barışçıl işgal eylemi yapan göstericileri göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermi kullanarak dağıttı. Göstericilerin parka yeniden girmeleri engellendi.

Polis Divan Oteli’nin girişinde tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz kullandı ve otelin yaralı göstericilerin tedavi edilmesi için revir olarak kullanılan lobisini göz yaşartıcı gazla doldurdu.

16 Haziran Pazar

Polis, Ankara’da Ethem Sarısülük’ün cenaze yürüyüşüne aşırı güç kullanarak müdahale etti.

17 Haziran Pazartesi

Akşam saatlerinde sessiz bir durma eylemi olan “duran adam” eylemi başladı ve hemen ardından birçok kişi eyleme katıldı.

Taksim Meydanı’nda durma eylemi yapan en az 16 kişi gözaltına alındı, yaklaşık sekiz saat sonra serbest bırakıldı.

Türk Tabipler Birliği çoğunluğu İstanbul, Ankara ve İzmir’de olmak üzere ülke genelinde 12 şehirde 7,478 kişinin yaralandığını bildirdi.

22 Haziran Cumartesi

Polis, Türk Mühendis ve Mimar Odalar Birliği’ndeki revirin içine ve etrafına göz yaşartıcı gaz fırlattı.

23 Haziran Pazar

İçişleri Bakanlığı Türkiye’nin 81 ilinin 79’unda 2.5 milyon kişinin eylemlere katıldığını bildirdi. Bu süre boyunca yaklaşık 4,900 kişi değişen sürelerle gözaltına alındı.

24 Haziran Pazartesi

Başbakan bir polis akademisinin mezuniyet töreninde yaptığı konuşmada polisin Gezi Parkı eylemleri boyunca cesur, kahramanca bir tavır gösterdiğini söyleyerek onları kutladı.

Türk Tabipler Birliği istatistiklerine göre eylemlerin başlamasından bu yana 13 şehirde 8,038 kişi yaralandı.

8 Temmuz Pazartesi

Gezi Parkı'nın İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu tarafından halka açılmasının hemen ardından göstericiler ve halktan diğer kişiler parkı doldurdu. Ancak iki saat sonra polis parktan çıkmaları için uyarıda bulundu ve göz yaşartıcı gaz ve plastik mermi kullanarak müdahale etti. Polis operasyonu parkın etrafındaki yerlere de yayılarak sabahın erken saatlerine kadar devam etti.

Gezi Parkı'na barışçıl bir şekilde girmek isteyen Taksim Dayanışma temsilcileri de dahil olmak üzere 50 kişi gözaltına alındı.

10 Temmuz Çarşamba

3 Haziran günü Eskişehir'deki bir eyleme polisin müdahale etmesinin ardından kaçarken sivil giyimli kişiler tarafından acımasızca dövülen 19 yaşındaki Ali İsmail Korkmaz hayatını kaybetti. Biri polis olmak üzere yakalanan beş kişi hakkında cinayet suçlamasıyla dava açıldı.

12 Temmuz Cuma

8 Temmuz'da gözaltına alınan Taksim Dayanışma'nın tüm temsilcileri serbest bırakıldı.

22 Temmuz Pazartesi

Antakya'da barışçıl göstericilerin işgal eylemi yaptığı Sevgi Parkı sabahın erken saatlerinde polis tarafından boşaltıldı.

Polis Taksim Meydanı'nda göstericilere yönelik aşırı güç kullandı.

26 Temmuz Cuma

Savcılar, Ankara'daki Gezi Parkı eylemlerine yönelik ilk iddianameyi tamamladı. Polis tarafından vurularak öldürülen Ethem Sarısülük'ün cenaze yürüyüşüne katıldıkları gerekçesiyle 73 kişiye dava açıldı.

1 Ağustos Perşembe

Köşe yazarı Can Dündar, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yazdığı yazılardan dolayı *Milliyet* gazetesindeki işinden çıkarıldı. Türkiye Gazeteciler Sendikası, Gezi Parkı eylemleri ile ilgili yaptıkları haberler nedeniyle 81 gazetecinin işine son verildiğini bildirdi.

3 Ağustos Cumartesi

Gezi Parkı’nın içinde ve etrafında eylem yapmak isteyen kişilere, polis göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve plastik mermi kullanarak müdahale etti. Polis müdahalesi gece boyunca devam etti.

19 Ağustos Pazartesi

Antakya’da polis Ali İsmail Korkmaz’ı, ölümünün 40. gününde anmak isteyen göstericilere yönelik göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su kullandı.

20 Ağustos Salı

Polis, Gezi Parkı eylemleri boyunca yaşanan polis şiddetinin mağdurlarının adalet arayışlarına dikkati çekmek için Antalya’dan İstanbul’a yürüyen dört kişilik “Adalet Yürüyüşü” grubuna ve gruba destek verenlere göz yaşartıcı gaz ve aşırı güç kullanarak müdahale etti.

EK 2: TÜRKİYE'YE GÖSTERİLERE MÜDAHALE VE İLGİLİ EKİPMANI SAĞLAYAN ÜLKELER

Uluslararası Af Örgütü, göstericilerin barışçıl toplanma hakkının güvence altına alınabilmesi için, Türkiye yetkilileri polislin keyfi ve aşırı güç kullanımı ile ilgili derhal, bağımsız ve tarafsız soruşturma açınca ve bunun sonuçlarını açıklayınca kadar, bütün ülkeleri Türkiye'ye kimyasal madde ve hız yoluyla etki eden cisimlerin ve fırlatıcıların satışını durdurmaya çağırılmaktadır. Aşağıdaki ülkeler Türkiye'ye bu ürünlerin satışını yapanlar arasındadır:

ABD

2013 yılında Taksim Meydanı'nda merkezi Homer City'de bulunan ABD firması Non Lethal Technologies Inc yapımı çok sayıda CS göz yaşartıcı gaz kapsülü bulundu.

Belçika

Temmuz 2010'da Türkiye'ye biber gazı, sarı boya ve plastik hız yoluyla etkili cisimlerin fırlatılmasını sağlayan FN 303 silahlarının satıldığı duyuruldu ve bu ürünlerin 2013 yılında kullanıldığı görüldü.

Birleşik Krallık

2011 yılı Mayıs ayında £32,000 değerinde CS kapsülünün sevkiyatı için İngiltere ve Türkiye arasında bir lisans anlaşması yapıldı. 2011 yılı Aralık ayında, miktarı belirtilmemiş CS gazı, küçük silahlar ve parçaları dahil olmak üzere toplumsal olaylara müdahale mühimmatının sevkiyatı için lisans anlaşması yapıldı.

Brezilya

Taksim Meydanı'nda Brezilya üretimi yeni göz yaşartıcı gaz kapsüllerinin bulunmasının ardından, Brezilya Dışişleri Bakanlığı, Brezilya şirketlerinin Türkiye'ye öldürücü olmayan silah ihraç ettiğini söyledi. Condor Non-Lethal Technologies SA şirketi Haziran 2013'te Türkiye güvenlik güçlerine göz yaşartıcı gaz sattığını doğruladı.

Çek Cumhuriyeti

2010 ve 2011 yılında Çek Cumhuriyeti hükümetinin Türkiye'ye belirtilmeyen miktarlarda "ses ve ışık fişegi silahı ve biber gazı spreyi" ihraç ettiği duyuruldu.

Çin

Zhejiang Huaan Security Equipment Co Ltd şirketi 2006 yılında Türkiye'ye toplumsal olaylara müdahalede kullanılan koruyucu kıyafetlerin satışını yaptığını söyledi.

Güney Kore

2013 yılında Türkiye'de üzerinde Güney Kore CNO Tech firmasının işareti olan CS göz yaşartıcı gaz fişeği bulundu.

Hindistan

Tekanpur, Madhya Pradesh'teki The Tear Smoke Unit (TSU) 2009 yılında aralarında Türkiye'nin de olduğu ülkelerden büyük miktarda sipariş aldığını söyledi. 2007 yılında TSU, Türkiye'nin 10,025 göz yaşartıcı gaz fişeği satın aldığını belirtti.

Hong Kong

Checkmate Industries şirketi birçok ülkeye Çin yapımı araç, fırlatıcı, mühimmat ve koruyucu ekipman gibi toplumsal olaylara müdahale ekipmanı sağlamaktadır. 2013 yılında şirket Türkiye'yi ihraç noktalarından biri olarak listeledi ancak ne tür ürünlerin satıldığı belirtilmedi.

İsrail

Pulse Jet Tazyikli Su sıkma aracını üreten İsrail firması Beit Alfa Technologies / Beit Alfa Trailer Co., (BAT)'ın 2007 yılında Türkiye'ye tazyikli su sıkma aracı sattığı ve Nurol Makina'nın BAT'ın Türkiye'deki bayiiisi olduğu bildirildi. Türkiye Polisi ve Jandarma tarafından kullanılan TOMA tazyikli su sıkma araçlarının Nurol Makina tarafından üretildiği ancak görsel olarak BAT tarafından üretilenlere benzediği belirtiliyor.

DİPNOTLAR

¹ Bkz. Hürriyet, *Taksim Dayanışması'dan talep metni*, 5 Haziran 2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23439555.asp>

² Bkz. Bianet, *Erdoğan: Taksim'e Cami de Yapacağız*, 2 Haziran 2013.

<http://www.bianet.org/bianet/siyaset/147142-erdogan-taksim-e-cami-de-yapacagiz>

³ Bkz. Radikal, *Gezi eylemlerinin bilançosu açıklandı*, 23 Haziran 2013.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_eylemlerinin_bilancosu_aciklandi-1138770

⁴ Bkz. Hürriyet Daily News, *UN secretary-general urges calm and dialogue in Turkey protests*, 11 Haziran 2013. <http://www.hurriyetdailynews.com/un-secretary-general-urges-calm-and-dialogue-in-turkey-protests.aspx?pageID=238&nid=48648>; ve *Genel Sekreter'in Türkiye'deki durum üzerine açıklaması*, 18 Haziran 2013. <http://www.un.org/sg/statements/?nid=6913>.

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu ile yaptığı görüşme sırasında Başbakan şöyle bir açıklama yaptı: "Yumruğa karşı yumruk sallamadık. Bundan sonra güvenlik güçleri daha farklı davranacak. Yapılanların hesabını verecekler." <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-erdoganin-18-haziran-tarihli-tbmm-grup-toplantisi-konusmasinin-tam/46101>

⁵ BBC Türkçe, *Erdoğan: Tencere, tava çalanlar yargıya taşınmalı*, 21 Temmuz 2013.

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/07/130721_erdogan_gezi.shtml. Tencere ve tava çaldıkları için açılan dava ile ilgili bkz Milliyet, *Tencere-tavada ilk dava açıldı*, 20 Ağustos 2013. <http://gundem.milliyet.com.tr/tencere-tavada-ilk-dava-acildi/gundem/detay/1752224/default.htm>

⁶ Bkz. sayfa 46

⁷ Bkz. Radikal, *Başbakan Erdoğan: Twitter denen bir bela var*, 2 Haziran 2013.

http://www.radikal.com.tr/politika/basbakan_erdogan_twitter_denem_bir_bela_var-1135952

Başbakan Erdoğan, 16 Haziran 2013 tarihinde Kazlıçeşme'de yaptığı konuşmada şunları söyledi: "Taksim Meydanı'na 30 bin kumanyayı kimlerin gönderdiğini gayet iyi biliyoruz. Kendi otellerinde terör ile işbirliği yapanları, yatırıp kaldıranları da çok iyi biliyoruz. Bunların hesabı sorulmayacak mı? Bu hesabı sormazsak, o zaman millet bizden hesap sorar." <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/biz-yuzde-yuzun-hukumetiyiz/46043>

⁸ Türk Tabipler Birliği, *Göstericilerin Sağlık Durumları*, 15 Temmuz 2013.

<http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veriler-3842.html>

⁹ Bkz. Kolluk Kuvvetleri tarafından hak ihlallerine yol açan güç kullanımı bölümü, sayfa 15

¹⁰ Başbakan'ın konuşma metninin tamamı: <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/basbakan-eroganin-milli-iradeye-saygi-erzurum-mitingi-konusmasinin-tam-metn/46327>.

¹¹ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Djavit An v. Türkiye (Başvuru no: 0652/92)*, 20 Şubat 2003 tarihli karar, sayfa 19, paragraf 56, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60953>; ve, *Kokkinakis v. Yunanistan (Başvuru no. 14307/88)*, 25 Mayıs 1993 tarihli karar, sayfa 12, paragraf 31, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57827>

¹² Bkz. İnsan Hakları Konseyi Kararı 15/21, 2010 Ekim ayından kabul edilen *Toplanma ve örgütlenme*

özgürlüğü hakları (A/HRC/RES/15/21).

http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/15/21

¹³ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Djavit An v. Türkiye* (Başvuru no. 20652/92), 20 Şubat 2003, tarihli karar, sayfa 19, paragraf 56 <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60953>; ve *Christians against Racism and Fascism v. İngiltere* (Başvuru no. 8440/78), 16 Temmuz 1980 tarihli Komisyon kararı, sayfa 148. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-74286>

¹⁴ BM İnsan Hakları Komitesi 29 no'lu Genel Yorumu, 31 Ağustos 2001, sayfa 3, paragraf 5. <http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/71eba4be3974b4f7c1256ae200517361?Opendocument>

¹⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Madde 11(2) "Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarıncaya yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir." Aynı şekilde Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 21. Maddesi şöyle der: "Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez."

¹⁶ Bkz. AGİT, *Barışçıl Toplanma Özgürlüğü konusunda kılavuz*, 2010. <http://www.osce.org/odihr/73405?download=true>

¹⁷ Bkz. Özel Raportör Maina Kiai'nin barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü konusundaki raporu, A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, sayfa 14 paragraf 49. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.39_EN.pdf. Ayrıca bkz. AGİT Kılavuzu, 2.2, sayfa 15.

¹⁸ Bkz. AGİT Kılavuzu'nun 164 ve 167. Paragrafları. Ayrıca bkz. toplantıyı düzenleyenler gerekli koşullara uymamış olsa bile, barışçıl toplantıların kolaylaştırılması konusunda 131 ve 163. paragraflar.

¹⁹ AGİT Kılavuzu, sayfa 62, paragraf 111; Ayrıca bkz. Özel Raportör Maina Kiai'nin barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü konusundaki raporu, sayfa 20, paragraf 78.

²⁰ 7 Kasım 1982 yılında yürürlüğe giren 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

34. Madde (17 Ekim 2001 tarihinde yapılan değişiklik) Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

²¹ **90. Madde** Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır. Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar, Devlet

Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce uygun bulunması zorunluluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.

²² 6 Ekim 1983 yılında yürürlüğe giren 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2911&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

²³ 3. Madde – Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırsız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

²⁴ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 10. Maddesi'ne göre, toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırksekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2911&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

²⁵ Bunlar arasında, belirtilen gün ve saatten önce ya da sonra, ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri bulunmaktadır.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.2911&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>

²⁶ Bkz. AGİT Kılavuzu, sayfa 15, paragraf 1

²⁷ Bkz. *Oya Ataman v. Türkiye davası*, paragraf 38 - 44.

<http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-78330>

²⁸ Bkz. Başbakan'ın 16 Haziran 2013'te Kazlıçeşme mitingindeki konuşması.

<http://www.akparti.org.tr/site/haberler/biz-yuzde-yuzun-hukümetimiz/46043>

²⁹ "Duran adam" eylemleri 17 Haziran günü sekiz saat boyunca Taksim Meydanı'nda sessiz bir şekilde duran Erdem Gündüz tarafından başlatıldı ve ilerleyen günlerde ülke genelinde birçok kişi tarafından benzer eylemler yapıldı. Eylem medyanın büyük ilgisini çekmişti. Bkz BBC Türkçe, *Erdoğan: Tencere, tava çalanlar yargıya taşınmalı*, 21 Temmuz 2013.

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/07/130721_erdogan_gezi.shtml; ve Bianet, *Stadyumda "Her Yer Taksim Her Yer Direniş" Yasağı*, 31 Temmuz 2013. <http://www.bianet.org/bianet/spor/148864-stadyumda-her-ver-taksim-her-ver-direnis-yasagi>

³⁰ Taksim Meydanı'nın boşaltılmasının ardından İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'nun basın açıklaması için bakınız HaberTurk, *Vali Mutlu'dan eylemcilerin ailelerine çağrı*, 11 Haziran 2013. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/851715-vali-mutludan-eylemcilerin-ailelerine-cagri>

³¹ Uluslararası Af Örgütü temsilcilerinin İstanbul Valisi ile yaptığı görüşme, 11 Haziran 2013

³² Bkz. Sec Haber, *Taksim'e çıkış tamamen yasaklandı*. Available at <http://www.sechaber.com/taksime-cikis-tamamen-yasaklandi/>

³³ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Korkmaz v. Türkiye (Başvuru. 42590/98)*, 20 Aralık 2005 tarihli karar. Karar metni Fransızca'dır <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-71721>

³⁴ AGİT Kılavuzu'nun 165. paragrafı şöyle demektedir: "Gösterilerin dağıtılması: Gösteriler barışçıl olduğu sürece, kolluk kuvvetleri tarafından dağıtılmamalıdır. Gösteriler ancak son çare olarak ve uluslararası standartların getirdiği kurallar uyarınca dağıtılmalıdır. Bu kuralların yasada belirtilmesine gerek yoktur ancak kolluk kuvvetlerini yönlendiren kılavuzlarda belirtilmelidir, ve ulusal yasalar bu tür kılavuzların yayınlanmasını sağlamalıdır. Kılavuzlar gösterilerin hangi koşullarda dağıtılabileceğini ve bu izni kimin vereceğini (örneğin, sadece belli bir kıdemdeki ya da üstü olan polisler) belirtmelidir."

³⁵ Toplanma özgürlüğünün sınırlanması ile ilgili olarak paragraf 3.2: "Kamusal alan. Ticari etkinlikler ya da araç ve yaya trafiği gibi toplumsal gösteriler de kamusal alanının meşru bir kullanımudur. Herhangi bir sınırlama getirilmesi düşünüldüğünde bu ilke teslim edilmelidir."

³⁶ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Balçık ve diğerleri v. Türkiye (Başvuru no. 25/02)*, 29 Kasım 2007 tarihli karar, paragraf 52. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-83580>

³⁷ Bkz CNN Türk, *Topçu Kışlası'na durdurma kararı*, 31 Mayıs 2013. <http://www.cnnturk.com/2013/turkiye/05/31/topcu.kislasina.durdurma.karari/710259.0/index.html>. Yürütmeyi durdurma kararı 22 Haziran 2013 tarihinde geri çevrildi.

³⁸ Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: Görüşmeler insan hakları krizini çözmek için memnuniyet verici bir adım* <http://www.amnesty.org.tr/ai/node/2190>

³⁹ Bkz. Hürriyet, *Egemen Bağış'tan Taksim protestolarıyla ilgili açıklama*, 16 Haziran 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/23517868.asp>

⁴⁰ Bkz. Türk Tabipler Birliği, *Göstericilerin Sağlık Durumları*, 15 Temmuz 2013.

⁴¹ Bkz. Anadolu Ajansı, *Gezi Parkı için referandum mümkün*, 13 Haziran 2013. <http://www.aa.com.tr/tr/manset/192568--gezi-parki-icin-referandum-mumkun> Gezi Park

⁴² Ethem Sarısülük, Ankara'da 1 Haziran günü yapılan bir eylem sırasında 9mm bir kurşun ile başından vurularak öldürüldü. Abdullah Cömert (22) Antakya'da yapılan bir eyleme polisin müdahale etmesinin ardından 4 Haziran günü hayatını kaybetti. 3 Haziran günü yapılan polis müdahalesinde, Cömert başından yaralanmıştı. Ali İsmail Korkmaz (19) Eskişehir'de 3 Haziran günü yapılan bir eyleme polisin müdahalesinin ardından kaçarken sivil giyimli kişiler tarafından dövülerek öldürüldü. Korkmaz'ın beyin kanaması geçirdiği belirtildi ve 10 Temmuz günü hayatını kaybetti. Görgü tanıklarının verdiği bilgiye göre

Ali İsmail Korkmaz'ı dövenler arasında sivil giyimli polisler de bulunmaktaydı. Ölen diğer iki kişiden biri Adana'da 5 Haziran günü yapım aşamasındaki bir köprüde beş metre yükseklikten düşerek ölen polis Mustafa Sarı. Sarı ertesi gün hayatını kaybetti. Sarı'nın kaçan göstericileri kovalarken düştüğü bildirildi. Mehmet Ayvalıtış (20) İstanbul'da 3 Haziran günü göstericiler arasına giren bir arabanın çarpması sonucu hayatını kaybetti. Ayvalıtış aynı gün hastanede hayatını kaybetti. Bu iki ölümün polis ve göstericiler arasında yaşanan çatışmalardan kaynaklanmadığı ve kaza olduğu düşünülüyor.

⁴³ Başbakan'ın Polis Akademisi mezuniyet töreninde yaptığı konuşmanın ayrıntıları için bkz Milliyet, *Polis destan yazdı*, 25 Haziran 2013. <http://siyaset.milliyet.com.tr/polis-destan-yazdi/siyaset/detay/1727367/default.htm>

⁴⁴ Türkiye ICCPR'ı 23 Eylül 2003 tarihinde, AİHS'i 1954 tarihinde, İşkenceye karşı Sözleşme'yi 2 Ağustos 1988 tarihinde onayladı.

⁴⁵ Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri tarafından Güç ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler. <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>

⁴⁶ Uluslararası Af Örgütü yakın bir zaman içinde "öldürücülük düzeyi az" bu silahlarla ilgili bu ve diğer kanıtlara referans vereceği ayrıntılı bir rapor yayımlayacak.

⁴⁷ Bu Uluslararası Af Örgütü Fransa Şubesi'nin ses ve ışık bombası kullanımı ile ilgili önerilerine dayanmaktadır. Bkz. Amnesty International, *Lanceur de balles de défense (de type Flashball)*. <http://www.amnesty.fr/AI-en-action/Violences/Mauvais-traitements/Presentation/Lanceur-balles-defense-Flashball>

⁴⁸ Bkz. Nurol Makina ve Sanayi A.Ş., *TOMA Riot Control Vehicle* <http://www.nurolmakina.com.tr/en/products/internal-security/toma.html>

⁴⁹ Bkz. T24, *Polise 400 bin biber gazı, 60 yeni TOMA geliyor*, 13 August 2013. <http://t24.com.tr/haber/polise-400-bin-biber-gazi-60-yeni-toma-geliyor/236728>

⁵⁰ Videolar için bkz. <http://webtv.hurriyet.com.tr/20/50932/0/1/alman-hastanesi-ne-toma-li-mudahale.aspx>; ve <http://www.youtube.com/watch?v=qfpGoi4chAU>

⁵¹ Bkz. NTV, *Vali Mutlu: İlaçlı su, kimyasal değil*, 16 Haziran 2013. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25449362/>

⁵² Bkz. Hurriyet Daily News, *Substance in water cannons in Gezi Park protests harmful and criminal, experts say*, 18 Haziran 2013. <http://www.hurriyetdailynews.com/substance-in-water-cannons-in-gezi-park-protests-harmful-and-criminal-experts-say.aspx?pageID=238&nid=49009>

⁵³ Bkz. Milliyet, *Devletin gazı 20 günde bitti*, 19 Haziran 2013. <http://gundem.milliyet.com.tr/devletin-gazi-20-gunde-bitti/gundem/detay/1724846/default.htm>

⁵⁴ Bkz. T24, *Polise 400 bin biber gazı, 60 yeni TOMA geliyor*, 13 Ağustos 2013. <http://t24.com.tr/haber/polise-400-bin-biber-gazi-60-yeni-toma-geliyor/236728>

⁵⁵ Bkz. Milliyet, *Devletin gazı 20 günde bitti*, 19 Haziran 2013. <http://gundem.milliyet.com.tr/devletin-gazi-20-gunde-bitti/gundem/detay/1724846/default.htm>

⁵⁶ Genelgede, göz yaşartıcı gaz kullanılmadan önce yüksek sesle uyarı yapılarak, ayrılmak isteyenlerle ilgisiz kişilerin uzaklaşmasına fırsat verileceği ve gazın etki alanı dâhilinde okul, hastane, kreş ve huzurevi gibi kurumlar bulunup bulunmadığına dikkat edilmesi gerektiği belirtiliyor. Bkz. BBC Türkçe,

Biber gazı kullanımını konusunda genelge, 27 Haziran 2013.

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130627_biber_gazi_genelgesi.shtml

⁵⁷ Dr. Şebnem Korur Fincancı ile 5 Ağustos tarihli görüşme

⁵⁸ *Abdullah Yaşa ve diğerleri v. Türkiye (Başvuru no. 44827/08)*, 16 Temmuz 2013 tarihli karar, paragraf 48-50. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-122368>

⁵⁹ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Ali Güneş v. Türkiye (Başvuru no. 9829/07)*, 10 Nisan 2012 tarihli karar. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-110262>; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Abdullah Yaşa ve diğerleri v. Türkiye vakası (Başvuru no. 44827/08)*. Fransızca karar metni <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-122368>

⁶⁰ Örneğin bkz. Gerçek Gündem, *Ahmet Şık başından vuruldu*, 31 Mayıs 2013. <http://www.gercekgundem.com/?p=548398>

⁶¹ Burak Ünveren'le görüşme, 19 Haziran 2013.

⁶² Genel Bilgi Toplama, GBT olarak bilinen tarama sırasında, kişinin sabıka kaydı da dahil olmak üzere devlet tarafından kayıt altına alınmış bilgileri incelenmektedir.

⁶³ 26 Haziran 2013 tarihli görüşme

⁶⁴ Video için bkz. <http://www.youtube.com/watch?v=eC9-Z7gw3DA>

⁶⁵ Eylem Düzyol ve Fulya Atalay ile yapılan görüşme, 18 Temmuz 2013.

⁶⁶ Bkz Radikal, *'Gelen vurdu giden vurdu'*, 23 Haziran 2013. http://www.radikal.com.tr/hayat/gelen_vurdu_giden_vurdu-1138794

⁶⁷ Bkz Hürriyet, *Alp Buğra Bahadır Gültekin gözaltına alındı*, 3 Ağustos 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/24454246.asp>

⁶⁸ Bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: The Entrenched Culture of Impunity Must End*, 5 Temmuz 2007. <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR44/008/2007>; Bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Çocuk Hakları Evrenselidir: Çocukların Terörle Mücadele Yasaları Altında Adil Olmayan Yargılamalarına Son Verin*, Haziran 2010 <http://amnesty.org/en/library/asset/EUR44/011/2010/en/a8a060ec-e6b8-4a32-8c9b-d564b11aca77/eur440112010tr.pdf>

⁶⁹ Bkz. İnsan Hakları Komitesi, *Türkiye'nin Başlangıç Raporuna ilişkin olarak 106. Oturumda kabul edilen sonuç gözlemleri*, 13 Kasım 2012, paragraf 14. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/475/98/PDF/G1247598.pdf?OpenElement>; ve İşkenceye Karşı Komite, *45. Oturumda kabul edilen sonuç gözlemleri*, 20 Ocak 2011, paragraf 8. <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsnvJXP2%2b500L9036biF%2f9eatHQ7LHvsqWAd%2bzr%2b%2bHXKOD2ILPJaGWwJRuUgEAs7kwizhMPDMVAioTxk2eARyxYSuV9NLswm9MnrFSqmXLC4m>

⁷⁰ Bkz. BBC, *Turkey protests resume in Istanbul after apology*, 5 Haziran. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22776946>

⁷¹ Bkz. Milliyet, *Polis destan yazdı*, 25 Haziran 2013. <http://siyaset.milliyet.com.tr/polis-destan-yazdi/siyaset/detay/1727367/default.htm>

⁷² Örneğin, gözaltı yerlerinin görüntü kayıtlarının olması zorunluluğunu ve çevik kuvvet polislerinin

kimliklerinin tespit edilmesini sağlayan kask numarası uygulamasını getiren yasalar kötü muamele ile mücadelede oldukça önemli olmuştur.

⁷³ Bkz Radikal, *Gezi Parkı'nda polis şiddetine soruşturma açıldı*, 11 Haziran 2013.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_parkinda_polis_siddetine_sorusturma_acildi-1137182

⁷⁴ Bkz Avrupa Konseyi, *Avrupa Polis Etiği Kuralları*, Mart 2002.

<http://polis.osce.org/library/f/2687/500/CoE-FRA-RPT-2687-EN-500>

⁷⁵ Bkz Radikal, *İzmir Emniyet Müdürü 'sopalıları' açıkladı: Sivil polisler*, 4 Haziran 2013.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/izmir_emniyet_muduru_sopalilari_acikladi_siviller-1136245#

⁷⁶ Ethem Sarısülük'ün vurulduğu anı gösteren video: <http://webtv.hurriyet.com.tr/2/50629/0/1/ankara-daki-gezi-parki-protestolarinda-ethem-sarisuluk-boyle-vuruldu.aspx>

⁷⁷ Eskişehir Valisi Güngör Azim Tuna ile CNN Türk'te yapılan görüşme, 10 Temmuz 2013.

<http://www.youtube.com/watch?v=umiCajKAZTw>

⁷⁸ Bkz. Bianet, *"Hasarlı" Görüntüleri Alan Emniyet Görevlilerine Soruşturma*, 10 Temmuz 2013.

<http://bianet.org/bianet/insan-haklari/148385-hasarli-goruntuleri-alan-emniyet-gorevliilerine-sorusturma>

⁷⁹ Bkz. T24, *Ali İsmail Korkmaz cinayetini ortaya çıkaracak kamerayı sivil polis mi kapattı?*, 21 Eylül

2013 <http://m.t24.com.tr/haber/ali-ismail-korkmaz-cinayetini-ortaya-cikarak-kamerayi-sivil-polis-mi-kapatti/240119>

⁸⁰ Bkz. Milliyet, *Ali İsmail cinayetinde flaş gelişme*, 7 Ağustos 2013. <http://gundem.milliyet.com.tr/ali-ismail-cinayetinde-flas-gelisime/gundem/detay/1747227/default.htm>

⁸¹ Bkz. Radikal, *Mehmet Ali Şahin: Gezi eylemleri müebbetlik suç kapsamında*, 31 Temmuz 2013.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/mehmet_ali_sahin_gezi_eylemleri_muebbetlik_suc_kapsaminda-1144298

⁸² Bkz. Uluslararası Af Örgütü, *Türkiye: İfade Özgürlüğünün Tam Zamanı*, Mart 2013, sayfa 17- 31.

<http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/Ifade%20ozgurlugunun%20tam%20zamani%20%20TR.pdf>

⁸³ Bkz. Radikal, *Ali İsmail Korkmaz'ın ölümünde 6'ıncı adam*, 26 Ağustos 2013.

<http://webtv.radikal.com.tr/turkiye/4829/ali-ismail-korkmazin-olumunde-6inci-adam.aspx>

⁸⁴ Bkz. Radikal, *Gezi eylemlerinin bilançosu açıklandı*, 23 Haziran 2013.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/gezi_eylemlerinin_bilancosu_aciklandi-1138770

⁸⁵ 1 Ağustos 2013 tarihli görüşme

⁸⁶ Bkz BBC Türkçe, *Kimdi peki bu #duranadam?*, 18 Haziran 2013.

http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/06/130618_duranadam_kim.shtml

⁸⁷ "Gizlilik kararları" iddianamenin yayınlanmasından önce savunma avukatlarına kanıtların ifşasını engeller. Bu tedbir, davadaki savcının başvurusunun ardından bir yargıç tarafından, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153. Maddesi uyarınca, delillerin ifşasının "soruşturmanın amaçlarını tehlikeye atması" olasılığı ile gerçekleştirilir.

⁸⁸ 16 Temmuz 2013 tarihli, 2013/13024 sayılı iddianame, sayfa 1-2

⁸⁹ 16 Temmuz 2013 tarihli, 2013/13024 sayılı iddianame, sayfa 3

⁹⁰ 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 32/1. Maddesi.

⁹¹ Cemevi Alevilerin ibadet yeridir. Alevilik Türkiye’nin çoğunluğunu oluşturan ve camide ibadet yapan Sünnilerden farklı tür ibadetlerde bulunmaktadır.

⁹² 26 Temmuz 2013 tarihli iddianame, 2013/493 esas numaralı, sayfa 7

⁹³ 26 Temmuz 2013 tarihli iddianame, 2013/493 esas numaralı, sayfa 9

⁹⁴ Bkz. Barışçıl Toplanma ve Örgütlenme Özgürlüğü Özel Raportörü Maina Kiai’nin Raporu, A/HRC/23/39, 24 Nisan 2013, sayfa 14 paragraf 49
http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.39_EN.pdf

⁹⁵ Bkz. Cumhuriyet, *Emniyet’ten sınır aşan fezleke*, 3 Temmuz 2013.
<http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=426416>

⁹⁶ “Diyorlar ki “otele polis saldırdı” durup dururken saldırmadı. O meydanlarda polisle çatışanlar oraya gitti. Oranın sahipleri de onlara güzel bir ev sahipliği yaptı. Oranın peşinden polis oraya girdi. Biliyorsunuz yasalarda yataklık etmek de suçtur. Bu bir yataklık etme suçudur aslında.”
<http://haber.gazetevatan.com/divan-otel-de-yataklık-etti/548619/9/siyaset>

⁹⁷ Bkz. Spiegel Online, *Investors Nervous: Erdogan’s Witch Hunt Endangers Economy*, 20 Ağustos 2013.
<http://www.spiegel.de/international/business/erdogan-endangering-economy-with-financial-sector-witch-hunt-a-917370.html>

⁹⁸ Birleşmiş Milletler Kolluk Kuvvetleri tarafından Kuvvet ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler’in 5. Maddesi şöyle demektedir: “Hukuka uygun kuvvet ya da ateşli silah kullanımının kaçınılmaz olduğu durumlarda, kolluk kuvvetleri aşağıdaki şekillerde hareket etmelidir:

(a) Kuvvet ve ateşli silah kullanımını sınırlayın ve suçun ciddiyeti ve hedeflenen amacın meşruiyetine göre hareket edin;

(b) Verilen zararı ve yaralanmaları asgari düzeye indirin ve insan hayatına saygı duyun ve koruyun;

(c) Yaralanan ya da çeşitli şekillerde etkilenen kişilere mümkün olan en kısa sürede destek ve sağlık yardımı yapılmasını sağlayın;

(d) Yaralanan ya da çeşitli şekillerde etkilenen kişilerin ailelerine ya da yakınlarına mümkün olan en kısa sürede haber verilmesini sağlayın.”

⁹⁹ Ayrıca bkz. Türk Tabipler Birliği, *İzmir’de Sağlık Hizmeti Sunan Meslektaşımıza Polis Saldırısı*, 9 Haziran 2013. <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/izmir-3853.html>

¹⁰⁰ 15 Haziran akşamı polisin Divan Oteli’ndeki gaz maskelerine ve gazın etkisini giderecek sıvılara el koyduğunu gösteren video: <http://www.youtube.com/watch?v=V7-WDegwRtY>

¹⁰¹ Video için bkz. <http://www.youtube.com/watch?v=x7jiJqpw5JQ>

¹⁰² Bkz Hürriyet TV, Alman Hastanesi’ne TOMA’lı müdahale video, 16 Haziran 2013.
<http://webtv.hurriyet.com.tr/20/50932/0/1/alman-hastanesi-ne-toma-li-mudahale.aspx>

¹⁰³ 13 Ağustos tarihli görüşme

¹⁰⁴ Bkz Bianet, *Gönüllü Doktorlara Soruşturma!*, 14 Haziran 2013. <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/147570-gonullu-doktorlara-sorusturma>

-
- ¹⁰⁵ Bkz Türk Tabipler Birliği'nin basın açıklaması, *Gezi eylemcilerine gönüllü sağlık hizmeti, insani yardım 'hukuki değil' mi?*, 17 Haziran 2013. <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/hukuki-3862.html>
- ¹⁰⁶ Mektup metni: <http://sozcu.com.tr/2013/gundem/saglik-bakanligindan-revirlere-sorusturma.html>
- ¹⁰⁷ Bkz. Hürriyet, *Sağlıktaki torba tasarıya hekimlerden ağır eleştiri*, 24 Haziran 2013. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/23575034.asp>
- ¹⁰⁸ Bkz. OSCE, *Barışçıl Toplanma Özgürlüğü üzerine Kılavuz*, 2010, paragraf 169. <http://www.osce.org/odhr/73405?download=true>
- ¹⁰⁹ Bkz. Bianet, *İtalyalı Fotoğrafçıya 7 Yıl Hapis İstemiyle Dava Açıldı*, 20 Temmuz. <http://www.bianet.org/bianet/insan-haklari/148615-italyali-fotografciya-7-yil-hapis-istemiyle-dava-acildi>
- ¹¹⁰ Başbakan'ın 16 Haziran 2013 günü İstanbul'da miting konuşmasından alıntı <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/biz-yuzde-yuzun-hukumetimiz/46043>
- ¹¹¹ Bkz. BBC Media Centre, *Statement regarding BBC reporters in Turkey*, 24 Haziran 2013. <http://www.bbc.co.uk/mediacentre/statements/bbc-reporters-turkey.html>
- ¹¹² Bkz. Bianet, *Gezi Direnişinde 59 Gazeteci İşten Çıkarıldı, İstifaya Zorlandı*, 22 Temmuz 2013. <http://www.bianet.org/bianet/medya/148636-gezi-direnisinde-59-gazeteci-isten-cikarildi-istifaya-zorlandi>
- ¹¹³ Bkz. The Guardian, *Turkish paper fires readers' editor after refusing to publish his columns*, 24 Temmuz 2013. <http://www.theguardian.com/media/greenslade/2013/jul/24/press-freedom-turkey?guni=Article:in%20body%20link>
- ¹¹⁴ Bkz. Radikal, *Ve Can Dündar da gitti*, 2 Ağustos 2013. <http://www.radikal.com.tr/turkiye/ve-can-dundar-da-gitti-1144521>; ve BBC Türkçe, *Türk medyasında neler oluyor?*, 12 Ağustos 2013. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130809_turkiye_basin_ozgurlugu.shtml
- ¹¹⁵ Bkz. NTV, *Erdoğan: Twitter denilen bir bela var*, 2 Haziran 2013. <http://www.ntvmsnbc.com/id/25446690/>
- ¹¹⁶ Bkz. Facebook Newsroom, *Fact Check*, 26 Haziran 2013. <http://newsroom.fb.com/Fact-Check>
- ¹¹⁷ Bkz. Twitter'ın Türkiye'de ofis açması için yasayı değiştireceğiz, 26 Temmuz 2013. http://www.zaman.com.tr/ekonomi_twitterin-turkiyede-ofis-acmasi-icin-yasavi-degistirecegiz_2113925.html
- ¹¹⁸ Bkz. Hürriyet Daily News, *Government working on draft to restrict social media in Turkey*, 18 Haziran 2013. <http://www.hurriyetaidailynews.com/government-working-on-draft-to-restrict-social-media-in-turkey.aspx?pageID=238&nid=48982>

GEZİ PARKI EYLEMLERİ TÜRKİYE'DE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI ŞİDDET KULLANILARAK ENGELLENİYOR

30 Mayıs 2013 günü polis, İstanbul'un merkezindeki Gezi Parkı'nın yıkılmasına karşı eylem yapan bir grup göstericiyi parktan zorla çıkardı. Toplanma özgürlüğü hakkının ihlal edilmesi ve polisin kullandığı aşırı güç kısılcımı yakan ilk olay oldu ve hükümet karşıtı gösteriler hızla Türkiye'nin her tarafına yayıldı.

Yetkililerin tepkisi çok sert ve orantısızdı. Polis birkaç ay boyunca defalarca göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve dayak ile gereksiz ve aşırı güç kullanarak barışçıl gösterileri dağıttı. Temmuz ayının başı itibariye 8,000'den fazla kişi yaralanmıştı. Üç göstericinin ölümünün polisin aşırı güç kullanmasından kaynaklandığını gösteren güçlü kanıtlar mevcut.

Bu tür ihlallerden sorumlu polisleri yargı önüne getirmek için henüz çok az adım atılmışken, binlerce gösterici gözaltına alındı, yüzlercesi sadece eylemlere katıldıkları ya da eylemleri düzenledikleri gerekçesiyle yargılanma riski ile karşı karşıya.

Olayları belgeleyen, göstericileri destekleyen ya da haklarını savunan gazeteci, doktor ve avukatlar tutuklandı, tehdit edildi ve tacize maruz kaldı. Hükümetse buna karşı sesini çıkaranları susturmaya ya da karalamaya çalıştı.

Bu rapor Gezi Parkı eylem hareketini bastırma sürecinde yaşanan insan hakları ihlallerini belgelemekte ve Türkiye hükümetini toplanma özgürlüğüne saygı duymaya, polis şidetini durdurmaya ve barışçıl göstericilere karşı adil olmayan yargılamalara son vermeye çağırıyor.

amnesty.org

İndeks: EUR 44/022/2013
Ekim 2013

AMNESTY
INTERNATIONAL

